

M A G Y A R

ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ.

I. Év.

1841. JAN. FEBR.

II. Sz.

E' lapok időről időre minden, az academiai gyűlésekben előforduló 's közzé tételre alkalmas tárgyakat, valamint az intézetet illető fontosabb hivatalos jelentéseket, közlik. — Kaphatók Eggenberger J. és fia academiai könyvtárusoknál 's általok a' két haza' minden hiteles könyvtárusainál.

KIS GYÜLÉS, JAN. 5. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt.

Jelen Fáy és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döbren-tei, Frivaldszky, Gebhardt, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Erdélyi, Fényes, Fogarasi, Gaal, Garay, Nagy, Schoepf, Taubner, Waltherr ll. tt. — Schedel Ferencz titoknok; Szalay László segédjegyző.

A' segédjegyző olvasta

HORVÁTH MIHÁLY R'.

értekezését az anjoui királyok' hatásáról a' magyar nemzeti és népi életre. Előre bocsátván, hogy az Anjouk' kül politicája az Árpádokétól egészen elütőleg, a' közönösség' helyébe avatkozó rendszert léptetett, mi által azonban fényes kormányuk az országot, külviszonyai' tekintetében állandóbb hatalomra nem emelte, 's kevés boldogító eredményt hagyott maga után, a' belviszonyok' fejtegetésére tért által. Itt először is a' statusformára, 's különösen az országlási rendszerre hatásuk' tekintetében kiemelte, miképen anjoui fejedelmek a' királyságnak, személyes tulajdonaik 's ügyes politicájok által addig nem ismert hatalmat kölcsönzének ugyan, de a' trónnak az oligarchia által az elébbi zajos időkben meggyengített alapjait elmulaszták nemzeti elemekre épített intézetek által megszilárdítani, a' néposztályok' tekintetében pedig, ugyanaz oli-

garchiát különféle okokból igen meg engedék erősödni, mi által később a' haza zavargásokba döntetett, 's a' nemzeti jogok veszélyeztetettek. Az alnemességet I. Lajos szaporította ugyan az udvarnokokból lett egytelkes nemesekkel; de másfelül az ösiség' megállapítása által a' nemesség' jogait meg is szorította. A' papságot pártolák a' királyok, de kir. jogait annak ellenében erőteljesen gyakorlották. A' városokat, kivált financiaügyi okból gyarapították, ellenben a' pórságot a' kilenczed 's az urak' patrimonialis hatalma által önkénynek tették ki, minek a' megerősített szabad költözési jog ellensúlyt nem tarthatott. Üdvösebb hatásokat mutatta ki előadó a' közigazgatás' tekintetében: névszerint a' bátorsági intézeteket jobb karba állították, különösen az igazságszolgáltatást az istenítéletek' tökéletes megszüntetése 's helyökbe czélszerűbb törvénykezési formák' állítása 's a' törvényszékek' szabályozása által jobban elrendelték; a' büntető törvényt rendezék és szelidíték; a' mult időkben a' várszerkezet' felbomlása miatt igen meggyöngült hadügyet a' bandériumok' felállítása által jobb karba állították; továbbá a' financiaügyet, a' *lucrum camerae* helyébe állított kapuadó, szorgalmasb bányamívelés, koronai javak' beváltása által jogszerűleg —, a' papság és városok' önkényes adóztatása által pedig néha kényurilag gyarapították: másfelül azonban az udvarnokok' felszabadítása 's jószágpazarlás által a' statusjövédelmet jövendőre csökkenték. A' statusbani élet' rajzolására menvén által, megmutogatta értekező, miképen a' magyar Anjouk az anyagi érdekeket a' városok 's városi foglalkodások, u. m. kézművek' és kereskedés' gyarapítása által egy részről emelték ugyan, de másról a' pórságnak úri kény alá vetése által a' földmívelésre ártólag hatottak; a' tudományt és művészetet többféleképp emelték; az egyházi 's vallási életnek önvallásosságok, térítések 's missiók által némi élénkséget kölcsönöztek, de nem minden példái nélkül a' türelmetlenségnek. Mutogatta végre előadó, mikép az Anjouk az erkölcsi 's nemzeti életben, nyugoti eszméket, szokásokat 's erkölcsöket oltának a' magyar keleti törzshez, de míg a' nemzeti érzet a' hatalmas királyok' fényes uralkodása alatt egy részről emelkedett: a' népi élet bővebben ki nem fejtetett, nem termékenyítetett; sőt vala-

mint az erkölcsi érzet csökkent az olasz' ledérség' behatásától, úgy a' nemzeti élet is vesztett mélységében a' magára öltött csillogó külszín alatt.

— Ezen felolvasás után *Schoepf Auguszt* lt, vonatkozva dec. 21. tartott előadására, ezt, azóta általa műített kanccsal egyedek' előmutatásával felvilágosította.

— A' titoknak előterjesztette *Nagy Károly* megbízott rendes tagtól az 1842re szóló *astronomiai naplót* az abban eléforduló, 1842. július' 7dikén Europa' és Ázsia' több tartományain, nevezetesen Magyarország' egy tetemes részén átvonulandó napfogyatkozást mutató két rendbeli abroszával együtt, mellyeknek rezeivel és kész nyomataival a szerző egyszersmind kedveskedett a' társaságnak. A' miért neki, valamint *Vállas Antal* rtnek a' napló készítésében vett részért, köszönet szavaztatott.

KIS GYÜLÉS, JAN. 11. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen gr. Széchenyi István másod előlülő, Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Frivaldszky, Gebhardt, Győry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt., — Bloch, Flór, Fogarasi, Gaal, Garay, Lukács, Nagy Ign., Székács, Szigligeti, Taubner és Vajda ll. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

SCHADEL FERENCZ tit. a' szószéken

magyarországi születésű, moszkvai egyetemi tanító Venelin Györgynek a' *bolgárokról* 's azoknak Oroszországhoz levő viszonyaikról szóló munkája' *) ismertetését terjesztette elő. Előadván a' mai Törökországban elszórt és hosszas nyomtatás által ugyan végkép elsülyesztett, de számra minden egyéb ottani népségeket állítólag meghaladó bolgárság' jelen viszo-

*) ДРЕВНИЕ И НЫНѢШНИЕ БОЛГАРЕ, vagyis A' régi és mostani bolgárok, Oroszországhoz való történeti, political és vallási viszonyaikban. Venelin György moszkvai egyetemi prof. által. Moszkva, 1829. 8r. VIII. és 256. l.

nyait; kiemelte a' mőszka szerző' nézeteit, melyek szerint neki Atila orosz czár, a' magyarok eredetileg oroszok, a' bolgárok szinte orosz eredetűek, a' régi bolgár birodalom' romjai pedig törvényes öröksége Moszkaországnak; 's végül azon panszláv irányra figyelmeztetett előadó, mely a' moszkvai történetiskola' tanaiban rejtezik.

— Luczenbacher János rt. előmutatta *Cudar László* egykori szentmártoni apát' *sírkövének*, mely a' pannonhalmiszékesegyházban a' porta speciosa mellett áll, rajzolatát, sz. Benedek' rendbeli *Rómer Flóriántól*, kinek arról közlött észrevételei is felolvastattak, melyek szerint ezen, Ulászló kujáviai vezérének, ki I. Lajos király' rokona volt, hibásan tartott emlék Cudar László apátnak vivatik ki, ki az egykor híres Cudarok' házának egy eddig ismeretlen tagja volt. Ez alkalommal Luczenbacher J. azon ohajtását fejezte ki, bár a' pannonhalmi levéltárban Novák főapát' vallomása szerint találtató, amaz Ulászlóról szóló oklevelek hitelesen közre bocsátatnának, hogy általok az, mi eddig e' kujáviai vezér' regényes életében bizonytalan, felvilágosíthatassék.

KIS GYÜLÉS, JAN. 18. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen 'gr. Széchenyi István másod előlülő, Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Gebhardt, Győry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Fogarasi, Gaal, Lukács, Nagy Ign., Taubner, Tóth II. tt. — Schedel F. tit. Szalay L. segédjegyző.

SCHADEL FERENCZ tit. a' szószéken,

Turnbull angol utazónak Ausztia' köz állapotjairól írt munkáját ismertetvén, érdekes kivonatokat adott, 's különösen az ausztriai kormányalpnak, t. i. az atyaiság' elvének jótékonyágát méltányolta, mely főleg az ausztriai tartományok' folyton gyarapodó jólétében 's jogi viszonyai' folyvást nagyobb és nagyobb egyensúlyba hozatásában jelentkezik. Figyelemmel

volt előadó a' szerzőnek hazánkat illető kitéréseire is, melyekben őt méltányosnak 's több tévedései mellett is elég jól értesítettnek mondá.

KIS GYÜLÉS, JANUÁR. 25. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöklete alatt

Jelen gr. Széchenyi Istv. másodelnök, Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Dübrentei, Gebhardt, Győry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bertha, Bloch, Flór, Fogarasi, Gaal, Lukács, Nagy, Szigligeti, Tóth, Vajda, Waltherr ll. tt. — Schedel F. tit. Szalay L. segédjegyző.

KÁLLAY FERENCZ rt. a' szószéken,

a' *Frangepán nemzetségről*, 's különösen ennek eredetéről, széles elágazásáról, vérrokonságairól 's egyes tagjainak Olasz-, Francia- 's Magyarorszáiban had' és béke' idején kimutatott erényeiről értekezvén, a' magyarországi Frangepánoknak, kik fél ezred alatt a' hon' érdekeivel összeforradva gyakor ízben kitüntették magokat, érdemeit 's viszontagságait történeti nyomok szerint előterjeszté.

Őt

SCHEDEL FERENCZ tit.

váltotta fel 's Baldé János Péter mérnök és isztriai földbirtokos által a' magyar tengermelléki kerületben, Horvátországban 's déli Magyarorszáiban fölfedezett lithographiai kő, vagy, mint Oken nevezi, *kőnyomói pala'* példányait mutatta be, különféle vastagságu táblákban, részint krétarajzokkal 's metszésekkel is ellátottakban, ezeknek nyomataival együtt. Előre bocsátván értekező a' könyomtatás' fontosságát mind a' tudomány' világában mind a' köz életben, 's milly hasznos volna e' részben nem csak a' külföldtől függetlenné lenni, hanem még activ kereskedést is nyithatni; megjegyzé, hogy e' honi példányok vegytani vizsgálat alá vetve még nem voltak, külső mineműsegeit azonban tekintvén, különösen színét, de főleg

a' rálehelésre kifejlődő szagát, agyagtartalmúnak mutatkoznak, melly mindazáltal a' szénsavas mészzal sokkal szorosban látszik összekötve lenni, mint az ugy nevezett márgamészköben. A' krétarajzos kőről tett nyomat, mint érdeklé, kissé kormos ugyan és tisztátalan, mi a' kő' vékonyságánaktulajdonítható, melly miatt a' sajtónak nem lehetett nagyobb erőt kifejteni; a' metszetes kő' nyomata ellenben finom, éles vonalokat mutatott, igen egyforma nyomtatást, 's tintarajzra és 'metszésre tökéletesen alkalmazosnak látszott. Egyébiránt a' kő' különbsége, tömörsége (mellynél fogva igen kevés vizet vesz be), keménysége 's főleg állományának *egyenlősége*, mellyet a' szín' egyenlősége is bizonyít, ezen anyag' jelességének mind annyi tanúi. Itt nincsenek — folytatá — legkisebb világosabb vagy épen fehér (krétás) pontok, mik mindenkor lágyabb 's kevesebbé finom állományt árulnak el, a' miért a' nyomtatás nem csak egyformátlan lenne, hanem kevesebb lehúzást is engedne; de kristálypontok (kova) sincsenek, mellyek, mivel a' lithographiai krétával nem egyesülnek, a' nyomaton fejérek szoktak maradni. Erektől is tiszta, mellyek nélkül azonban nagyobb tömegek ritkán vannak, 's mellyeket ügyesen mellőzni a' készítőtől függ. E' fölfedezést, előadó, tudományos szempontból is nem kevesebbé érdekesnek jellemezte, mint kereskedésiben, a' mennyiben e' palanem' elterjedése felette csekély. T. i. Leonhard szerint Eichstädt' vidékén kívül (Bajorországban, hol Solenhofen is) csak Angliában találhatik, Stonesfieldben (Oxfordshire), Dalmátországban (?) 's állítólag a' Libanon' kebelében, mikhez a' legújabb időben még a' Chateaurouxban (Franciaország' des-Indre megyéjében) fölfedezett képletek járultak. Nevelí a' geolog előtt becsét életműves maradványokbani gazdagsága. Walchner szerint t. i. a' bajor „könyomói palában“ eddig is már több mint száz ásványos állatnem találhatott majd minden osztályból, 's még több növényi nyomok; ennél még nevezetesebb a' stonesfieldi pala, melly amannál fiatalabb képlet, 's egyetlen példája emlős állat' maradványainak harmadrendű formatio alatt. Továbbá az utóbb nevezett író' nézetét vevén figyelembe, mi szerint ő a' bajor képletet eredezteti: azt állítván t. i., hogy az egy haldús tengervíz-medenczében, szárazföldhez közel, lassanként rako-

dott le, 's ez állítását a' talált állatnyomokra alapítván: azon reményt fejezé ki előadó, hogy e' palás hegység' és folytatásainak vizsgálata hazánk' geológiájára is különös világosságot fogna hinteni.

— A' *felső-magyarországi bányabirtokosság*, jegyzőkönyvét ezentul magyar nyelven is szerkeztetni határozván, 's a' szükséges műszavak' közlésére szólítván fel az academiát, ez e' munkát' elkészítésével Bugát, Frivaldszky és Kacs Kovics rr. és l. tagjait bizta meg.

— A' *másodelnök* úr Fáy Alajos úrnak Emődön jan. 6. költ 's b. Vay Miklós főispáni helytartóhoz intézett levele után jelenté, hogy Sylvester János grammaticája' 1539-ki exemplar unicuma, mellynek használatul megszerzésére a' másodelnök gróf az academia által kérve volt, a' néhai Fáy János' örökségéből a' levélíróra szállott könyvtár' lajstromában elő nem fordul, miből az látszik kitűnni, hogy e' munka kölcsönvétel által elveszett; mit a' társaság mint literaturai köz veszteséget úgy fájlalt.

— A' *titoknok az amerikai philos. társaság'* nevében előterjesztette: *Proceedings of the American Philos. Society. Vol. I. No. 12. Philadelphia, 1840.*

— A' *könyvtár'* számára bemutatattak:

Az *elnöktől* kedveskedésül: Coburger Antal' nürnbergi bibliája 1488. ívrétben; egy más hasonlólag XV. századbeli deák biblia hely' és év' kitétele nélkül; és: Bipartita cynosura univ. iuris ung. (Szegedié). Jaur. 1749.

Lindeberg András egykori svéd kir. kapitánytól Stockholm-ban: *Samlade Arbeten. Stockh. 1835. 2 köt. és: *Bidrag till sveriges historia efter den 5. nov. 1810. Stockh. 1839. 2 köt.

Bloch Móricz ltól: *Mózes' öt könyve. 6. és 7. füz. Buda. 1841.

Bugát Pál r. és Flór F. l. ttól: *Orvosi Tár, új folyam, ötödik fél év. Pest, 1840.

Széchy Agoston ltól: Le grand dictionn. hist. par Louis Moréry. Paris, 1732. 6. köt. — Fr. Baconis de Verul. opera omnia. Francof. a. M. 1665. — Reglement f. d. kk. theres. Militaeracad. zu W. Neust. W. 1775. és Verfassung derselben. W. 1814.

Zima Jánostól: *Ruth, ered. dráma 3 felv. Pest, 1841.

— A' *kézirattár'* számára:

Helmezy Mihálytól: Ovid' Metamorphosisainak XVII-d. századbeli szláv fordítása. Kl.

KIS GYÜLÉS , FEBR. 1. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Vághy Ferencz igt. — Jankowich, Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döbrentei, Frivaldszky, Gebhardt, Győry, Jerney, Kálalay, Luczenbacher, Kiss, Szilasy, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Fogarasi, Gaal, Mátray, Szenvey, Székács, Szigligeti, Taubner, Walther II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

FOGARASI JÁNOS lt. a' szószékben ,

a' magyar igék' természetéről értekezett. Előre bocsátván, hogy a' nyelvmivelést illetőleg az újabb nyelvphilosophia c' hármát: rövidség, szabatosság, széphangzás állítja fel legfensőbb törvényekül, 's ama' régiebbeket: szokás, szónyomozás, hasonlóság csak segédekül használja; 's megmutatni igyekezvén, hogy az igék nem önálló képletet, hanem csak valamely tárgyhoz vagy személyhez tapadót, azoknak jegyét fejezik ki, olyan jegyet t.¹i. melly vagy lételt vagy munkásságot jelent, — átment az igéknek a' mondottakból folyó felosztására, 's előterjeszté, hogy ezen — valamint a' nyelvphilosophiában, úgy a' magyar nyelvben is fő — felosztás szerint háromféle igék vannak, u. m. lételiek (át nem hatók, alanyiak), munkásságiak (áthatók, tárgyiak), 's a' kettő összetételéből eredettek, vagy is munkássággal egybekötött lételiek (alanytárgyiak, szenvedők), sőt ezekkel teljesen egyezőleg, a' magyarban három hajtogatás (ígeragozás) van. Megmutatván továbbá, hogy a' nyelvphilosophia mind a' három fő időben (jelen, mult, jövő) különböző árnyéklatokat, különösen pedig általános és ráviteles állapotokat tanít; valamint továbbá ugyan az a' létel és munkásság' három módját adja elő, u. m. létezőt, szükségest, és lehető: tökéletesen úgy állnak ezek a' magyar nyelvben is; jelesen az utóbbiakra nézve a' mutató módot létezőnek, a' foglalatot szükséginek, 's az ohajtót lehetőséginek kellene szabatosan nem csak neveznünk, hanem az azokkal élést is teljesen ezen eszmék szerint szabályoznunk. — Végre a' formákra is kiterjeszkedvén, előadta, hogy a' magyarban tel-

jes gyakorlatban levő 36 egymástól különböző forma van , úgy , hogy ha mind ezen formákat a' három hajtogatás szerint példákban leírniók , föltevén , hogy mindenik forma egy al- 's egy felhangu példával egy egy ívet foglalna el , csupán ezen paradigmák egy 36 ívnyi munkát tennének 's mindezek leg-főlebb 6 törzsökigéből származnának. Sőt számmal is kinutatta , hogy a' magyarban egyetlenegy átható igétől ötezernél több új nyelvtani szó származik , mellyek közül több mint kétezer egyszerű , csupán ragozás által lett szó : midőn a' német nyelvben egyegy igétől alig húsz új egyszerű nyelvtani szó származik , 's a' németnél bővebb ugyan e' tekintetben is a' latin , 's még bővebb a' hellen , de a' magyarral még távolról sem hasonlíthatók. Előadását *Le Mesl* (Considérations philosophiques sur la langue française) és *Rammstein* (Idéologie, ou Metaphysique du langage des Français) azon észrevételeikkel fejezte be , miszerint valamelly nyelv igen nagy ereje , hatása 's tökélyessége a' kifejezésben , több képletnek rövidre 's egybevonásában fekszik.

— *Jerney János* rt' előadására *Kállay Ferencz* rt. értekezése a' Frangepán nemzetségről a' Tudománytárba felvétellett.

KIS GYÜLÉS , FEBR. 8. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza , Balogh , Bugát , Dübrentei , Gebhardt , Győry , Jerney , Kállay , Luczenbacher , Szilasy , Sztrókay , Vörösmarty rr. tt. — Bloch , Erdélyi , Gaal , Garay , Lukács , Nagy Ignác , Taubner , Waltherr ll. tt. — Schedel F. titoknok , Szalay L. segédjegyző.

SCHEDEL FERENCZ tit. a' szószékben ,

a' következő gyászbeszéddel nyitotta meg az ülést.

Tekintetes Társaság !

Szomorú tiszt szólít ma ezen szószékre fel : egy köz tiszteletű 's munkás társunk , lkafalvi *Baricz György*' halála. Ismeretes előttünk munkáiról , ismeretes a' reá bizottakbani

kész eljárása által, távollakta miatt kevesebbé volt ismeretes külső viszonyai szerint: a' miért rövideden el fogom a' Tek. Társaság előtt mondani, miket az elhunytrol tudok.

Született ő 1779. Nagy Enyeden; székely eredetű atyja ugyanott ref. pap, anyja Deesi György erdélyi ref. püspök' leánya volt. Szülővárosában vette tudományos képeztetését, ott végezvén el a' philosophiai, theologiai és törvénytudományi folyamatot; honnan ön költségein Bécsbe, a' hadimérnöki academiába ment fel, 's öt évi tanulmányok után, mellyeket egyedül dicső emlékezetű gróf Festetics György' segédelmével fejezhetett be, János főherczeg, mint azon academia' fő igazgatója által 1807-ben a' hadi mérnöki karhoz főhadnagynak nevezetett ki. E' pályán jeles társunk nagy kitüntetéssel szolgált, 's jó hírt nevet szerzett főnökei előtt kivált Ragúzában, Leopoldvárában, Eszéken és Peschierában több évekig viselt várerősítési helybeli —, Dalmátországban pedig, Zarában, egész halálaig folytatott igazgatói hivatalai által; 's folytonos előmenetellel, végre 1839. novemberben alczredességre emeltetett.

Baricz György egy, sok oldalú alapkészülettel bíró, szakmájában köz tszeletet aratott, számos utazások által bővebben kiképezett, 's hazáját és nyelvét a' távolban is forrón szerető, sőt az utóbbit írói munkásságával is művelni törekedett férfiú volt: méltó mindenkép, hogy neve tisztelettel említessék e' falak között. Nem említem apróbb dolgozatait; de ha azt mondom, hogy az ő szelleme leginkább a' classici studiumokban találta fel magát; ha emlékeztetem a' Tek. Társaságot, miképen ő életének egy szép részét Tacitus és ifj. Plinius' magyarításában töltötte — ámbár, nem bírván eléggé a' nyelv' művészete' hatalmát, e' dolgozásai a' tökéletességtől elmaradtak —: úgy hiszem még is, olly hírt pendítettem meg, mellyre a' Tek. Társaság' tagjainál rokonszenv hangjai felelendenek.

Az utóbbi években, midőn szinte már elhunyt, de kedves emlékezetű társunk Tanárky Sándor közénk lépése után a' társaság egy hadtudományi szótár' készíttetését rendelé, el: annak egy tetemes része Baricz' munkásságára bízott. 'S ime e' munkásság közepett ragadta ki körünkől a' halál,

élte' hatvankettődik évében ugyan, 's így, férfiú kora' alkonyán: de még is idő előtt, ha várakozásainkat tekintjük, miket még most is tűztünk nevéhez. 'S halála kettősen korai, mert oly osztályát fogyasztá társainknak, melly csak rövid idő előtt is Tanárkyban érzékeny veszteséget szenvedett, a' nélkül, hogy a' megürülő helyekre új erők' keletkezését látnánk. Nem lehet tehát sajnos érzet nélkül megadnunk neki a' vég tiszteletet 's elmondani felette: Becsület nevének, becsület emlékezetének!

— Ez után a' *titoknok* Maar Bonifác győri kir. academiai professornak két levelét terjesztette elő, *éjszaki Európában utazó Reguly Antal* hazánkfiáról, ki 1839ben Német, Dán- és Svédországokon keresztül *Finnországba* menvén, a' finn nyelvet annyira magáévá tette, hogy annak grammaticáján is dolgoznék 's oly véleményre gerjeszte maga iránt, minél fogva a' helsingforsi tud. társaság által tagsággal is megtiszteltetnék. Innen a' *lapp* földre költözvén, miután ennek nyelvét is, több ideig a' köznép közt lakván, megtanulta volna, tudományos czélú útját az archangeli és solozéni helytartóságokon keresztül épen jelenleg Sz. Pétervárába folytatja. A' jelentő' indítványára, melly a' társaság által pártoltatott, az elnök, a' szép készületű és iparkodású fiatal hazafit a' társaság' pénztárából segíteni igérte, mihelyt a' társaság' tudományos megbízatásai' elfogadására készségét kijelentendi; adig is utasítás-készítésre Jankowich és Schedius tt., Jerney, Kálai és Luczenbacher rr. és Bloch l. tagokból álló biztosság küldetvén ki.

— A' Tudománytár' számára bemutatott illy czimű értekezés: „*A' kisdedovó intézetek történetileg*“ vizsgálat alá bocsátatott.

— Ezek után a' gyűlés az 1840-ki nagy jutalomért versenyzhető magyar munkák' czimsora' készítésével foglalkodott, 's azokat osztályi birálat alá bocsátotta.

KIS GYÜLÉS, FEBR. 15. 1841.

Gr. Teleki József úr Ő Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döb-rente, Frivaldszky, Gebhardt, Győry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szilasy, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Flór, Fogarasi, Gaal, Kacs Kovics, Székács, Taubner, Vajda, Waltherr ll. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

A' titoknok felolvasta

NAGY KÁROLY rt'

emlékiratát az általa szerkesztett, és saját költségein és felügyelése alatt Párizsban Dien Károly által készült *első magyar égtékéről*, melyet egy uttal az academiának be is mutatott. Ezen 316⁵ millimètre (körül belül egy bécsi láb) átmérőű tekén közel 1600 csillag van feljegyezve. Előre bocsátván szerző azon, a' régi időkből, sok viszontagságok közt koronként szaporodva reánk jutott hal mód' megrovását, mellyszerrint a' csillagzatokat különféle természetlen képekben szokták előállítani; 's megjegyezvén, miként valóságos beteg phantasia kell, hogy a' felséges, csendes és tisztakák egen ragyogó csillagok' helyébe illy boszantó 's nevetséges zagyvát képzeljünk; figyelmezteté a' társaságot, hogy mind ezek magyar égtékéről elmaradtak, 's noha a' csillagzatok' nevei megtartvák, határaikat alig észrevehető vonalok jelelik. Az újabb francia és német égtékeken — folytatja szerző — a' csillagokat összekötő vonalok háromszögekbe feloldható mértani idomokat képeznek; a' magyar égtéken ezen vonalok csak anynyiban vannak felvéve, mennyiben a' csillagok már viszonyos állásaikra nézve is, könnyen felfogható vagy ráismerhető alakot mutatnak, de a' vonalok olly finomak, hogy általok legkisebb zavar sem támad a' csillagzatok' tisztaságára nézve. A' szükséges körök világosan jelelvek, különös figyelem fordítatott a' csillagok' könnyen megkülönböztethető nagyságára, 's ezért minden eddig megjelent égtékétől távozólag, külön jegyek választattak. A' három elsőbb nagyságu csillag valamennyi felvétellett, a' negyed nagyságu majd valamennyi,

az ötöd nagyságuk közül pedig a' legnevezetesebbek. Mi ezen túl van pusztán szemmel úgy sem látható. A' csillagok közt sok lévén olyan, melyről nem mondhatni biztossággal, melyikéhez tartozik a' két egymás mellett álló foknak, p. o. melyeket szintugy lehet első mint második, vagy második és harmad nagyságúnak venni stb, ezeket általmenő vagy köz nagyságúknak (intermediocres) nevezhetni; 's ezek a' magyar égitelen különös jeggyel jelettettek.

A' társaság, munkás tagja' ez újabb fáradozásaiért, valamint a' becses ajándékért, köszönetet szavazott.

Következett

LUCZENBACHER JÁNOS rt'

előadása Róbert Károly király' némelly, „*Libertas Budensium*“ köriratot viselő, 's az ezen király által Buda' városának adott áru-lerakói kiváltságára vonatkozó, ritka ezüst pénzeiről. Ezeknek háromféle példányait előmutatván, 's pénztudományi leírásukat adván, fejtegetteszerző az említett körirat' értelmét, miután az 1496-ki ítéletlevelel tudatik, hogy Budapest (mint Zsigmondig egy város) azok' sorába tartozik, melyek még I. Istvántól nyerek szabadalmaikat; 's oklevelekből igyekezett megmutatni, miképen e' „libertas Budensium“ nem egyéb mint a' középkorban *ius stapulae* néven ismert, 's a' kereskedelemre nem csekély mértékben károsan hatott, *árumegállító* v. árufogási jog, mellyel I. Károly még előbb ruházta fel a' budaiakat mint az angol király London' városát (1352), 's mellyet, a' hazai kalmárookra nézve Zsigmond királyunk 1405-ben törölt el. Bővebb felvilágosítás végett szerző, Frank Ignác m. egyet. kir. prof.' XV—XVI. századi Cromer-codexéből, mellyet ez alkalommal elő is mutatott 's közelebbről megösmertetett, kiemelt egy helyet, melly a' budaiak' ezen kereskedési szabadságát mind az előterjesztett pénzekkel, mind Zsigmond' törvényével egyezőleg terjeszti elő.

— Briedl Fidel lt' értekezése: „*A' kisdobó intézetek történetileg*“ Szilasy J. rt. jelentésére a' Tudománytárba felvétellett.

— *Kiss Károly* rt. a' *hadtudományi műszótár'* előkészületei' harmadik, P—Zig terjedő részét nyújtotta be, melly, mint az előbbie, leírás alá adván, munkába vétel végett az avval megbízott tagokhoz utasítatott.

— A' *titoknok* végül bemutatta a' társaság' költségein készült e' két nyomtatványt: 1. Tudománytár, 1840. XII-d füz. 2. Népszerű Erkölcstudomány Zsoldos Ignácztól, 's azok a' könyvtárba tétettek le.

KIS GYÜLÉS, FEBR. 22. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Schedius tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Gebhardt, Győry, Jerney, Kállay, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Fogarasi, Gaal, Garay, Nagy, gr. Teleki László, Walther II. tt. — Schedel Ferencz titoknok, Szalay László segédjegyző.

SCHEDEL FERENCZ titoknok a' szószerében,

a' következő gyászbeszédet mondotta:

Rövid idő alatt másodszor lépek e' helyre, Tekintetes Társaság! hogy egy tisztelt ember, munkás író, 's érdemes társról már csak mint volt társunkról, emlékezzem. Kevés napok előtt kísértük vég nyughelyéhez *Hoffner Józsefet*; s kevés nap múlva el fogta őt feledni a sokaság: mert az élet, a háladatlan élet, melly annyit köszön gyakran egyes erőnek, feledékbe temeti azokat legott, kik neki folyton adózni megszűntek.

A' mi tisztünk, Tekintetes Társaság! becsben tartani azok' emlékezetét, kik velünk társulatba szöve, velünk kezét fogva egy közös cél létesítésére, a' hazai nyelv' gazdagítása 's a' tudományok' terjesztésére, munkálkodtanak. E' tiszt' betöltésébe pedig fájdalom szokott vegyülni, midőn olly társ költözik el mellőlünk, kinek erei és korához még reménységeket csatoltunk. És ilyen volt Hoffnerünk: ő nem csak férfiúsága' delén halt meg, hanem elhunytával egy egész tudomány szak veszté el körünkben egyetlen képviselőjét: az állatgyógytudo-

mány. Veszprémben, 1794-ben születve, 's ott a' gymnasiumi, Pesten a' philosophiai, Bécsben az orvosi tudományokat végezve, ugyanott az állatorvosi intézetben két évig állatsebészséget és törvényszéki állatorvistudományt tanított, míg 1826-ban a' pesti egyetemnél ugyan azon iskolához igazgatóvá 's rendes tanítóvá nevezteték. Ez intézetet ő dicső emlékezetű egykori főnöke Tolnay Sándor' halálát követett hosszas ideigleni állapotjában elhanyagolva, a' jelenkorban szinte ujra született tudomány' álláspontjától távol állva találván: azt tűzé ki élte' feladásaul, hogy a' pesti állatorvos iskolát mint tanító és egyszersmind gyógyító intézetet azon főkre emelhesse, melyre neki, hogy állattenyésztő hazánkban nagy jelentességű rendeltetésének megfelelhessen, kell hogy emeltessek. Nem e' helyre való küzdéseit említenem, melyek életét elkeseríték, iparkodásait, melyek foganat nélkül maradtak. Hanem meg kell mondanom, hogy e' folyvásti kellemetlenségek 's az intézet körüli munkássága mellett is talált időt és táplált kebelében kedvet a' literatura' ápolására. Eredeti kézi könyvein kívül, melyek a' köz tanítás' alapjául szolgáltak, 's melyeket évről évre javítgatván, kiadni nem akart, több, nagyobb terjedelmű fordítmányt készített, melyek közül Hartmann' munkájáé: „Az ember szelleme“ kéziratban maradt, ellenben világot láttak többek, mik közül itt különös említést Schwab Konrád és Tannecker Seyfried hippologiai munkáik' áttételei érdemelnek. E dolgozások mindennapi szükségét pótolta hazánkban, miután Tolnay' ide tartozó, egykor köz kedvességű munkája, elavult; 's e' munkákkal készíté el a' mi társunk a' nyelvet is az állatorvosi tudományok' kidolgozására jelen állapotjok szerint: mert azokban az állati, különösen pedig a' loói külső boncz-, élet- és kórtan befoglaltatik nyelvünk jelen álláspontjához mért előadásban. Eljárt Hoffner József az e' tek. academia által reá bizottakban is teljes készséggel; 's halála társaságunkra nézve is korai. Mert miután a' nagy szótár' dolgozása megindult, maholnap gondoskodni kellend annak azon részeiről is, melyek az állatok' boncz-, élet- és gyógytudományát érdeklik. Nem mondom hogy e' tudós testület ki nem fogja állíthatni azon erőket, mik ez osztályrész' fedezésére szükségeseek: de Hoffner ebben élt kizárólag, s azon tapasztalási

ismeretekben volt gazdag, mellyek a' tudományt éltetik, mellyek neki biztosságot adnak, 's reá a' valóság' vég bélyegét nyomják. Így véve, a hézag, mellyet Hoffnerünk e' tiszteletes körben hagyott, egyelőre pótolatlan marad. Mondjuk ki tehát, Tek. Társaság! azon őszinteséggel, mellyel az érdemnek tartozunk: hogy veszteséget szenvedtünk; 's mondjuk el a' hánykodások után sírba szállt társ felett baráti vég áldásunkat: Béke poraira, tisztelet nevének!

— Erre a' segédjegyző

PODHRADCZKY JÓZSEF lt.'

tudósítását olvasta *Erdősi (Sylvester) Jánosnak*, hely és év' kitétele nélkül, egy 4rétű íven megjelent, 's I. Ferdinand királynak ajánlott, eddig ismeretlen husvétii énekéről *). Ennek folyamatjában szerző Erdősinek bécsi tanszékbe jutását 1542. évbe gondolja tehetni, meghívatása' okát grammaticájá és új testamentoma' kiadásában keresi; továbbá Kazinczy ellen meg igyekszik mutatni, hogy Erdősi János protestans nem volt; valamint, többek ellen, annak Kolosvári János csanádi püspökkeli azonságát is czáfolja.

— Az elnök a' társaság' incunabulumai' számára királyhegyi Müller János' kalendárioma' és astr. évkönyvei' egy igen szép példányával kedveskedett. Amannak czime: „*Kalendarium magistri Joannis de monte regio viri peritissimi*“; végzete: „*Kalendarium viri peritissimi magistri Johannis de monte regio explicit feliciter Erhardi ratdolt viri solertis eximia industria et mira imprimendi arte: qua nuper venetijs: nunc auguste vindelicorum excellit nominatissimus* 1492. 4r. 26 lev. Ezeknek kezdete: „*Johannis de monte regio germanorum decoris: etatis nostre astronomorum principis Ephemerides*.“ Colophon nélkül. 1494—1506 évekre szólnak, minden folyam külön czimmal bir. A' bevezetéssel együtt 4r. 193 lev.

— A' titoknak, *Vass József* kegyes szerzeti tag' részéről a' *göcseji tájszók'* általa küldött gyűjteményéhez pótlékokat ter-

*) Querela Dni Jesu Resurgentis, carminibus lyricis conscripta. Ad Sereniss. Roman. Hung. et Boh. etc. Regem Divum Ferdinandum. Autore M. Joanne Sylvestro Pannonio.

jesztett elő, melyek köszönettel a' Tajszótár' folytatása' anyagaihoz soroztattak.

— Egy kiadás végett beküldött illy czímű kéziratnak: „*Természeti versőző*“ bírálók rendeltettek.

— *Pulszky Ferencz* rt' helyeslő jelentésére *Kovách László* értekezése „*A' bankügy és Europa' jelesebb bankjai*“ a' Tudosmánytárba felvétellett.

— *A' könyvtár'* számára a' következő ajándékok mutattattak be:

Horváth Mihály Ittől: **A' magyarok' története Európába költözésöktől mostanig.* Pest, 1841.

Nagy Ignác Ittől: **Szinmütár*, XVIII-d. füz. Buda, 1841.

Somogyi Károlytól: **A' törvények iránti engedelmességről.* Koszórúzott pályamunka. Buda, 1841.

Szabó Jánostól: „*Descriptio persiei imperii. Commentatio, cui in certamine literario academiae Heidelberg. d. 22. nov. 1809. proemium philosophorum ordo adiudicavit.* Heid. 1810. — **A' hazabeli kisebb iskoláknak jobb lábra állításáról.* Pest, 1817.

Szűcs Istvántól: **Beszédek, melyek Szűcs Istv. úrnak a' debreczeni ref. coll. jogtanítói székbe lett beigtatása' alkalmával* 1840. nov. 8. tartattak. Debr. 1840.

A' szombathelyi és segniai egyh. megyék 's a' szbenedekiek' névtáraik 1841re.

— *A' kéziratár'* számára:

Péchy László nagybátyja néh. *Kazinczy Ferencznek*, fogóságából anyjához írt némelly eredeti leveleit küldte be.

Schedel F. néhány XVI. és XVII. századbéli m. levelet.

M A G Y A R

ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ.

I. Év.

1841. MART. APRIL.

III. Sz.

E' lapok időről időre minden, az academiai gyűlésekben előforduló 's közzé tételre alkalmas tárgyakat, valamint az intézetet illető fontosabb hivatalos jelentéseket, közlik. — Kaphatók Eggenberger J. és fia academiai könyvtárusoknál 's általok a' két haza' minden hiteles könyvtárusainál.

KIS GYÜLÉS, MART. I. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döbren-tei, Frivaldszky, Győry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Bertha, Bloch, Gaal, Garay, Lukács, Nagy Ign., Schoepf, Székács, Szenvey, Taubner, Tóth, Vajda II. tt. — Schedel Ferencz titoknok, Szalay László segédjegyző.

SCHEDEL FERENCZ tit. a' szószéken,

a' következő beszéddel nyitotta meg az ülést:

Ismét halált hirdetek. Valóban örvendhetnének, Tekintetes Társaság! ha az élet olly termékeny volna előhozásai-ban, olly sebes haladásában, a' milly munkás egy idő óta ismét az enyészet szelleme e' nem nagy, veszteségeit nem könnyen pótló, testület' soraiban.

Azon író és tag, ki mai gyászbeszédem tárgya, Csátó Pál, ugyan az, kit rokon studiumok egykor közel hozának mellém, ki néhány évig közös célra hason irányban munkatársam volt több irodalmi vállalatnál, egyben utódom: majd szem közt velem, kinek céljai és iránya nem változtak soha, keserű ellenzőm: 's most, tisztlemnél fogva én vagyok az, ki fölötte a' gyász' szavát emelem föl e' teremben. 'S teszem

azt Tekintetes Társaság! nem egy hivatalos jelentés' hidegségével, sem érzésével a' vett bántalmaknak: ez érzésnek a' siron túl el kell némulni emlékezetével együtt; 's ha bár áll, hogy a' holtakról is csak *valót* mondjunk, ennek tisztának kell lenni a' keserőség' legkisebb utóizétól. Hanem szólok Csató Pálról azon veszteség' érzetével, mellyel kísértem őt, midőn nem iríglylendő sorsa több évek előtt már kiszakasztotta e' körből, 's vitte a' hová nem tudta hogy viendi, nem akarta hogy vigye. Ő, kit egykor munkás társaink sorába számítottunk, nem most, hanem már akkor megszűnt intézetünk' számára létezni.

A' Tekintetes Társaság nem fogja azt várni, hogy fényes életképet fessek az elhúnytról: ő író volt, csak író, 's a' magyar írónak nincs élettörténete, hanemha e' néven nélkülözések, bal viszonyok 's ezek közt folytatott irodalmi viták' rövidebb hosszabb sorát értjük. Ezekből állott Csató Pál' életének folyamata is; 's én többet mondanék mint akarok, 's mint épen nekem e' helyt mondanom illik is: ha elmondanám, miképen ő saját jó nem jó szerencséjének maga volt alkotója, mert neki tulajdonok jutottak vala, mik kevesebb mozgékonyssággal 's több szilárdsággal párosulva, őt az ohajtott révbe elvezetendők voltak.

Biharban, 1804-ben születve, a' szokott iskolai pálya közben egyházi köntöst öltve 's ismét letéve, utóbb nevelő több fényes házakban, mindenütt rövid ideig; ezek után intézetünknel írónak, majd besorolva a' levelező tagok közé; idő közben a' Jelenkor mellett segéd, és újra nevelő; utóbb a' Tudománytárnak egy évig szerkesztője; végre, ellagyogatva mind ezen viszonyait azon egyen kívül, melly maradó bélyeggel ruházta fel, tagságát, 1837-ben ősszel az újonan keletkezett Hírnök mellett találván alkalmazást, Pestet Pozsonynyal cserélte fel, hol a' múlt hó' 15-d., hosszas betegeskedés után élni megszűnt. Ez Csató Pál' külső életének folyamata.

Több az, és örömdetesh, mit írói munkásságáról mondhatok. Első fellépése, mennyire tudom, ez előtt tíz évvel, a' Tudom. Gyűjteményben történt, egy, az elemi oktatás' elveit fejtő, rövid, de alapos és gyakorlati értekezéssel, melly egyszerűs mind programja akart lenni egy elemi kézi könyv-

nek, mi megkezdve, de csak kis részben kidolgozva, félben maradt. Következett részvétele a' Jelenkor' szerkesztésében, néhány apró értekezés a' Társalkodóban és Közhasznu Esmeretek' Tárában, 's fordítások Tudománytárunkban, melyek mind főleg az izlés és csín' emberét tüntették fel. Kevesen voltak akkor, kiknek prosájához az övé ne lett volna fogható: akár a' didacticai, világosság és szabatosságra, akár a' költészeti, szépségre. Dolgozott a' nyelv körül is, 's az első osztálybeli jutalom, melyet az academia kiadott, neki jutott a' magyar ragok és képzőkről irt értekezéseért: nagyobb mértékben nyerve meg neki a' közönség' figyelmét, mint helybenhagyását: mert dolgozásának érdeme arra szorítkozott, hogy a' kitűzött tárgyat nyelvtudományunk' akkori állása szerint helyes rendben előállítá: tovább fejteni azt nem kísérté meg, vagy kísérletei magát sem elégiték ki. Ellenben méltó dicséretet érdemel Levrault beszélgetéseinek általa készült fordítása, a' könnyed és sima társalgási nyelvnek mind maig legjobb magyar példánya. Ennyit és nem többet akarnak sokan elbeszéléseiben is találni: én többekben közölök lélektani felfogást, életvalóságot 's költői érdeket találok. Végre mint játékszini választmányunk' tagja, a' drama körül is munkás volt: az academia' színműtára öt fordítmányt bir tőle 's egy eredeti vígjátékot, melly, ha mint egész nem is, de meglepő valóságú jelenetek 's elmés ötletekkel maig fen tudá magát tartani. Ezeken kívül e' nemzeti intézet őt a' Tudománytár' vitelével bizta meg, 's nem ritkán kéziratok' vizsgálatával, miben ő mindenkor a' Tek. Academia' teljes megnyugvására járt el. — E' pályafutását a' hírnöki váltotta fel, melly neki utolsója lön.

Csató Pál különösen feuilleton-írónak volt hivatva. Mert ha nem hatott is akár a' tudomány', akár az élet' mélyeibe, egy, kezdődő irodalomban kivált nem csekély becsü tulajdonnal birt: élénk és könnyü felfogással, 's mi ehhez többnyire hozzá szövetkezik, hason könnyedségü előadással: minhez logikai, aesthetikai és nyelvi nem közönséges kiképezettség 's több oldalu olvasottság járulván, képessé tette minden tárgyról valami érdekeset érdekesen mondani. E' mellett nyel-

vünk teljesen hatalmában volt, 's tolla, mely a' legjobb francia példányok után formálódott, nem csak elegans, hanem változatos és jellemző, a' mint hol kellett. Ha tehát a' szerencse hosszabbra nyújtja élte' fonalát 's őt boldog függetlenségre emeli, az érdekllett mezőn ő nyelvünk nemesbitésére, a' főnőbb izlés' terjesztésére, az olvasás' megkedveltetésére hathatós és tartós befolyást gyakorlandott vala: 's e' szempont az, Tekintetes Társaság, mely alatt halálát méltán mint veszteséget jelelhetjük meg.

Következett

JERNEY JÁNOS rt. a' szószerében,

törvénytárunk' legnagyobb nyomtatási hibájáról egy betűben értekezvén. T. i. Horváth Mihály ltagnak jan. 1. olvasott értekezésében tett azon állítása, miszerint I. Lajos kir. valamennyi udvarnokokat vagyis várjobbágyokat 1351-ki végzése' XI-d. cikkelye által megneemesített volna, alkalmat adott az előadónak kimutatni, hogy az említett cikkelyben hibásan áll: „*universi vIri nobiles*“ „*vEri*“ helyett; 's hogy így Kollár Ádám Ferencz 's utána több történetirőink hibásan következteték abból a' várjobbágyoknak Lajos által nemességre emeltetését. Állítását előadó törvények, oklevelek 's történeteinkből merített okokkal támogatván, különösen kimutatta, hogy nem csak későbbi királyok gyakran, hanem Lajos maga, 1351. után is, megneemesített egyes várjobbágyokat, mi ama törvény után felesleges lett volna; ellenben az egész udvarnokrend' felszabadítása saját érdekével is ellenkezett, mint a' ki több ízben hadakozott az országon kívül, hol a' várjobbágyok a' megyei főispán' zászlaja alatt igenis tartoztak katonáskodni, holott a' nemesek nem; hogy még Mátyás király is, 1464-ki végzése'nyében nyilván megkülönbözteti a' várjobbágyokat 's az országos nemeseket; 's kiemelte, miképen illy rögöni és az egész alkotmányon átható újítás sem ennek megrendülése nélkül nem képzelhető; sem történeteinkben em-

lítés nélkül nem maradhatott volna: holott, Küküllői János világosan mondván, hogy I. Lajos *sok* udvarnokot és egyéb királyi szolgákat megneemesített, ez által egyszersmind az általános nemesítést megczáfolja.

Ezek után

SCHOEPP AUGUSZT 11.

a' *kancsalságnak inmetszés általi gyógyításáról* befejezőleg *) szólván, megjegyezte, miképen e' műtétnak néha tökéletlen fogantja nem a' műtétnak magában, hanem majd a' műtő' nem elégséges gyakorlottságának, majd a' sandaság' rendkívüli fokának, részint némelly complicációknak, millyen gyakran egy kis szarvhártyafolt, részint annak tulajdonítandó, hogy a' műtét csak egy szemem vitetett véghez, kettőn helyett; végre nem ritkán annak is, hogy a' műtőnek az utóbánást vezérlenie nem volt alkalmá: melly okból még Dieffenbach' némelly, utazás közben ejtett műtetele is tökéletlenül ütött ki. Attól, u. mond, a' mint az in előbb vagy hátrább, nagyobb vagy kisebb terjedelemben metszetik el, valamint az utóbánás' mérséklésétől is, stb, függ a' szem' nagyobb v. kisebb kifordítása. Így az ez alkalommal bemutatott több műtett egyede'k, kiket a' társaság műtétele előtt is látott, egyikénél, ki olly mértékben sandított, mint százak közt is alig egy, a' fél szemteke körül el kellett a' hártýáknak választatni, 's a' szemnek fonállal félre huzatni. A' siker teljes volt. 'S a' műtét nem csak az idomtalanságot mellőzi, hanem a' láterőt is javítja, élesíti. Az előadó által a' pesti gyermekkórházban műtettek közt volt legálább húsz, ki az előtt roszul látott; az elővezetettek közt volt egy divatárusné, ki finomabb varrást többé véghez nem vihetett 's rövid idő alatt tetemes javulást vallott; egy kadt, ki húsz évig egyik szemén nem, a' másikon gyengén

*) Először 1840. dec. 21., másodszor 1841. jan. 5. értekezett 's mutatott be Sch. A. sanda egyedeket, műtétele előtt és után. L. az *Ac. Ért.* 9. és 13. l.

látott, 's most már meglehetősen olvas amazzal is. Megvizsgálván ez után több tagok a' részint másodszor, részint már harmadszor bemutatott, 's így a' műtétel előtt 's ennek több szakaiában látott egyedek' szeméit, mind az idomtalanság', mind a' láterő' javulását tekintve, azokat a' legkedvezőbb állapotban lelték, 's így a' gyógymód' biztos foganatjáról meggyőződtek.

— Egy „*Europai atlás*“ czimű abroszmunka, a' kiküldött vizsgáló biztosság' előadására, kiadás végett el nem fogadtatott.

— A' Tudománytár' számára bemutatott következő értekezések: „*A' kassai kisebb országgyűlés' törvényczikkelyei*“, és „*A' székely-magyar írásról*“ vizsgálat alá adattak.

— *Bajza József* rt' előadására *Podhradczky József* lt' értekezése „*Erdősi Jánosnak egy eddig ismeretlen munkájáról*“ a' Tudománytárban kiadatni rendeltetett.

— A' *könyvtár'* számára bemutatott a' szerzőtől: A' vegyes házasságok' tárgyában mondott két közgyűlési beszédje *Almássy István* unyi adminisztrátornak. Buda, 1841.

KIS GYÜLÉS, MART. 15. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Schedius tt. tt. — *Bajza*, *Balogh*, *Bugát*, *Döbrentei*, *Frivaldszky*, *Győry*, *Jerney*, *Kállay*, *Kiss*, *Luczenbacher*, *Szemere*, *Szilasy*, *Sztrokay*, *Vásárhelyi*, rr. tt. — *Fogarasi*, *Gaal*, *Garay*, *Lukács*, *Nagy*, *Székács*, *Taubner*, gr. *Teleki L.*, *Vajda*, *Walther* ll. tt. — *Schedel F.* titoknok.

BLOCH MÓRICZ lt. a' szószerkben,

a' *héber költészet*ről szóló értekezését olvasta, hasonlító tekintettel a' *hellen és sanscrit* költészetre, mellyben, eltérőleg az eddig e' tárgyakat egyenként fejtegetőktől, a' nemzeti jellemekből törekvék a' különböző költészeti fejlődéseket magyarázni, 's e' szerint a' héber költészetet az *ethica*, a' görögöt a' *harmonia*, a' hindut a' *képzelem*' eredményének állította, 's tételeit jeles, mind a' három nemzet' költőiből vett párhuzamos példákkal támogatta.

— Jelenté az elnök, hogy *Bertha Sándor*, *Fogarasi János*, *Luczenbacher János*, *Szalay László* és *Tóth Lőrincz* r. és l. tagok a' *Corpus Jurisnak*, a' nagy gyűlés' ebbeli határozata' értelmében eszközözendő fordítására összeállván, hozzá ez iránti nyilatkozó levelöket beadták; melyet Ő Exja, az igazgatóság általi felhatalmazottságához képest, elfogadván, a' vállalkozók, academiai biztosságképen, a' nagy gyűlési utasítás szerint a' munkához hozzá is fogtak.

— *Jerney János* rt' jelentésére „A' székelly-magyar írásról” szóló értekezés, ha szerző a' másunnan eléggé ismert dolgok' kihagyása 's pusztá idézésével, újra beadja, a' Tudománytárba felvételni rendeltetett.

— Ugyan ezen folyóirat' számára *Jerney János* rt' értekezése „törvénytárunk' legnagyobb nyomtatási hibájáról egy betűben” és *Bloch Móricz* Ilagé „a' héber költészetéről” vizsgálat alá adatott.

KIS GYÜLÉS, MART. 22. 1841.

Gr. Teleki József úr Ő Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Bugát, Döbrentei, Frivaldszky, Gyóry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemeré, Szilasy, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Fogarasi, Gaal, Lukács, Nagy, Szigligeti, Taubner, gr. Teleki L., Vajda II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

— A' titoknok előterjesztette a' martius 21-ig, mint határnapig, érkezett, 1841-re versenyző, pályamunkákat. Különösen

I. E' *törvénytudományi* jutalomtételle: „Határozottassék meg a' büntetés' értelme és célja; adassanak elő annak biztos elvei, és ezekhez alkalmazható nemei: fejtsessék meg, találhat-e köztök helyet a' halálbüntetés, és mely esetekben; 's miképen, és milly sikerrel gyakoroltatott ez a' régi és újabb népeknél, különösen hazánban”? *tizenhármát*, melyek közül az e' jelmondatu: *Prima haec est ultio, quod se iudice nemo nocens absoluitur, improba quamuis gratia fallaci praetoris vicerit urna. Juv.*, le nem pecsételt jeligés levél mellett érkezvén, ez alakhibáért a' pályázástól elmozdítatott, 's a' jeligés levél, megtekintetlenül az elnök által az

ulás' színe előtt elégettetett, az ismeretlen szerző hírlaputon visszavételre felszólítatni rendeltetvén. A' tizenkét pályamű jeligéi :

1. Az igazság országok' talpköve.

2. Én tudós, én literátor nem vagyok. *Kisfaludy S.*

3. Non occides.

4. A' törvények felségesek, mennyből születettek, mellyeknek az ég egyedül az atyja; és azokat nem a' halandó embereknek természete szülte. Nagy azokban isten, és soha meg nem vénhezik. *Sophocl.*

5. Hadúrra mondom, itt örök

'S nagy léssen a' magyar,

Csak ó ne, csak ne ontana

Rokonvért honfi kar.

Törvény', kor- és nemzetszerű

Törvény' hatása szent;

Jót őriz az, kőpadra von

Önző istentelent. *Nagy Imre.*

6. Cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno

Me quoque, qui feci, iudice digna lini. *Ovid.*

7. Büntetni boszúból és rettentéssel, vak kor' dühe. Büntetni és jobbitni, szelid emberiség' kormánybólcsesége. Bünt megelőzni 's ettől megóvni, a' törvény' átkát elvenni, emberi nem' üdvös váltsága, dicsősége.

8. Sua quemque fraus, suum facinus, suum scelus de sanitate, de mente deturbat: hae sunt impiorum furiae, hae flammae, hae faces. *Cic.*

9. Sunt qui audiant, sunt qui legant: nos modo dignum aliquid auribus, dignum chartis elaboremus. *Plin.*

10. Beccaria, Howard. — Ne ölj. *Isten.* — Én nem akarom, hogy a' bűnös meghaljon, hanem hogy megtérjen és éljen. *Jézus.*

11. A' bűnöket akadályozni kell előbb, mint büntetni.

12. Vade; sed incultus.

Bírálókul *Stettner*, *Szalay* és *Szlemenics* rr. tt. nevezettek.

Ez alkalommal a' titoknok jelentette, hogy egy, német nyelven írt pályamunkát, a' rendszabások' szelleméhez ragaszkodván, visszautasított; mi helyben is hagyatott.

II. E' természettudományi jutalomtételre: „Jeleltessenek ki azon gyógy- és műtani testek, mellyek honunkban is teremnek vagy természetők, 's mind a' mellett részint még most is külföldről hozatnak be, részint mind eddig kiviteltre nem fordítanak; mi ennek oka, 's miként lehetne eszközölni, hogy azok ne csak or-

szágunk' szükségeit pótolnák, hanem külkereskedési czikkelyekké is válhatnának": három munka terjesztetett elő:

1. Si quid movendum est, move. *Hippocr.*
2. Materies opus est, ut crescant postera secla. *Lucret.*
3. Szegény ipar mellett szegény az ország, szegény a' nemzet.
A' vizsgálatnál *Balásházy*, *Bugát* és *Frivaldszky* rr. tt. bizattak meg.

III. A' *drámai* jutalomra öszvesen tizenegy komoly színmű, de kettő 22-d. dél előtt 's így a' határnapon túl érkezvén, csak a' következő *kilencz* fogadtatott el a' kis gyűlés által:

1. *Sidney Edvárd*, vagyis az erény' bajnoka, dráma 5 felv. — Égi szülött az erény 's koszorúzza dicső fény.

2. A' *sajkák*, allegoria 5 játékb. előzettel. — Űzted, világ, botrányid', miért ne űznéd tovább is. Boszulásom nem más, mint hogy hátrább vonúlok.

3. *Álmus és Béla*, szomoruj. 5 felv. — Sit quod vis, simplex duntaxat et unum. *Hor.*

4. *Trón és szerelem*, dráma 5 felv. — Τὴν κατὰ σ' αὐτὸν εἶλα. *Plut.*

5. *Az utolsó Zrinyi*, szomoruj. 5 szakasz. — Qccidit una domus ... quae non perire digna fuit. *Ovid.*

6. *Korona és kard*, szomoruj. 5 felv. — Két kardot nem bir egy hüvely soha. *Vörösm.*

7. *Paraszt család*, drama 4 felv. — Claudite iam rivos, pueri, sat prata bibere. *Virg.*

8. *Brutus*, szomoruj. 5 felv. — So stimmen mit zufriednem Beifall dann Die Römer ein in Tarquins ewigen Bann. *Shakèsp.*

9. *Korotnyai család*, szomoruj. 5 felv. — Multadban nincs öröm, Jövedben nincs remény, Hanyatló szép hazám, Miattad vérzem én. *Bajza.*

Vizsgálás végett a' nagy gyűlés által választott bírálóknak (*b. Főtűs J., Fáy, Bajza, Czuczor, Vörösmarty*) rendeltettek kiadatui.

Valamennyi jelmondatos levelkék lepcsételve a' levéltárba tettek.

— Nagy Károly rt' Bécsben mart. 18. költ leveléből értette a' társaság *Du Ponceau Péter* külföldi lev. tagjának Philadelphiában történt halálát; minek következtében a' tudósító az elhunyt felett emlékirás' készítésével bízott meg.

— Jelentvén a' *titoknak*, miképen *Edvi Illés Pál* lt. „*Első oktatásra szolgáló kézikönyve*“ második kiadása is fogytán van, a' harmadik kiadásnak minél hibátlanabb alakban eszközlése végett

a' munka' újabb részletes áttekintésével *Balásházy J., Horváth Cyr., Luczenbacher J., Schedel F., Szilasy J. és Tarcy L.* rr. tt. — bizattak meg, úgy hogy kiki a' szakjabeli szakaszokról terjeszténé elő észrevételeit, a' szerző által meggyőződése szerint használandókat.

— *Kiadatás végett a' következő munkák terjesztettek elő:*

1. *Törvények' alaptudománya.* 'S ez azon feltétel mellett, hogy megjelenté után is fenmaradjon a' szerzőnek vagy bárkinek másnak joga azt akármikor kinyomatni; ki nem nyomtatás" esetében pedig az megtartassék, 's mind a' társaságnál olvasásra kitéssék, mind külföldi tud. társaságokkal másolatban közöltessék. Az ülés e' feltételeket el nem fogadhatván, az értekezést kézirat-tárába tétette, hol az bár ki által megtekinthető.

2. „*Báró Sandau, vagy a' vegyes házasság*“. Brettschneider után. — Mint a' nap' vitáival összeszött polit. és theologiai irányu a' társaság' munkálkodási körén kívül eső, visszautasított.

3. *Magyar fűvészkönyv* Lamark' alkotmánya szerint.

4. *A' kukaczoznak és héjas állatoknak alkotmánya.*

5. *A' régi Görögországnak helyirási vizsgálása.*

6. *A' régi Magyarországnak helyirási vizsgálásának szótára.*

7. *Horváth Ádámtól* kiadott magyaroknak történeteiről és más hiteles történetirókból tett kivonás. — Vizsgálat alá bocsátattak.

— A' Tudománytár' számára beküldetett: „*Egy iskolaleczkei czélszerű terv' készítésének lényeges és mellékes bélyegeiről*“ hasonlóképen bírálat alá adatott.

— *Sztrokay Antal* rt. jelentésére *Jerney J.* rt. értekezése törvénytárunk' legnagyobb betűhibájáról a' Tudománytárba felvételt.

KIS GYÜLÉS, MART. 29. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy és Jankowich tt. tt. — Bajza, Bugát, Döbrentei, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. t'. — Bloch, Gaal, Garay, Lukács, Nagy, Tóth II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

KISS KÁROLY rt. a' szószéken,

előre bocsátván azon okok' elősorolását, miknél fogva hadi literaturánk a' tudományok' minden más ágai mögött elmaradt; 's a' hadtudományokat sajátos viszonyaink közt mint academiai szakmát némi megtámadások ellen védvén; a' *hadtudományi irodalom'* külföldi legújabb terményeit ismertette.

Őt felváltá a' szószéken

SZEMERE PÁL rt,

Bloch Móricz lt' értekezéséről „a' *héber költészet'* rövid *rajzolata*, némelly tekintettel a' hellen és hindu költészetre“ szóló véleménye' előadásával. Érdekes leszen azt itt egészben közölni.

„A' Tudománytárba fölveendő dolgozatok, ha nem újak is tárgy és fölfogásra nézve, de korszerűek, tanulságosak, közhasznúak, és mivelte rendeink' fogékonyságához mérték tartoznak lenni: így rendelkezik utasító határozatink' 37d. száma. E' rendeletnek a' jelen rajzolat, véleményadó' okainál fogva tudniillik, teljesen, pontosan és kielégítőleg felel meg; 's tehát méltó a' fölvételre.

Még 1766ban jelenének meg Roberti Lowth de sacra poesi Hebraeorum praelectiones academicae, 's velök Metricae Harianae brevis confutatio et oratio Crewiana, Michaelis' jegyzeteivel; ugyan ekkor Ebert de sacra poesi; nem különben Francisci Gómeri, Lyra Davidis; Fleury dissertatioja, és egyebek, mellyek Ugolino Régiség-kincseinek XXXI. kötetében állanak együtt; Herder pedig 1782 körül adá ki

munkáját „Vom Geist der Ebräischen Poesie“ két kötetben. A' héber költészet tehát nevezetes tárgy; 's literaturánkban, hol az, kivált mint egész, még eddig fölfogva és fejtegetve nem volt, egyszersmind új is.

Értekezünk, mind a' régibb commentátoroktól, mind Herdertől különválva, új és saját elvéből indul ki. Minden nemzetnél, ugy mond, vallási költészet az első; 's minél szebb ez, annál szerencsésebben fejlődnek a' költészet' később kora: azonban, midőn ezen elv után következeti a' factumot, melly szerint a' vallási költészetben virult alapgondolat' ugyanazonsága nyomta el a' héber költészet' több oldalu kifejlődhetését, 's e' factumnak tulajdonítja, hogy drama és eposz nem teremhetének meg a' különben virágokkal dús mezőn, 's innen magyarázza, hogy, a' poesis phoneticus része nem acusticai typussal állott elő — az olvasó első tekintettel elvet és következményt ellenmondási viszonyban sejt egymás mellett; de talán csak első tekintettel, de talán csak addig, míg értekezőnket végig kíséré azokban, miket a' genesis, a' zsoltárok, a' didactica poesis, a' profécziák felől mond; de talán csak addig, míg az értekezés' végső számában oda jut, hol ezek mondatnak: „Israelnek jelszava a' törvény vala, melly mind azt magában foglalja, mi szép, jó és igaz.“ Annyi bizonyos, hogy értekezőnk' tárgy fölfogása saját és különös.

A' tárgy fölfogás' újságaul számítom be azon módot, mellynél fogva értekezünk a' héber költészetnek nem annyira külsőjére, mint inkább bensőjére, az aestheticailag úgy nevezett lélekphysiognomiára, van leginkább figyelemmel. „E magvait egy felette fontos tárgynak csak futtában kellett érintenem, hogy czélom felé fordulhassak,“ így szól értekezőnk; mintha célját e' horatiusi verssel szándékoznék sejtetni: *et quae desperat nitescere posse, relinquit*. E' fölötté fontos tárgy felől következőleg értekezik egyike a' régibb commentároknak: *Pleraque Hebraei vates breviter primo ac simpliciter enunciant, nullis adjunctis illustrata, nullis, quibus rarissime utuntur, exornata epithetis: accersunt postea ac subijciunt ornamenta; idem iterant, variant, augent; unaque addita, vel pluribus etiam sententiis, paribus,*

pariterque constructis, rem vel eandem, vel similem, vel contrariam, eadem forma includunt. His saltem tribus omnium frequentissime utuntur ornandi formulis, unius rei multiplicatione, plurium congerie, et oppositione diversorum: sententias binas fere ordinatim disponunt, aptas et aequalibus decurrentes intervallis, in quibus res plerumque rebus, verbis verba invicem respondent. Hae figurae ipsae variantur pluribus modis, admiratione, comparatione, inficiatione, caeterisque ejusmodi; sed praecipue interrogatione, unde saepe singularis orationi vis et elatio accedit.

A' commentátorok hosszasan fejtegetik, hogy a' héber valóságok, graecarum latinarumque simillimae, non raro eadem sunt; mint a' tengerbe hanyatló nap és hold, mint a' Cherubok, mellyeken Jehova jár, 's mellyek ugyanazok Jupiter szekerével 's dörgő lovaival. Herder elvlasztja ugyan egymástól, miket a' régibbek e' részben együvé sorozának: azonban ő is elég példákkal értekezik a' héber personificatiók felől, 's emlékeztet bennünket a' Jehova-anya, a' Jehova-népfejedelem, a' Jehova-nyájpásztor, a' Jehova-világépítő nevezetekre; és még is értekezőnknel mind ezeknek legkisebb nyoma sincsen! De talán azért, mert értekezőnk mindjárt bevezető soraiban így nyilatkozik: a' héber a' világtéremtést a' láthatlan Jehova' remekének tekintette; 's e' nyilatkozatban implicite ki is van mondva, hogy láthatlan fontos lény, mint Jehova, minden emberi személyesíthetésnek fölötté áll. A' héber költészet ezen constitutív részének, a' personificationnak, elmellőzése, 's elmellőzése a' történetek tanubizonyságaival ellenmondólag — egy részről a' rajzolat' rövidségében találhat mentséget, más részről pedig nem tagadhatni, hogy ezen elmellőzés a' szentséges tárgy' szentséges előadására nézve, szerencsés művészi szabadságnak tekintethetik, mellynél fogva a' héber költészet' leglényegesebb sajátága, ugymint a' Jehovaimádás lélekben és igazságban, minden heterogén részekről elvlasztva, tisztán és ünnepélyesen, 's tehát mint simplex duntaxat et unum, jelenhetett meg.

Michaelis botránczólag szól a' héber költészet' eroticumai felől, mellyekben ollyasmik jelennek meg in puris na-

turalibus, quae quo tectiora sunt, eo plus gratiae et illecebrarum habent. Értekezőnk elragadtatva ítél e' részben, jelesül az Énekek' Énekére nézve. Ebben ő vért és húst, életvalódiságot, 's nem életvalószínűséget, hiszen és vall; 's ezen elragadtatási hit a' művet leglényegesebb tulajdonától, ugymint, költeményiségétől, fosztja meg; de nota bene! csak úgy, ha szavai nem translate, hanem proprie vétetnek.

Véleményadó azt hiszi, hogy mívelt rendeink' ízletéhez hathatósabban szólnak a' formának és képnek, mint a' tartalomnak és fogalomnak szavai; hogy előttök még a' dialectica által úgy nevezett vacuus és inanis terminusok is kedvesbebecskék, legalább olykor-olykor és helylyel-helylyel, mint a' pusztá és rideg technicusok; és hogy rendeink inkább szeretnek meglepetni véletlen és nem várt fordulatok 's szökeletetek által, mint unalmasan monoton rendkövetkezetességhez bilincselteni: 's ha e' hit nem öncsalódás, úgy értekezőnk az utasító határozatnak e' részben is eleget tőn.

Értekezőnk változatosságot hoz előadásába az által is, hogy a' héber költészetéről majd a' hellenre, majd az hindura (sőt egyszer még a' latinra is) által meg által szökdelget; 's ezen három oldalú comparativ criticája nem csak a' magyar, hanem a' külföldi literaturában is ujnak és elsőnek tekintethetik, tekintethetnék.

A' jelen rajzolat, saját nevének megfelelőleg, nem annyira oktat, mint inkább tulvilági forró szent képek által ihlel, 's csaknem mondani szeretném, babonáz meg bennünket a' sacra poesis Hebraeorum iránt. Lélek föstetik itt előttünk, mellynek gondolata fellengő, 's gondolatainak fényetiszta; lélek, mellynek sóhaja mély; lélek, mellynek pillanata távolban csapong, de nyugpontra soha nem talál, mert a' végetlen kében az alakok összefolynak, 's a' kép elveszti kifejezését. Szív föstetik itt előttünk, mellynek érzelme mélyeséges; szív, melly esdekel és lángol; szív, melly az ahítat' merengésében szédelg, 's elannyira szédelg, hogy föld és ég mint muló hab rengenek és enyésznek el a' költész' lábai alatt. Gyötrelmek és fájdalomok, indulatok és szenvedélyek föstetnek e' szívben, mellyek a' legfenébben, legdühöseb-

ben szaggatják, ostorozzák azt, 's mind addig, míg önakaratja megszűnik, 's a' sír' éje gondolatot és érzelmet elborít, 's a' kétségbeesés' örvénye nyílik föl. Mind ezek mellett — 's innen fakad az aesthetikai ünnepélyesség! — a' költész' képzeletei majd szendén folynak 's egyformán mint a' csergedező patak, majd sebesebben rohannak mérsékelt zúgással, majd ismét fölviharzik a' költész' lelke, 's magos hullámok bősziúlen csapdossák az erős szirtet, de legott visszaemlékeznek üdvének szerzőjére, 's nyomban édes szelid ömlengés váltja föl a' zuhatag' rettegéseit. E' magasztos szent érzelem' tűzpontjától sehol sem válhatik el a' költész, és csak akkor képes megnyugodni, ha minden műteremtényeit, még a' didacticaikat is, ez érzelem' tűzsugarival bélyegezheti meg. Az ethikai magányfészekből humanitás' egyetemvilágába lép ki: de még akkor is szent a' berek, melly őt kebelébe fogadja, és isteni dalnok a' név, mellyet érdemel. Nyelvében nem testi, hanem lelki füleknek van mérve a' szóhang, hogy a' gondolat, melly minden mindenkben, saját tiszta földfelettségével, szent hatalmával maradhasson meg. Drámai alakokra soha sem alázza le magát: mert a' legmélyebb, mi az emberi szellem' titkos rejtekében föltűnhetik, az ahítat' kimondhatlan varázssereje, a' vallás' csillagsátorába emeli őt; ahhoz vágyakodik minduntalan, kinek tűzkarját a' villámban pillantja meg, szavát a' mennydörgésben, léptét pedig a' földrengésben hallja, de magát őt sehol; 's ez Jehova! Jehova első és Jehova utolsó gondolatja. És ez örök 's változhatatlan szent gondolat szövi költészetében a' jellemegészt; 's ez nem más, mint: komolyság és ünnepély!

Az előbbi rajzolat, kifejezésről kifejezésre, sőt csaknem szóról szóra, magából az értekezés' külön-külön helyeiből van szedve, 's együve rakva, hogy a' dolgozat maga szólhasson saját tartalma és formája mellett, vagy azok ellen. Igen is! minden kétségen felül van, hogy vallási buzgalom egyik legfőbb, leghatalmasabb érzelme az emberi szívnek: de nem egyetlen, de nem kizárólag egyetlen egy; sőt inkább olyan, melly nem önmagában 's önmaga által, hanem a' többi más érzelmek' kemény és lágy, egész és fél hangjaival egyesülve, emelkedhetik egyetemleg emberi ke-

délyharmoniaira. Midőn értekezőnk' vallomása szerint a' héber költészetben minden szó a' vallásnak viseli bélyegét, 's minden vers' homlokára azt lehetne írni: „jér be, mert isten van itt is“; midőn értekezőnk' vallomása szerint, az isten ihlette héber dalokon a' kimondhatatlan ahítat varázsillata van, 's elannyira van előntve, hogy maga értekezőnk is borzadva követi, elalélva lesi a' gondolatban mélyedező dal' túlvilági hangjait: akkor ezen borzongató s elaléltató hatás a' héber poesist nem a' világköltészet' egyik constitutív részének, hanem inkább olly félszeg anomaliának jellemzi, melly a' hinduval, mint Wienbarg Aestheticai Táborozásaiban, mérkőzhetik ugyan, de a' hellen teljes-alaku költészettel — hol, egyebet elhallgatván, a' lyra nem csak mint pusztán ilyen, hanem mint eposzban és dramában földolgozott, fölépített materiale, mutatkozik, — az összehasonlítást soha nem bírhatja meg. Azonban,

E' gáncs a' jelen értekezés' becsét teljességgel nem szálítja alább; 's véleményadó ismétli, hogy Bloch Móricz' rajzolata a' Tudománytárba fölvétetni, teljes joggal érdemes“.

A' szóban levő munka ennek következtében kiadatni határozatott.

— Gr. Kemény József lt levelében figyelmessé tevén az ülést azon, mint hírleltetik, 1482-beli magyar feliratu sírkőre, melly Kolosvár' külső falainak lebontása' alkalmával találtatott, 's mellynek szabad kézrajzu másolatát is beküldé a' tisztelt tag; — továbbá az iránt is értesítvén a' társaságot, hogy azon régi magyar biblia, melly Bátori Lászlónak tulajdonítatik, e' század' elején még megvolt Erdélyben a' csiki ferencziek' klastromában, honnan azt Aranka György az akkori magyar nyelvemelő társaság' számára, még ma is a' csiki barátoknál meglévő térítvény mellett, kivette: az első tárgy iránt bővebb tudósítás-adás végett Nagy-Ajtai Kovács István ismeretes régiségbuvár Kolosvárt a' második végett a' csiki klastrom' előljárója rendeltetett megkerestetni.

— Érdekkal hallgatta az ülés Kecskeméthy Csapó Dániel acad. írnok' tudósítását a' kecskeméti ref. lyceum' könyvtárában levő régi magyar nyomtatványokról, ugy az ottani ref. ekklezsia' levéltáráról is, mellyben 1530-tól kezdve számos magyar és török levelek talátnak; miknek bővebb megismerése végett az illető előljáróknál teendő lépések elintéztettek.

— Fenforgott egy külföldön lakó mérnök' levele, mi szerint egy általa feltalált 's már kiváltsággal is ellátott új kövezési mód' titkát bizonyos feltétel mellett az academiával közölni ajánlkozik, melyet mindazáltal a' társaság nem teljesíthetvén, az ajánlatot el nem fogadhatta.

— Köszönettel vétettek a' *Tajszótár*' további készületeihez *Drnovszky Ferencz* pogrányi pleb. nyitrai, és *Matusik János* piarista' újabb *tatai* tájszójegyzéseik.

— Egy kiadását végett vizsgálat alá bocsátott illy czímű kézirat: „*Lisztörlés és Malomépítés*“ az osztálybeli bírálók' előadására szerzőjéhez visszautasítatott.

— A' társaság által még 1831-ben fordításra kitűzött „*Euclydes' elemei*“ áttétele görögből egy arra a' maga idejében vállalkozott 's bejegyzett tagtól beküldetvén, az egy más, már vizsgálat alatt levő fordítással versenyzésre bocsátatott.

— A' Tudománytár' számára a' következő értekezések terjesztettek elő 's adták vizsgálat alá:

1. *A' nép' szegénységének és hátramaradásának főbb okai 's felsegélésének némelly eszközeiről.* —

2. *Fourier' rendszere a' fensőbb foku számegyenetek' feloldásáról.*

3. *Holdfogyatkozások.*

4. *Az 1514-ki magyar pörlázadás' története.*

— A' titoknak a' társaság' költségein legközelebb elkészült következő munkákat terjesztette elő: 1. *A' m. tud. társaság' Évkönyvei.* Negyedik kötet, Buda, 1840. 2. *A' felsőbb analysis' elemei,* Győry Sándor acad. rtagtól. Második füzet. Buda, 1840. 3. *Tudománytár,* 1841. I.: 's azok a' könyvtárba tétetni rendeltettek.

— Ugyan az a' *könyvtár*' számára a' következő ajándékokat adta be:

Bloch Móricz ltól: **Mózes*' öt könyve. II. d. köt. Buda, 1841.

Monaszerly Sándor ltól: *Gramm. linguae ung.* a P. Pereszlényi. Tyrn. 1702.

Nagy Ignác ltól: **Szinmütár,* 18-d. füz. Buda, 1841.

Símko Vilmostól: **Szent érzemények.* Pozsony, 1835.

Szentiváni Mihály ltól: **Remény.* Zsebk. 1841re. Kolosv.

Taubner Károly ltól: **Halotti beszéd Veoreos Aloysia* kisassz. felett. Pest, 1841.

A' *kalocsai* érseki, a' *győri* és *nváradi* d. szert. püspöki megyék 's a' praemonstrátiak' *csornai* prépostsága' részokról 1841re szóló névkönyveket.

— A' *kézirattárba* egy 1620-diki magyar levelet *Rézselyi Mihály*' ajándékából.

— A' *pénzgyűjteménybe* :

Drnovszky Ferencztől: 15 db ez.

Hoffner József lt' hagyományából 3 db emlékpénz.

Rézselyi Mihálytól: 12 vegyes.

Sándor Károlytól: 35 vegyes.

KIS GYÜLÉS, APR. 5. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, Jankowich, Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát' Döbrentei, Győry, Jerney, Kállay, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Vársárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, gr. Dessewffy, Gaal, Garay, Karácson, Nagy, Szenvey, Taubner, Vajda ll. tt. — Schedel Ferencz titoknok, Szalay László segédjegyző.

BUGÁT PÁL rt a' szószéken,

azon kérdés felett értekezett: *mikép lehetne és kellene az orvosi rendet országunkban nagyobb tökéletességre vinni?* Miután előadó a' kórápolók, vagy is orvossegédek' nevelését más alkalommal orvosi folyóiratában előadta volna: ez uttal a' tulajdon értelemben vett orvos' neveléséről elmélt; 's előre bocsátván az érzékek' írás és rajzolás, olvasás és szavázlás (tulajdon neve a' természet' nagy könyvéből, vagyis magából a' természetből való olvasásnak), nem különben az izmok' mozgások által fejlesztendő nevelését, az orvos' neveltetését előkészítő és tulajdonképeni nevelésre osztja. Az elsőhöz a' szükséges nyelveket, a' mathesis és philosophiát, a' természetíratot, vegy- és természettudományt; ezen utolsóhoz ellenben a' boncz- és élettudományt, a' kór- és általános gyógytant, a' táp- és gyógyszeriant, az orvostörténetet, külön kór- és gyógytant, a' belső betegségeket illető betegági gyakorlásokat és az országos meg bírószéki orvostudományt számítván; végre értekező az orvos' egész

nevelését a' gyakorlati orvostudománynak egyes agaival kívánja bevégeztetni.

— A' *titoknok egy*, Pátyi Csoma István által 1638-ban összeírt magyar verseskönyvet ismertete, melly szerint az nagyobb részt ugyan nyomtatott 's még fenlévő, de néhány felette ritka XVI-d. századbéli verses krónikákból is áll; más részt több eddig alkalmasint ismeretlen versezetekből; 's végül „Szilágyi és Hajmási historiáját“ foglalja magában, melly sem nyomtatva, sem régi kéziratban máshol eddig nem találtatott, azon kiadása is, mellyet előadó 1828-ban eszközölt, a' jelen kézirat' másolatából kelvén. Melly tudósítás' következtetésében e' kézirat a' tár' számára megszerzettetni határozottatott.

— A' *játékszini választmány* jelentést tett a' folyó év' első negyedében folytatott munkálkodásairól; melly szerint ezen idő alatt a' következő darabokkal gyarapította a' magyar színműtárt:

116. *Két Filibert*, vigj. 3. felv. Picard ut. francziából ford. Csepreghy Lajos.

117. *Angyal és daemon*, vigj. 3. felv. Courcy és Deperty ut. németre Forst és Leutner, magyarázta Zsivora J.

118. *Az egyenetlen házasság' következtetése*, vigj. 4 felv. francia ut. Castelli, magy. Zsivora J.

119. *Tudtán kívül kém*, vigj. 2 felv. Melesville és Duveyrier ut, francziából Csepreghy L.

120. *Házasság pénzért*, színját. 5 felv. Scribetől, francziából ford. ugyanaz.

121. *Hernani, vagy a' castiliai becsület*, dráma 5 felv. Hugo Victortól, francziából Finta Ferencz.

122. *Lázár a' pásztor*, dráma 4 felv. 's előjátékkal. Bouchardy után francziából Sarlay Ferencz által.

123. *Egy pohár víz*, vigj. 5 felv. Scribetől, francziából ford. Nagy Ignác.

— *Jerney János* rt. figyelmezteté az ülést, hogy az abrudbányai aranybányákban találtatott, és Jankowich Miklós tt. birtokában levő *díptychákon* előforduló, 's többek által ismeretlennek nyilatkoztatott két rendbeli írás közül az egyik, *mellynek értelmét elő is adá*, romai köznépi, a' másik ugy nevezett *hún-szittya beírásból* áll. Mire Jankowich M. tt. jelentette, hogy e' tabula cerátákat több tudósokkal fogamat nélkül közölván, hasonmásukat Münchenbe vitte, hol azoknak egyikét, a' romait t. i., Maassmann János elolvastván, neki annak a' tudós világgal megismertetését megengedte; de ha szorgalmazó levelére választ nem veendene,

kész azokat hason czélból az academiával közölni. Örömmel hallotta az ülés a' tisztelet tagtól, hogy Jerney' olvasása a' Maassmannéval összeűt.

— „*A' nép' szegénysége okairól*“ czimű értekezés, bírálója' előadására, nyomtatástól elmozdítatott; ellenben *Taubner Károly* Itagé a' *Fourieri módszerről* a' felsőbb fokú számegyenetek' feloldásában, *Cyőry Sándor* rt' jelentésére, a' Tudománytárba felvétellett.

— Egy „*Mérőláncz*“ czimű értekezésnek vizsgáló rendeltetett.

KIS GYÜLÉS, APR. 19. 1841.

Gr. Teleki József úr *Ó Exja'* elnöksége alatt

Jelen Jankowich, Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Győry, Jerney, Kállay, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Vásárhelyi, rr. tt. — Bloch, Erdélyi, Gaal, Garay, Kacskovics, Lukács, Nagy, Székács, Taubner, H. tt. — Szalay László segédjegyző.

VÁSÁRHELYI PÁL, rt. a' szószéken,

a' sebességek' fokozatáról folyóvizeknél (Geschwindigkeitsscala) értekezett, felvilágosítván e' kérdést egy, a' Dunán mért keresztmetszés és abban talált sebességek által, nem különben *a' Duna' vízemésztéséről különböző vízállásoknál*. Oda czélolván értekező, hogy egy keresztmetszésben a' sok sebességek' mérése kikerültessék, előadá, hogy ha valamelly függőben bizonyos távolságra 3 megmératik, a' közép sebesség a' közbe iktatás' tanja 'szerint a' legnagyobb gyakorlati szorossággal kiszámíthatatik, és hogy az ezen számlásból eredt sebességek' fokozata parabolát képez. Felvilágosítá továbbá számbeli példákkal azon módot is, mikép lehesen néhány különböző vízállásnak talált vízemésztésből az akármelly vízállásnak megfelelő emésztést kiszámlálni: ezeknek eredményét egyszersmind egy táblában is előterjesztvén.

— *Szilasy János* megbízott rt. előadá észrevételeit *Edvi Il-
lés Pál* „Olvasókönyvéről“, 's azok helyeseltetvén, használás vé-
gett a' szerzővel közölni rendeltettek.

— A' „Mérőláncz“ czimű értekezés, vizsgálója' előadására,
a' nyomtatástól elmozdítatott: ellenben *Briedl Fidel* Itagé: „*Egy
oskolaleczkei czélszerű terv' készítésének lényeges és mellékes bé-
lyegei*“ *Warga János lt'* előadására a' Tudománytárba felvétellett.

— A' *segédjegyző a' könyvtár'* számára beadá:

Deáki Zsimond Itagtól: A *Carlo Markó*, pittore paesaggista
ungherese per un suo dipinto rappresentante il battesimo di Gesù
Cristo. Epistola di *Placido Campetti*. Lucca, 1841.

Helmezy Mihálytól: Ülési jegyzőkönyve az ausztr. cs. kir.
szab. első gőzhajózási társaság' köz gyűlésének 1841.

KIS GYÜLÉS, APR. 20. 1841.

Gróf Teleki József úr Ó 'Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, *Jankowich tt. tt.* — *Bajza*, *Balogh*, *Bugát*, *Döbrentei*,
Frivaldszky, *Gebhardt*, *Győry*, *Jerney*, *Kállay*, *Kiss*, *Luczenbacher*, *Sze-
mere*, *Szilasy*, *Sztrokay*, *Vásárhelyi*, *Vörösmarty rr. tt.* — *Bloch*, *Er-
délyi*, *Fogarasi*, *Gaal*, *Garay*, *Lukács*, *Nagy Ign.* *Szenvey*, *Taubner*,
tt. tt. — *Szalay L.* *segédjegyző.*

KÁLLAY FERENCZ rt. a' szószéken,

a' finn és magyar nyelvről készült nagyobb munkájának el-
ső szakaszát, u. m. a' literaturai vázlatot olvasta fel, melly-
ben a' két nyelv' összehasonlítási vizsgálatának köztünk ed-
digi történetét 's az újabb finn' literatura' állapotját adá elő,
mire következő vizsgálatinkat ezután építeni, 's miket
használni multhatatlanul szükségesnek tartja.

— Ezt követte a' *történettudományi osztály'* helybeli
r. tagjainak véleménye *P. Lukotya* *Mansvétnak* velök je-
lentéstétel végett közlött levele *) tartalmáról. Az ekképen
hangzik:

*) A' rosz deáksággal írt levél így szól: „*Erudita Societas!*
Mense Aug. Anni 1838. habui in hospitio quemdam Officiale

„*P. Lukotya* Mansvét moldvai magyar papnak a' Tek. Academiahoz küldött abbeli tudósítása, miként némi orosz

Russum, qui praeter cognitionem Historicam, etiam aliquam Linguae Latinae habuit notitiam, cum quo breviter percurrendo diversas, quas Imperium Russicum suo complectitur sinu Nationes, non interrogatus dixit: quod post Cirkenses Gubernium Russicum plurimas molestias perferat a quadam natione copiosa Russica Lingua Pohuni dicta, natione olim potentissima, cui ipsi Russi tributarii in Patriis Historiis fuisse leguntur. Natio illa plurimum equitatu gaudet, vestitur plurimum pellibus animalium, caro, lac, et caseus sunt cibi speciales eius, in sagittis vibrandis multum et nunc excellit. Modernus Russiae Imperator in Avitica eorum Religione illos minime turbavit, eo quia eam contrariam Regimini Politico non invenit, et ideo colendam etiam minis, si Graecae Religionis esse nollent, praecepit.

Electa sunt etiam a moderno Imperatore ex illa Natione aliquot militum Regimina sagittis more maiorum adornata; sed cum plures excessus facerent, ac terrori praetereuntibus essent, divisi sunt inter Regimina Cosakorum, ad decem Cosakos ex eis datus est unus. Urgebam ulterius „Hi Pohuni fors erunt Tartari? Non, respondit, Ego Tartaros perbene nosco, et eorum Linguam notam habeo, mihi videtur, conveniunt hi Pohuni, cum his — adstantes Hungaros inter se Hungarice colloquentes monstrabat, seu debent esse pars eorum, qui a Historicis Hunni appellantur. — Hunni utique ex partibus nunc Russicis venerunt, transeundo vastissimas Russorum terras, rumore de eis sparserunt Russi, *Pohunos* adventare dictitantes, sic eiatum temporum Historici, praecipue Graeci ex Pohunis relicta syllaba *po* Hunnos efformarunt. At utrum Hunni ex hoc Russico vocabulo Pohuni „gentilis“ originem sumant, ego non audeo determinare, quamvis verosimile mihi videatur.

Interim tamen dico, quod in moderno Imperio Russico existat adhuc natio, Linguae Hungaricae gnara. Sex circiter anni sunt dum Forrófalvae in pago septingentarum circiter familiarum pure Hungaricarum Missionarium agerem, venerunt ad me ex eodem pago Hungari, dicentes se audivisse quemdam Kosakum militem loquentem Hungaricam Linguam, quos interrogando ubi? responderunt: in Nagy-Lonka penes viam, dum terras fodicaremus, transiverunt decem circiter Kosaci, pecuniam Fokschanum post Regimen eorum por-

haditiszt' előadása szerint az orosz birodalom' népei közt találtatnék jelenleg egy nép, az oroszok által *pohunus* néven nevezett, 's valószínűkép magyar nyelvet beszélő; — a' végett adatott ki alulírottaknak, hogy az illető forrásokat megvizsgálva, véleményöket adnák: mennyi lehetőség talál-tatik ez állításban, 's lehetne-e e' tárgyban némi sikeres reménynyel netalán a' sz. pétervari academiától fölvilágosítá-sokat kérni? — ezennel válaszolják:

Kitelhető gondossággal fölhányván az orosz birodalom' népeinek ismeretére vezető historiai munkákat, — bizvást állíthatják, hogy Pohunus nevü népre azokban nem talál-hatni. Nem lehetetlen azonban, hogy az orosz tudós sereg' figyelmét kikerülve, illy nevezettel az orosz köznép által olly módon illetetik a' kaukazusi vidékek' valamelly népsé-ge, mint nálunk *liandk, krobot, vandál, bunyevecz, sokacz, krassován* stb néven hivatnak a' köznép által honunk' külön-böző részeiben lakó szláv népfelkezeket; melly sejtés annál inkább valószínűvé válik, minthogy a' Kaukasz' innenső ré-

tantes, ex quibus unus audiendo nos Hungarice loquentes, substituit, de qualitate nationis interrogando, cui nos „*magyarok vagyunk*„ respondimus, sed nomen *Magyarok* non intellexit; interrogavimus vicissim et nos Hungarice „*Hát az Úr hova való?*“ respondit: „*a' Muszka Országnak belső részeiből*“ dein interrogavimus „*sunt ne adhuc ibi aliqui qui ita loquerentur?*“ respondit, „*a' mi nemzetünk ottan igen nagy*„ Et quamvis pronunciaret verba aliquo alio tono, tamen a nostris fuit bene intellectus, post modicam colloctionem, cum officium eum urget, discessit.

Combinando ego sermonem supradicti Officialis cum depositione meorum Parochianorum, deduco in Russia exstare adhuc gentem Idiomatis Hungarici, ac eam ex qua scissi quon-dam Maiores nostri ad hasce partes pervenerunt. Si enim in Moldavia tot extraneis nationibus immixti Fratres nostri Hun-gari Linguam suam Aviticam adhuc ex toto non essent obliti, quamvis extraneos, et Linguae suae Hungaricae osiores, ha-berent sacerdotes; eo minus id contingere poterat in avitico eorum solo, in vastissimis Russiae Campis, ubi ipsis Rus-sis, nunc Dominis suis, horribiles, separati ab aliis natio-nibus vivunt.'

szén létezik a' *Kúma* és *Pokúma*' vize, minek vidékein tenyésző kalmuk, kabard és osszet népségek' talán némi részét könnyen elnevezé az orosz katonaság *pokúmi-nak*, miből az elbeszélő diákos orosz tiszt *pohunit* csinált.

Odajárul azért tudósítók' véleménye: hogy ez iránti kérdéssel, mint tudományszerűtlennel, az orosz academia előtt föllépni nem tanácsos; azonban azt a' most Péterváratt tartózkodó Reguly Antalnak lehetne föladni.

Bajza, Luczenbacher, Jerney."

Erre ezen értelmű végzés következett.

— Gr. Kemény József ltól Döbrentei G. rt. a' könyvtár' számára a' követk. ajándékokat mutatta be 1): *Notitia historico-dipl. archivi capituli albensis Transilv. 2 köt. Cibin. 1836. 2) *Deutsche Fundgruben d. Gesch. Siebenbürgens. 2 köt. Klausenb. 1839,40. 3) *Pelbarti de Temesvár Pomerium de sanctis*. Pars hymnalis. 1489. A' XXXV-d. levél' alján „de S. Stephano Sermo“-nál három sornyi magyar beleírás áll, melly, mint látszik, a' kezdőbetük' veres festékével, 's így a' könyv' megjelenésével egykoru- v. közel-egykorulag készült. Hasonmása a' Régi Magyar Nyelvemlékek' III-d. kötetébe tétetni rendeltetett.

M A G Y A R

ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ.

I. Év.

1841. MÁJ. JUN. JUL.

IV. Sz.

E' lapok időről időre minden, az academiái gyűlésekben előforduló 's közzé tételre alkalmas tárgyakat, valamint az intézetet illető fontosabb hivatalos jelentéseket, közlik. — Kaphatók Eggenberger J. és fia academiái könyvtárusoknál 's általok a' két hazá' minden hiteles könyvtárusainál.

KIS GYÜLÉS, MÁJ. 3. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döbrentei, Frivaldszky, Gebhardt, Győry, Jerney, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrókay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bertha, Bloch, Gaal, Garay, Horváth Mihály, Lukács, Nagy Ign., Székács, Szigligeti, Taubner, ll. tt. — Schedel Ferencz titoknok, Szalay László segédjegyző.

Azon küldöttség, melly Oroszországban utazó hazánkfia *Reguly Antal*nak adandó utasítás' készítésével megbízott, 's mellynek tagjai *Schedius* és *Jankowich* tt. *Jerney*, *Kállay* és *Luczenbacher* rr. és *Bloch* l. tt. voltak, előterjeszté tudósítását, 's ez, egy pont' hozzá adásával, el is fogadtatván, az ülés' kérésére az elnök által kirendelt 200 ezüst ft segedelemmel együtt *Reguly* úrnak megküldetni határoztatott. Az utasítás ekkép szólt:

„Több, az academiával közlött tudósításokból az tűnván ki, mi szerint Ön, Dán- és Svédországon keresztül Finnöldre utazván, különösen a' finn nyelvvel igyekezett megismerkedni, hogy annak segédelmével magát a' népet is megismerhesse; sőt finn nyelvtant is készül dolgozni: 's nem kívánván a' m. t. tsság az Ön' figyelmét saját vonzalma szerint és önkényt vállalt céljától és előkészületeitől egészen eltérő tárgyakra fordítani, 's így utazásának mintegy más irányt adni: e' céljához és mostani tartózkodása' helyéhez szorítja leginkább utasítását. 'S ehhez képest, a' finn nyelvre nézve

1. Mindenek előtt személyes ismeretséget ajánlunk utazónknak Sjögren pétervári academicussal, ez születésére nézve finn, anyanyelvéről jeles munkát irt: *Ueber die finnische Sprache und ihre Literatur*. Petersburg, 1821. 8., ez segítheti elő leginkább szándékát, ő adhat bővebb szóbeli világosítást a' finn nyelv' sajátságairól, annak syrjån, perm, wotjek stb dialectusairól, egyes szók' helyes kiejtéséről, orthographiánk szerinti pontos leírásáról, és más nyelvekkel rokonságról stb.

2. Méltó volna kitanulni Sjögren' véleményét az iránt, mit tart a' keleti vagy Ural vidéki, 's nyugoti, egymástól orosz-szláv elemek által elválasztott finn népágazatok' nyelvről, rokonságról, és miféle változást okozott szerinte azok közt az idegen befolyás. Valamint megtudni azt is:

3. Minő eredményeket szült Sjögren' kaukazusi utazása a' linguisticára, különösen az osszet nyelvre nézve; mert érdekes volna tudni, van-e, mint Klaproth állítja, a' kaukazusi népek' nyelve 's a' finn nyelv közt közelebbi rokonság; és lehet-e ebből a' magyar nyelvre nézve akár éjszaki, akár keleti származást némileg következtetni. Egyebiránt Klaproth (*Sprach-Atlas*. Paris, 1823. fol.) magyar nyelvünket a' finn osztályba sorozza, hol a' magyar szók elrontva állanak, miből gyaníthatni, hogy a' finn szók is hibásan adatnak elő; érdekes volna ezeket kiigazítani.

4. Sjögren adhat felvilágosítást a' magyarhoz hasonlóan hirdetett finn ágazatu syrjån nyelvről is, kinek syrjån nyelvtana a' pétervári academia' 1832-ki *Mémoires*jaiban olvasható. Figyelemre méltó e' tárgyra nézve: Gabelentz „*Grundzüge der syrjänischen Grammatik*.“ Altenburg, 1841. és a' mennyire tudjuk, Schergin Sándortól Máté evangeliomának syrjån nyelvre fordítása. Péterváratt, 1831. Flörow' syrjån grammaticája. Péterváratt, 1831. stb.

5. A' hírlapok értesítenek bennünket Beer és Köppen, a' pétervári academia' két jeles tagja által az éjszaki orosz tartományokban legközelebb tett utazásokról; ezekkel szinte személyes ismerkedés ajánlatik, kivált az utóbbival, ki egykor hazánkat is meglátogatá; munkáiban érdekes linguisticai, statistikai és archaeologiai ismeretek tállatnak. Illy tapasztalatú tudósok' szóbeli figyelemztetése felette érdekes adatokkal gazdagíthatja fiatal utazónk' naplóját.

6. A' német tudósok már a' mult század' első felében azt hirdették, hogy a' grönlandi eszkimók' nyelve a' magyarhoz hasonlít, az evangeliom' eszkimo fordításából ítélve; szóba hozta e' hasonlatosságot 1834-ben egy magyar író is, mire nézve ekkorig, a' szükséges segédeszközök' hiánya miatt, semmi alapos összehasonlítás nem tété-

tett. Érdekes volna e' végre, ha egyebet nem, legalább Egede Pál' *Grammatica Groenlandica*, és *Dictionarium Groenlandicum*, Kopenhagen, 1754. és más munkákat használni, 's e' hasonlatosságot vagy megalapítani, vagy eldönteni.

7. Egyébiránt Müller Ferdinand Henrik' *Der ugrische Volksstamm*, Berlin, 1837. 8. I. Th. I. Abth. című munkájának figyelmes megolvasása után tisztán fogja láthatni utazónk, hova irányozza leginkább figyelmét a' magyar eredet és rokonság' tekintetéből, és minő eredményekre vezetheti az éjszaki népek' vizsgálata.

8. Az utazók értesítenek bennünket, hogy Pétervárárt az ugy nevezett szénapiacson, nyelve sokaságu, viseletre, és szokásokra nézve különböző pór nép szokott bizonyos időnként vásárra összegyűlni a' birodalom' mind közel, mind távol eső vidékeiből. Illy tarka vegyületű néptömeg közé elegyedés érdekes tapasztalatokra nyújthat alkalmat és sokféle észrevételekre vezérelheti a' figyelmes utazót.

9. Az illy alkalommal netalán gyűjthető szóhagyományok, népdalok, mesék és mondák, kivált a' finn és vogul népet illetők, gyönyörködtető érdekelt adhatnak utazónk' naplójának. Itt megtudhatni azt is, beszélhetett-e Csernovics Pétervárárt tartózkodásakor karjel hölgygyel palóczosan magyarul?

10. A' finn fajú népek közt különös figyelmet érdemel a' vogul felekezet; mert az eddigi nyelvhasznítások azt mutatják, hogy a' vogul nyelv közelit leginkább a' magyarhoz. Ha utazónk véletlenül vogullal találkozna, annak hazájára is ügyeljen, mert e' nép a' Volga és Kama vizektől az Uralon tulig van elszórva, 's dialectusa hely szerint változó, egyedül a' Sosva víz melléki vogulok' nyelve, miként állítják, maradott meg leginkább eredetiségében.

11. Sajnovics nem csak azon 150 finn-magyar szót hasonlítja egybe, melly könyvében találtatik, ő Thott Ottó dán cancellár' unszolására, Porsanger lapp tudós' segedelmével, Leemnek lapp-dán latin szótárába a' magyar szokat is beiktatta, melly szótár nyomtatás alá is bocsátatott; erről maga Sajnovics írja: „*Quod (lexicon) ubi Ungari obtinuerint, occasionem simul obtinebunt linguam suam patriam illustrandi, augendi, exornandi*“ etc. Ezt méltó volna használni 's nálunk bővebben megismertetni.

12. Ismerkedjék meg utazónk személyesen Fraehn és Schmidt jeles pétervári academicusokkal. Fraehn a' keleti nyelvek és régiségek' híres buvára, kinek tudós dolgozatait a' magyar történetvizsgálók is tudják méltányolni 's használni. Fraehnnek

13. a' *Bulletin scientifique*, publié par l' Académie Imp. des

sciences de St. Petersbourg, 1838-ban kijött értekezését a' kubecsi népségről Jerney János magyar academicus új történeti és diplomaticai adatokkal hasonlította össze, mellyek szerint ezen rejtélyes népnek magyar származatot tulajdoníthatni leghihetőbben, nem csak azért, mert e' nép madzsar, kunak, és kakhlacs nevű három felekezetre oszlik, ez pedig a' magyar, kun (cumani) és kaléz (chalisii) magyar nyelvű népekkel egyező; hanem azért is, mert a' magyar XIII. századi oklevelek e' népről, mint Magyarországon hadakozóról tesznek említést.

14. Fraehn adhat világosítást az iránt is, tett-e az 1838-ban Tiflisben Georgia' fővárosában munkálódó birodalmi senator báró Hahn a' kubecsi régiségekre és nyelvre nézve valami felfedezést?

15. Fraehnnek az orosz birodalom alapítói' norman eredetöket bizonyító 's az orosz academia előtt 1838-diki május 4-dikén felolvasott értekezését, melly szinte azon Bulletin' 81. és 82. számaiban közöltetett, az előbb említett magyar academicus, saját nézeteivel bővítve, a' magyarokkal is megismertette.

Ezekkel és több hasonló adattal értesítse Fraehnt arról, hogy a' magyarok is figyelemmel kísérik a' régi orosz történetet fejtegető orosz tudósok' vitatásait; némellyek, eltérvén Fraehn és Ewers dorpai professor' ellenkező véleményeitől, az orosz birodalom' alapítóit nem norman, hanem magyar népségnek tartják; mivel a' magyar nemzet' keblében most is léteznek magyar oroszok, vannak cumanus (kun) palócz és pecseneg (besenyő, őrségi) népágazatok is Magyarországon, és ezek mind magyarul beszélnek; honnan a' régi chazar, palócz, paczinakita és magyar egy nyelvű népség volt, bár miként hirdesse is báró Hammer-Purgstall azoknak török eredetét és nyelvét. Ezek, meglehet érdekelni fogják Fraehnt, ki a' kazar nemzetről olly nagy tudománnyal értekezett.

16. Ezen figyelmeztetések után mutassa elő útnak Fraehnnek az ide zárt réz pénzpéldányokat következő világosítással, hogy Magyarország' némelly vidékein, leginkább a' Tisza és Duna közt a' kunok' földén, gyakran együtt találtnak IV-dik Béla' (1235—1270) szinte ide mellékelt, közönségesen ismert pénzeivel, ennek előlapján REX BELA jobbról, és REX STS (Stephanus) balról olvasható. De ama' másik pénzt sem a' magyar régiségbuvárok, sem a' külföldi, jelesen: bécsi, párizsi, romai orientalisták nem tudják meghatározni, sem felíratát olvasni, ámbár két nyelvűnek és egyik lapja kufikusnak látszik. Egy magyar academicus, IV. Béla alatt (1241—1242) Batu Khán' vezérlete alatt Magyarországot pusztította mongolok' egyik' Kadán nevű hadvezérének parancsát fedezte fel mellynek képmása, ol-

vasásával együtt, szinte ide van mellékelve, ebben kazarkun tatár pénz említetik (keser chunuch tatarpensa). Magyarorszáiban mongol veretű pénzek nem igen szoktak előjönni, meglehet, hogy ez a' mongolokkal frígyes kunok' és tatárok' pénze, melly Magyarorszáiban veretik. Ez íránt Fraehn' véleményét kérje ki utazónk, valamint a' pénz' meghatározását, felirata' olvasását, és magyarázatát. Értekezék íránta másokkal is, ilyen volna

17. Schmidt, a' mongol nyelv és történetek' hőse, ennek is mutatassa elő utazónk az előbbi felvilágosítások után mind az ismeretlen pénzt, mind az oklevelet, kérje ki ítéletét az oklevél' kéz vagy nyárs alakú jegye íránt, mit rejtenek azon jegy melletti betűk. Ha e' tisztelt tudósok kívánnák ezeket megtartani, engedje át utazónk nekik mind a' pénzt, mind az oklevél' képmását; mert Magyarorszáiban illy pénz nagy mennyiségben, és írására nézve több változatban, szokott előfordulni.

18. Az orosz birodalom' délszaki részeiben találtatott régiségek közt lesznek a' pétervári gyűjteményekben kétségkívül olyanok is, mellyeket az orosz tudósok kazar és palócz népnek tulajdonítanak; ha ezekre fordítaná utazónk figyelmét, pontos rajzokat, ottan ismeretlen írásjegyek' hív utánzását talán szerezhette.

19. A' Strojev' felügyelése alatt rendelt archaeologiai bizottság, az orosz történetekre nézve 4 foliant kötetből álló ekkorig nem használt oklevélgyűjteményt szedett össze az ottani templomokban és klostorokban, melly nyomtatás alá volt szánuva. Érdekes volna tudni, van-e ezek közt Magyarországot illető íromány? 's ha van, azoknak lajstromát adni.

20. Berg orosz tábornok' 1820-ban tett utazásában a' Kama viz körül perm és syrjän régiségeket nyomozott. Ez utazást méltó volna használni, meglehet, hogy minket is érdeklő tárgyakat foglal magában.

21. Ha könyvtárakban régi, bármi tekintetben hazánkat érdeklő írományt talál utazónk, azt naplójába kétségkívül híven feljegyzendi, sőt mit igen nevezetesnek talál, le is írja; önkényt is fog figyelni minden régi finn, lapp, syrjän, perm, kozár, kun, palócz, bolgár stb írásmaradványokra, krónikákra, kivált a' Magna Ungáriáról tudósító bármi adatokra.

22. Federovv dorpati tanító 1837-ben felsőbb rendelet' következtében bevégzett hat évi siberiai utazása is sok érdekest nyújthatna.

23. A' Sándor császártól Péterváratól felállított keleti academia' gyűjteménye minket is érdeklő tárgyakat foglal magában; de ezek aligha utazónk' körén kívül nem állanak.

24. Szép volna ügyelni a' palaeographiára is, és az erdélyi székeltek által használt szittya betűkre, vagy ezekhez hasonlókra, az ottani gyűjtemények' szemlélésekor.

25. Ha archaeologiai tárgyak gyönyörködtetik utazónkat, önkényt is fog figyelni a' finn vagy kun sirhalmokban találtatott fegyverekre, eszközökre, gyűrűkre, pénzekre 's egyéb régiségekre."

(A' 26—30. pontok különféle fontos, és nálunk meg nem kapható, éjszakon megjelent nyomtatványok' megszerzéséről szólnak.)

31. Van-e a' moszka birodalom' határai között olyan népség, melyet az orosz köznép „pohunus" néven nevez? hol lakik az, milly nyelven szól, 's általában mit lehet róla némi hitelességgel tudni, vagy illy tudomást milly segédforrásokból meríthetni? (*).

— A' *titoknok* nyomtatás végett illy című kéziratot terjesztett elő: „*Keleti költemények*“ persa, arab és török nyelvekből fordítva. Vizsgálat alá bocsátatott.

— A' *könyvtár* számára az *elnök* úr ő exja egy hártára nyomtatott, festett kezdőbetűkkel és jeles fametszetekkel díszesített incunabulummal kedveskedett. Képes homloklapján olvasható: *Philippe Pigouchet. Les presentes heures a lusaige de Rōme furēt acheuez Lan Mil. CCCC. iiii. xx. et xvii. le xxii iour de Aoust pour Symō Vostre Libraire demourāt a Paris a la rue neuue nostre dame a lenseigne saint Jehan leuangeliste. 4-réthen 68 levél.*

Ugyan annak számára a' *titoknok* a' következő, aprilisban beküldött nyomtatványokat adta elő:

Bizony Károlytól: 1) Iselins neu vermehrtes hist. und allgem. Lexikon. Basel, 1744. 6 köt. 2) Hunyady Ferencz' keresztyén Archiváriusa. Vác, 1794. 2 köt. 3) Márton István' Ker. Mor. Katechismus. Bécs, 1817. 4) Arra írt recenziók az azokra tett feleletekkel egybe kötve. Bécs, 1818. 5) S. Rosenmann Jus publ. R. Hung. Bécs, 1791. 6) Wahrscheinlichkeiten von einem unparthelischen Beobachter. Philadelphia, 1785. 7) Summa Conciliorum a B. Caranza collectorum 1679. 8) Wesenbecii Paratitla in Pandectas Juris Civ. és Mynsingeri Corpus Schol. ad IV libros Instt. Basil, 1572. 9) Spiegelii Lexicon Jur. Civ. Acced. varia. 10) Lampe Historia eccl. ref. in Hung. et Trans. Traj. a. Rh. 1728.

Bloch Móricz Ittől: * Nyelvészeti nyomozások. Buda. 1841.

Bartosságh Józseftől: * Beobacht. u. Erfahrungen über d. Götterbaum. Buda, 1841.

Fáy András Itagtól: * Nőnevelés és nőnevelő intézetek hazánkban. Pest, 1841.

*) Vesd össze az Ac. Ért. III. sz. 50—52. II.

*Nagy Ignác*z Ittől: * Színműtár, 19-d. füz. Buda, 1841.

Török Jánostól: * Alcsúth gazdasági tekintetben. Buda, 1841.

Wigand Fridrik pozsonyi könyvárustól 12 nála kijött iskolai és ájtatossági könyvecske.

— A' *kézirattár*t ismét az *elnök* úr egy hártýára, nagy ívréten, írott, színezett és aranyos kezdőbetűkkel ékes missáléval a' XIII-dik századból, nevelte; gr. *Kemény József* Itt egy illy czímű, XVI-d. századbéli m. kézirattal: *Mohachi uezsedelem utan ualo szep emlékezetre ualo dologh, melliet (törlés) irtam le.* fol. 4 l.; a' *titoknok* pedig a' Pátyi Csoma István által 1638ban összeírt énekeskönyvet mutatta be, melyet a' társaság' meghagyásából és költségén Bécsben szerzett *).

KIS GYÜLÉS, MÁJ. 17. 1841.

Gróf Teleki József úr *Ó Exja'* elnöksége alatt

Jelen Fáy, Jankowich tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Frivaldszky, Gebhardt, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Szilasy, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Bertha, Bloch, Erdélyi, Fogarasi, Gaal, Székács, Szemere, Taubner, Tóth ll. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

TAUBNER KÁROLY Itt. a' szószéken

„*Tízta mértan*“ czímű, nem sokára kijövendő munkája' tervét terjesztette elő. Az egyes czikkek közül, mellyeket a' bevezetés- és számtanból felolvasott, különösen kiemelte a' mértan' előadásának módszerét, a' mértani tételek' különböző nemeit, a' mértan' nyomosságát, történetét a' legújabb időkig, 's különösen a' mértani irodalomnak hazánkban, hazai nyelvünkön mibenlétét. Hogy az egyetemi és elemi módszer, a' számokat néhány egyszerű jegy által előadni, Indiából származott legyen, okokkal vitatta, 's azon emlékezetes körülményről, hogy a' népek majdnem mindannyian tizig számolálnak, *Humboldt Sándor*' vizsgálatai' nyomán érdekes adatokat közlött.

*) Vessd össze az Ac. Ért. 47. l.

— *Elnök* ő exja a' nemzeti színházat igazgató országos választmány' abbeli ohajtását közlötte az ülással, vizsgáltatná meg a' társaság a' nemz. színházhoz előadását végett beadott eredeti színműveket azon szempontból: mennyiben felelnek meg e' darabok, színi hatásoktól elvonatkozva — melly felett színészi küldöttség fogna itélni —, a' drámai költészet' követeléseinek. A' dolog' mikép eszközlése iránt adandó tudósítás végett a' társaság' játékszini választmánya bízott meg.

— A' *titoknok* nyomtatás végett bemutatta *Euclides' Elemei* 's apróbb munkái' fordítását, melly ennek következtében vizsgálat alá is bocsátott.

— Ugyan az a' *természetiek' tára* számára, *Nagy Károly* r.t. kedveskedéséből 80 válogatott ásványdarabot mutatott be, mellyek Északamerikában gyűjtettek.

KIS GYÜLÉS, MÁJ. 24. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen B. Lakos János és Schedius Lajos tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döbrentei, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss K., Luczenbacher, Sztrókay, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, gr. Dessewffy Aurél, Erdélyi, Fogarasi, Gaal, Garay, Kiss Ferencz, Lukács, Nagy Ign., Székács, Szenere Bertalan, Szigligeti, Taubner, gr. Teleki L., Tóth II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

KÁLLAY FERENCZ rt. a' szószéken

Kölcsey Ferencz és erdélyi Horváth István közt, a' *magyarországi részek' visszakapcsolásáról* folyt értekezések' sarkpontjait vizsgálván, saját ez ügybeni nézeteit terjeszté elő, 's e' még eddig feloldottaknak nem tekinthető kérdés' végképi kiegyenlítésére szolgáló pontokat igyekezett kijelelni.

— A' *titoknok*, nyomtatás végett a' követk. kéziratokat adta be:

1. *Szerém vármegye' ismertetése*;

2. *Héber grammatica*;

3. *Plutarchus' Párhuzamos életírásai*, második füzet. — Vizsgálat alá bocsátattak.

— A' *játékszini választmány*' abbeli javaslatára (l. feljebb) hogy a' nemzeti színházhoz előadását végett beküldött eredeti darabok

ne külön két biztosságnak, melyek' egyike azok' belbecséről, másika színi hatásukról ítéljen, hanem csak egy, academiai és nemz. színházi tagokból álló vegyes biztosság' vizsgálata alá kerüljenek, melly előtt, némelly külföldi intézet' példája szerint is, a' darab vagy szerzője, vagy más valaki által felolvastassék: olykép fogadtatott el, hogy a' vizsgálat alá bocsátandó színmű a' színházi igazgatóság által a' titoknoki hivatalhoz küldetvén, 's egyszersmind a' színház' részéről három színész kijellettetvén, az academiai játékszini választmány haladék nélkül kiküldjön kebeléből négy tagot; kik a' színház' tagjaival egyetemben az előtők felolvasott darabnak mind bel becse, mind színi hatása iránt hozzanak ítéletet. E' határozat, ajánlásképen a' színházi igazgatósággal közöltetett.

— A' *titoknak* a' társaság' költségein legközelebb elkészült következő munkákat terjesztette elő:

1. *Az állatország*, fölosztva alkotása szerint. Cuvier után ford. Vajda Péter, I. kötet.

2. *Tudománystár* 1841. 2. és 3. füz.

— Ugyan az a' *könyvtár*' számára a' következő ajándékokat adta be:

Balla Károly ltól: * Vélemény a' büntetésmód' javítása iránt. Pest, 1841.

Bloch Mór ltól: * Mózsés' öt könyve. III-d. köt. Buda, 1841.

Czuczor Gergely rtól. * Cornelius Nepos' fenmaradt minden munkái. Buda, 1841.

Kállay Ödöntől: Magyar és Erdélyországnak törvénykönyve. Debreczen, 1611.

G. Teleki László ltól: * Kegyencz, szomorj. 5 felv. Pest, 1841.

Török Jánostól: Ueber die Leistungen d. moskwa'schen Ackerbau-Gesellschaft für d. J. 1839 u. 39. Moskau, 1840.

Vállas Antal rtól: * Egy felállítandó magyar központi műegyetemről. Pest, 1841.

Az *eperjesi* e. g. püspökmegyétől 1841-ki névkönyvét.

— A' *kézirattár*' számára: *Kondvicska* Márton Cornides Sámuel' négy, *Fabchich József* egy és *Kazinczy Ferencz*' két eredeti levelével kedveskedett.

KIS GYÜLÉS, JUN. 7. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Gebhardt, Győry, Kiss, Luczenbacher, Szemere, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. t. — Bloch, Erdélyi, Fogarasi, Gaal Lukács, Taubner, Tóth II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

SZEMERE PÁL rt, a' szószékben

Vörösmarty „Kis leány' baja“ czímű daláról olvasta fel négy külön időben papirosra tett elmélkedéseit, melyek e' jeles dalművet minden oldalról megvilágítják; 's vég eredményök az, hogy e' költő ritka mértékben bir gazdag érrel; műveiben elme és szív, játék és komolyság, töblnyire egyenlően olvadnak össze; kedélyre pedig, mely soha nem forróbb, mint művészetileg lennie szükséges, a' hellenekre emlékeztet, 's e' dalban népi, de nemes és ünnepi hangon szóló dal' példányát állíta fel. Mellesleg elmondá előadó a' criticának a' lángelméhez való viszonyáról nézeteit, melyek szerint annak tevőleges hatást erre nem kíván engedni, csak nemlegest, hibáktól eltartóztatót, de nem mulasztván el a' nemleges széptani critica' veszedelmeire is figyelmeztetni.

Felváltotta őt

SCHEDEL FERENCZ titoknok,

ki, bemutatván a' kiadó' nevében illy czímű könyvet: „Cuspinianus János' beszéde, Budának 's véle Magyarországnak 1541. lett romlása' emlékezetére kiadta Podhradczky József, Buda' 1841.“ azt röviden méltatta, 's az okleveles toldalékban foglaltatott, János és I. Ferdinand királyok által a' budaiaknak adott nemesítő leveleit, némelly felvilágosításokkal kísérve, megismertette.

— Olvastattak Horváth Cyrill rt' észrevételei Edvi Illés Pál lt' Közhasznu népi olvasókönyvéről melyek az ülés által is helyben

hagyatván, a' szerzővel, meggyőződése szerinti használás végett, közölni rendeltettek.

— *Jankowich Miklós* tt, az ő birtokában levő diptychák' *Maassmann János Ferdinand* müncheni prof. által készült 's neki ajánlt leírását mutatta be illy cím alatt: *Libellus aurarius, sive tabulae aratae, et antiquissimae et unicae romanae, in fodina auraria apud Abrudbányam oppidulum transsylvanum nuper repertae stb.* München, 1841. A' könyvtárba tétetett.

KIS GYÜLÉS JUN. 14. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Döbrentei, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Erdélyi, Gaal, Garay, Kacs Kovics, Lukács, Nagy, Székács, Taubner, Vajda ll. tt. — Schedel F. tit. Szalay L. seg.

KÁLLAY FERENCZ rt. a' szószéken

a' *finn és magyar nyelvről* készült nagyobb munkájának második szakaszát olvasta, mellyben a' két nyelv közötti vizsgálatok' eddigi eredményeit elősorozza, 's az újabb külföldi felfedezéseket és tudományos véleményeket e' tárgy körül megvizsgálván, befejezésül Possart' lapp, és Gabelentz' syrján grammaticáját, folytonos tekintettel a' magyar nyelv' rokon saját-ságaira, megismertette.

— A' *bányászai műnyelv'* dolgában kiküldött biztosság, mellynek tagjai Bugát, Frivaldszky rr. és Kacs Kovics l. tagok, jelentésére, az elnök' ő exja kéretett, tenne lépést a' hazai bányavidéken levő előjáróknál az ott netalán már divatozó vagy legalább eddig javaslatba hozott műszók' közlése iránt; hasonlag a' titoknoki hivatal' útján több magányos nyelvbarátok is, kiknél, tudomás szerint, efféle készülétek léteznek, azoknak közlésére felszólítani rendeltettek.

— A' pénz- és régiségtár' örének, Luczenbacher J. rtagnak jelentésére, az elnök' ő exja kéretett, tenne lépéseket a' Főherczeg-

Nádor-Pártfogónál az iránt, méltóztatnék ő fensége a' es. k. pénz-verő hivatalok' oda utasíttatását kegyesen kieszközölni, hogy a' különös alkalmakra ezentul veretendő emlékpénzeket a' társasághoz annak idejében beküldjék azon mód szerint, mint azok minden egyéb birodalombeli köz gyűjteményekkel közöltetni szoktak.

— Egy névtelennek „a' hegyes szög' trisectionjáról“ szóló értekezése; valamint egy más a' *κωσων*-aranyokról szóló, vizsgálat alá bocsátatott.

KIS GYÜLÉS, JUN. 21. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich, Schedius tt. tt. — Bajza, Bugát, Döbrentei, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Bertha. Bloch, Erdélyi, Gaal, Kacsokovics, Lukács, Nagy, Ign., Székács, Taubner, H. tt. — Schedel F. tit. Szalay László segédjegyző.

TÓTH LÖRINCZ It. a' szószerkben,

a' *becstelenítő büntetésekről* értekezett. Előrebocsátván a' becsület' és becsületenség' általános előfogalmait, 's a' becsületbüntetések' czélszerűségéről nézeteit; előterjeszté a' vezérelveket, mellyek szerint e' büntetések' meghatározásában a' törvényhozó hatalomnak véleménye szerint eljárnia kell, kiemelé különösen, hogy a' becsületenítő büntetéseket szabó tevőleges törvénynek a' közvéleménnyel ellenkezni nem szabad; elsorolá a' becsületenítő büntetések' fajait, 's ezek közt a' rabszolgaságot, száműzést, utczai közmunkával összekötött börtönt, az állati büntetések' minden nemeit, 's bélyegsütést roszalva említé 's taglalá; végre saját viszonyainkat vizsgálván, újlag kikelt a' botzsarnokság ellen, 's bírálo szemlét tartott e' tárgy törvényeink felett.

— Az *elnök* gróf' abbeli ügyelmeztetésére, hogy a' társaság' munkálkodásairól szóló, 's a' titoknoki hivatal által több helybeli hírlapok' szerkesztőivel koronként közöltetni szokott jelentések, általok részint későn, gyakran kihagyásokkal 's nyomtatási hibákkal, néha nem is adatnak ki; 's így tanácsos lenne, a' külföldi academiák' péld-

dája szerint is, egy külön laphan e' hivatalos tudósításokat, és pedig az eddigi módnál teljesebben 's részletesebben közölni, hogy az, mind a' tagoknak, kivált a' vidékieknek jegyzőkönyv-kivonatul szolgálhasson, mind a' közönségnek mód nyújtassek folyvást figyelemmel kísérlhetni a' társaság' munkálkodásait, 's így az intézetnek az eddiginél is nagyobb nyilvánosság adassék: a' titoknak egy e' czéloknak megfelelő, „*Magyar Academiai Értesítő*“ szerkesztésével bízott meg; mellynek, az ülés' javaslatához képest az elnök' ő exja nyomtatását, a' tagoknak koronként megküldését, valamint a' Tudománytár mellett, de külön is csekély áron kiadatását azonnal el is rendelte.

KIS GYÜLÉS, JUN. 28. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich, Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Frivaldszky, Gebhardt, Győry, Luczenbacher, Sztrokay, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Gaal, Garay, Nagy Ign., Taubner, Vajda II. tt. — Schedel Fer titok. Szalay László segédjegyző.

SZTOKAY ANTAL rt. a' szószerken,

néhai Cházár András' életét, 's tudományos és philanthropiai hatását terjesztette elő.

— Egy „*Természeti versőző*“ czímű kézirat, két vizsgáló' egy értelmű tudósítása' következtében nyomtatástól elmozdítatott.

— *Thomaer Ignác*, magyar-hertelendi pleb., Baranyában Mecsekhatón gyűjtött szók és ritkább szólásmódok' gyűjteményét küldé be, mellyek a' *Tájszótár'* folytatása' anyagai közé tétettek.

— A' *titoknak* több tudós társaságok' részéről a' következő munkákat terjesztette elő:

Az *edinburghi kir. társaságtól*: Transactions of the Royal Society of Edinburgh. Vol. XIV. Part I. II. Edinb. 1839—40.

A' tudományok' *bajor kir. akademiájától*: Abhandl. d. hist. Classe d. k. bair. Ac. d. Wissenschaften. II. Bdes 2. u. 3. Abthlg. München, 1839—40. — Abhandl. d. philosophisch-philolog. Classe. II. Bdes 2. u. 3. Abthlg.; III. Bdes 1. Abthlg. München, 1838—40. — Abhandl. d. math. physikalischen Classe. III. Bd. München, 1840. — Gelehrte Anzeigen. VI—XI. köt. München, 1838—40.

Az *amerikai philosophiai társaságtól*: Transactions of the American Philosophical Society held at Philadelphia. Vol. VII. New Series. Part I. Philad. 1840. — Proceedings of the Amer. Phil. Society. Nro 14.

A' *magyar gazdasági egyesülettől*: Gazdasági Tudósítások. XIV-dik füzet. Pest, 1841.

A' könyvtárban letéetni rendeltettek.

— A' *titoknok* magányosaktól a' követk. ajándékokat mutatta be a' *könyvtár* számára.

Bocsor Istvántól: * Latin nyelvtudomány. Második folyamata. Pápa, 1841.

Briedl Fidelittől: Grammatica Ungherese del Sig. Deáky. Roma, 1827. — A' *szent hajdan* gyöngyei, Pyrker László után Kazinczy Ferencz. Buda, 1830. — Több alkalmi iratokat.

Kis János rttól: * Soproni Estvék. I. II. III. füz. Sopron, 1839—1841.

Kovács Jánostól: * A' kijelentés ... ünnepszerü beszédben előadva. S.Patak, 1841.

Lányi Fridriktől: Handbuch über d. k. preuss. Hof u. Staat. Berlin, 1801. toldalékkal.

Nagy Ignác rttól: * Szinműtár, 20, 21-d. füz. Buda 1841.

Stanke József győri proftól: * Compendium Hist. Philosophiae. Vien. 1841.

Szlemenics Pál rttól: * Additamenta ad editionem tertiam iuris hung. criminalis. Poson. 1841. — Additamenta ad edit. tertiam elementorum iuris iudiciarii civ. hung. Poson, 1841.

Szigligeti Edvárd Ittől: * Ál Endre. Eredeti dráma. Pest, 1841.

A' *rozsnyai* püspökmegyétől, annak 1841-ki névkönyvét.

Az Athenaeum, Jelenkor, Nemz. Újság, Pesti Hírlap, Religio és Nevelés, Fasciculi Eccl. Literarii, Oest. Actionär, Szion és Világ' szerkesztőitől lapjaiknak e' félévre szolgált folyamait.

— A' *kézirattárt* elnök' Ő Exja a' következő, ritka szépségű, *hártýára* írt *codexekkel* gazdagította: 1. *Justiniani Instt.* LL. IV. számos jegyzésekkel, in fol. 69 levél. XIV-d. századbeli. 2. *L. Ann. Senecae Epistolae* (LXXXVIII.), és a' neki hamisan tulajdonított *Proverbia Senecae.* k. 4 r. 144 levél. 3. *Sermones S. Leonis Papae* XCIV. XV-d. századbeli. k. fol. 168 levél. — Az ülés örömmel ragadta meg ez alkalmat, hogy többször kifejezett háláját az elnök' nagylelkű gondoskodásaiért e' legújabb áldozattételnél ismétélje.

Ferenczy Jákó Ovid' Formaváltozásai' II-d. könyvével kedveskedett Verseghy Ferencz' fordításában és saját kéziratában.

Néhai *Gelei József* lt' leánya atyjának illy czímű saját kezű munkáival: XVI. Lajos Franciaország' királyának élete' historiája,

és Mária Antóniának, Franciaország' királynéjának élete' históriája, németb. 1795.

Károlyfejevári orvos D. Ötvös Ágostontól hat rendbeli XVI. és XVII. századbeli, ok- és más levelekkel, a' károlyfejevári levéltár' eredeti példányaiból másolva.

Ruchietl Miklós sebésztől: Memhet aga' 1669. költ magyar levelének az eredetiből vett másolatával.

Thomaer Ignácztól Ibrahim aga 1598-ki levelével a' török-koppányi egyház' anyakönyvéből a' beküldő által lemásolva.

Briedl Fidél Ittől: Kant' nevelési rendszere című értekezésével.

— A' pénz- és régiségtár' számára a' titoknok a' következő ajándékokat mutatta be:

Botka Pétertől 14 ezüst és 15 db régi 's újabb r. pénzt.

D. Ötvös Ágostontól: ezüstözött kalendáriomot pénzalakban, 's egy Erdélyben lelt gyermek Hercules' kicsiny ércz szobrát.

Pető Jánostól 4 romai r. pénzt.

Ruchietl Miklóstól 3 db e. pénzt.

Tatay Jánostól több rendbeli Lövön, Sopron vmegyében ki-
ásott romai régiséget, különösen: vas kard vas hüvelylyel, vas nyak-
perecz, réz karperecz, ilyen csat stb.

— Végre a' természetiek' tárába, szinte D. Ötvös Ágoston két különös szépségű tellurium-érczdarabbal kedveskedett.

KIS GYÜLÉS, JUL. 5. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Gebhardt, Győry, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Erdélyi, Fogarasi, Gaal, Kiss F., Nagy Ign., Székács, Taubner, Vajda ll. tt. — Schedel F. titok., Szalay L. segédjegyző.

SCHEDEL FERENCZ tit., a' szószéken

következő beszéddel nyitotta meg az ülést:

Nem sokára, Tekintetes Academia! ismét gyülekezni látandjuk e' teremben a' vidéken elszórt társakat; örvendő a'

viszontalálkozásnak nyújtandjuk nekik kezeinket, örvendő részvételöknek új kedvvel értekezendünk ügyeinkről: de a' viszonzlás' örömet gyengítendi a' hézag, melyet sorainkban a' halál ejtett: K o s s o v i c h K á r o l y nem fog többé köztünk megjelenni: őt az elmúlt hó' 19-kén rövid, de kínéletlen betegség, az idegláz, végezte ki közölünk.

Meg vagyok győződve, Tek. Társaság! miképen elég vala kimondanom a' szót, hogy e' teremben fájdalom fogjon el minden keblet. Ő kétszer ült csak közöttünk, és csak egyszer voltunk hallgatói, midőn ez előtt közel két évvel székét elfoglalva, a' magyarok' védelmi rendszeréről, szintolly tudományyal mint tűzzel, értekezett. De ki nem becsülte őt ez ismeretgazdagságért, melyet fiatal élte' örömein vásárolt; 's e' tűzért, melly hangosan dobogtatta szívét mind azért, mit ő a' tudományban igaznak, a' társi viszonyokban szent érdeknek hitt és vallott?

Kossovich Károly 1803-ban Nyitra-Ivánkán született; Ersekújvárt, Nyitrán és Pozsonyban tanult; Pesten 1824-ben ügyvéd, az örök nevezetességu 1825/7-ki országgyűlésen a' jelen nem voltak' sorában követ, 1826-tól 1837-ig Nyitra' aljegyzője; 1838-tól az academia' rendes tagja: sok oldalu műveltséggel bíró férfiú volt. Történet, törvény 's országtudomány valának azon tág kör, mellyben elméje folyton forgott; de nem beléjük fásulva, hogy a' szépművészetek' — zene, rajzolás és költészet — gyakorlatára 's az idegen, angol, franczia, olasz és német szépirodalmi művek' szorgalmas olvasgatására is reá ne érne. Az említett országgyűlés' növendéke mint többen e' teremben, nappali és éjjeli tanulásának minden eredményeit az ébrédő nemzetre vonatkoztatta, minél fogva dolgozatai már jó korán political jellemet öltöttek: 's történet és törvények, philosophia, sőt széptudományok is, nála a' political irány' segédeivé lettenek. Dolgozatai már korán növekedtek, füzetekre, kötetekre. Ide tartozik, mint megnyitója a' sornak, az akademiát alkotó országgyűlés' *kerületi naplója*, melly, több száz íven, hű előadása az eldöntő fontosságra akkor fölverekeedett kerületi tanácskozásoknak, 's jelenleg társunk' rokonainak birtokában van. Ide tartozik montesquieu-i studiunai

közben írt munkája: *Alapállítások és következtetések*, a' köz és magánjog' többféle tárgyairól; ide a' birói hatalom' gyakorlásáról, a' törvényhozónak a' polgárok' cselekedéseibe avatkozhatásáról szóló értekezései; 's az ő tollából folyt 1832-ben Nyitra vmegye' küldöttségének — mellynek, mint előadó jegyző nem csak hivatalos tollvivője, hanem nagy befolyásu tagja is volt — *Véleménye az országos rendszeres munka' közigazgatásbeli tárgyairól*, ugyan Nyitrának határozása *A' szűkölködő megyei nemesség' gyámolítása'* tárgyában, és egy *fölállítandó éhségárlító intézet és dologház* iránt, miket, N. Szombatban nyomtatva, academiai könyvtárunk is bir. Négy éven által a' fenyítő törvényszék' előadó jegyzője, *Fenyítő törvényszerzés* czimű munkáját kezdé, mellyel mind halálaig foglalkodott. Látni ezekből, hogy Kossovichban az író folyvást a' political és törvénykező testület' tisztétől vette át anyagait. Fő munkája ez időből: „*Némelly magyar országgyűlési tárgyakról*“, melly három kötetben a' polgári fő hatalmakról, az ország' állandó maradása és boldogsága' eszközeiről, országgyűlésekről, vármegyék' intézetéről és sajtószabadságról értekezik, sajtó alá volt szánva, de meg nem jelenhetett. Utána, 1833-ban *a' polgári fő hatalmak' gyakorlásáról* írt, melly munkájából tavál egy mutatvány, a' birói hatalomról, egyik pesti lapban *) megindult, de a' második közlés után szinte elakadt; 's a' *polgárlét' erkölcsi sarkalatairól*, melly nagy részint már kész munkájában az erény, vallás és értelmességről, mint társasági alapokról, elmélkedett. 1834 és 5-ben a' Társalkodó több cikelyeit hozta: u. m. a' zárlatról, a' törvénykezés' folyamatjáról; egy rándulását a' hányavárosokba stb. Ezek mellett fordításokkal is foglalkodott: olaszból ama' nevezetessé lett: „*Ultime lettere di Jacopo Ortis*,“ francziából Rousseau' *Contrat socialját* magyarítván; sőt a' költészettel is, úgy hogy *versei*, mellyek közül szinte a' Társalkodóban olvastunk némelyeket, egy terjedelmes kötetre szaporodának.

1838-ban kilépett Kossovichunk hivatali pályájából; 's azt az academiaival váltotta fel, mellyen minnagunk is tanúi

*) Athen.

voltunk csüggedetlen és lelkes törekedéseinek. Első munkája, mellyel az említett évben a' Tek. Társaság' versenyterén, lebocsátott arczvérttel, jelent meg, a' *műipar és kereskedés hajdani állapotjáról* szolt Magyarországbán; a' második, 1838-ban az *ösiség'* kérdését fejtegette: mind kettővel koszorút aratván, a' másodikkal a' társaság' osztatlan dicséretét is, 's a' felvételt e' tiszteletes körbe. Ez óta munkássága a' miénk volt. Emlékezünk mindnyájan az 1839-ki év' azon estvéjére, mellyen a' *magyarok védelmi rendszeréről* készített nagy terjedelmű 's tudományu munkája' töredékeinek előadásával foglalta el e' teremben rendestagi székét; emlékeznek osztályabeli társai, 's kik 1840-ben e' társaság' biztosságának tagjai voltak, a' *nemzetek' had és békeviszonyairól* előterjesztett emlékiratára; nem tudom, milly tudós előadással volt ez idén bennünket meglependő, ha, az élet' nemtője neki kedvezvén, virító férfikorában, 38-d. évében, közölünk ki nem ragadtatik.

A' holtakról csak jót! mond egy régi szó, mellyet a' felebaráti szeretet talált fel; de ezzel a' historia lehetetlen, azért Clio azt így változtatta meg: A' holtakról csak igazat! És üdv azon férfiúnak, kinek emlékezete az igaz szó előtt el nem halványodik. A' mi társunkról is, Tek. Társaság! bátran elmondhatjuk az igazat. Kossovich Károly a' politicalai és írói pályán, melly nála lényegben egy, és csak nyilatkozása' formájában volt különböző, a' szabadelműek között állt, de a' szabadelműség' azon szélső vonalán, mellyet a' türetlenségtől csak egy hajszálnyi köz választ el. Ő az embert, az életet 's a' státust könyvekből, tehát másod kézből, tanulta ismerni, 's a' rajz, mellyet ezek' segedelmével képzeménye vázolt, távol járt az eredetinek valóságától. A' melly eszményeket heves képzele teremtett, azokat a' világban fel nem találta, fel nem találhatta: így ő a' világtól, melly a' hévkeblűnek jéghideg volt, megcsömörlött; 's a' csendes szoba, mellybe zárkozva tanult és munkált, emberbarátot és embergyűlölőt rejtett egy személyben: emberbarátot, mert az emberiséget, a' nemet t. i., ő igen is forrón ölelte; de az embert, az egyedet, kerülte: azon keveseket kivéve kik, vele rokon gondolkodásuak, ellenmondás nélkül hódoltak philosophiájának. Illy eszményi szempontból tekintvén ő a' történetet, nem lehetett nem igazság-

talán korok és osztályok ellen; így tekintvén a' társi és jogi viszonyokat, előtte nem volt más javítás, mint a' melly tabula rasa felett rakja alkotmányait. E' túljáró radicalismus oka, hogy annyi tudományt, annyi termékeny eszmét rejtő, oly nemes érzelemtől melegedett művei közül mind eddig csak *egy*, a' kereskedés' története, nyerhette meg úti levelét az irodalom' országába; a' többit tilalom köti le. De azzal tartozom az igazságnak és társunk' emlékezetének, hogy kimondjam, mikép hibái erénye' fölöslegéből eredtek; miképen őbenne a' külön erők' össze nem hangzása szülte szélsőségeit: nem mellék tekintetek csalták őt oda, hanem nemes szívének hangos igényei, mellyek elől a' hideg számoló észnek hátrálnia kellett. És ha vannak e' körben, kik őt türetlennek 's a' más véleményűt visszataszítónak tapasztalák, gondolják meg, hogy az szenvedelmes tiszteléséből eredett annak, mit ő jónak és szentnek tartott; 's habár mind az, mit ő jónak és szentnek tartott, nem volt is mindenkor az, ez nem szívé' hibája volt. Kövesse tehát emlékezetét közöttünk tisztelet, és nevét áldás: ő a' jóknak legjobbjai közé tartozott.

— Következett Nagy-Ajtai *Kovács István*' bő tudósításának felolvastatása, mellyet e' tudós a' titoknok' hivatalos felszólítására, a' Kolosvár' régi várfalában találtatott síriratokról, válaszképen az academiához intézett; 's az, érdekessége miatt, egész terjedelme szerint a' Tudománytárban közzé tétetni rendeltetik.

— A' *titoknok* bemutatván Verbőczy István' Hármaskönyvének az academiái biztosság által készült fordítása' első füzetét, az ülés, a' nagy gyűlés' határozata' értelmében vizsgáló küldöttséget nevezett, Jankowich Miklós tt. elnöklété alatt Jerney, Szlemenics, Sztrokay és Vörösmarty rt. tagokból állót, melly a' jelen 's következő füzetek' vizsgálatát haladék nélkül megkezdendi.

— Ugyanaz benyújtotta Edvi *Illés Pál* és *Kiss Bálint* II. tt. észrevételeiket a' társaság' helyesírási munkálatára, mellyek a' hatodik kiadáshoz használatás végett a' maga idejében a' nyelvtud. osztálylyal közölni rendeltettek.

— A' *πρωτον-arányokról* szóló értekezés, vizsgálója' előadása szerint a' pénz- és régiségtudomány' jelen állásának meg nem felelően, nyomtatástól elmozdított; ellenben *Vállás Antal* r. tagé a' hold-

fogyatkozásokról, Vásárhelyi Pál rt. előadására a Tudománytárban kiadatni rendeltetett.

— A' *titoknok* a' társaság' költségén legújabbban megjelent köv-
etk. munkákat mutatta be: 1. *Számolási segéd*, az életben gyakorta
előforduló pénzsámolások' tábláit 's egyszerű szabályait példákkal
foglaló. Irta *Hradnay Ferencz*. 2. *Tudománytár*, 1841. 4 és 5. füz.
A' könyvtárban letétui rendeltettek.

KIS GYÜLÉS, JUL. 12. 1841.

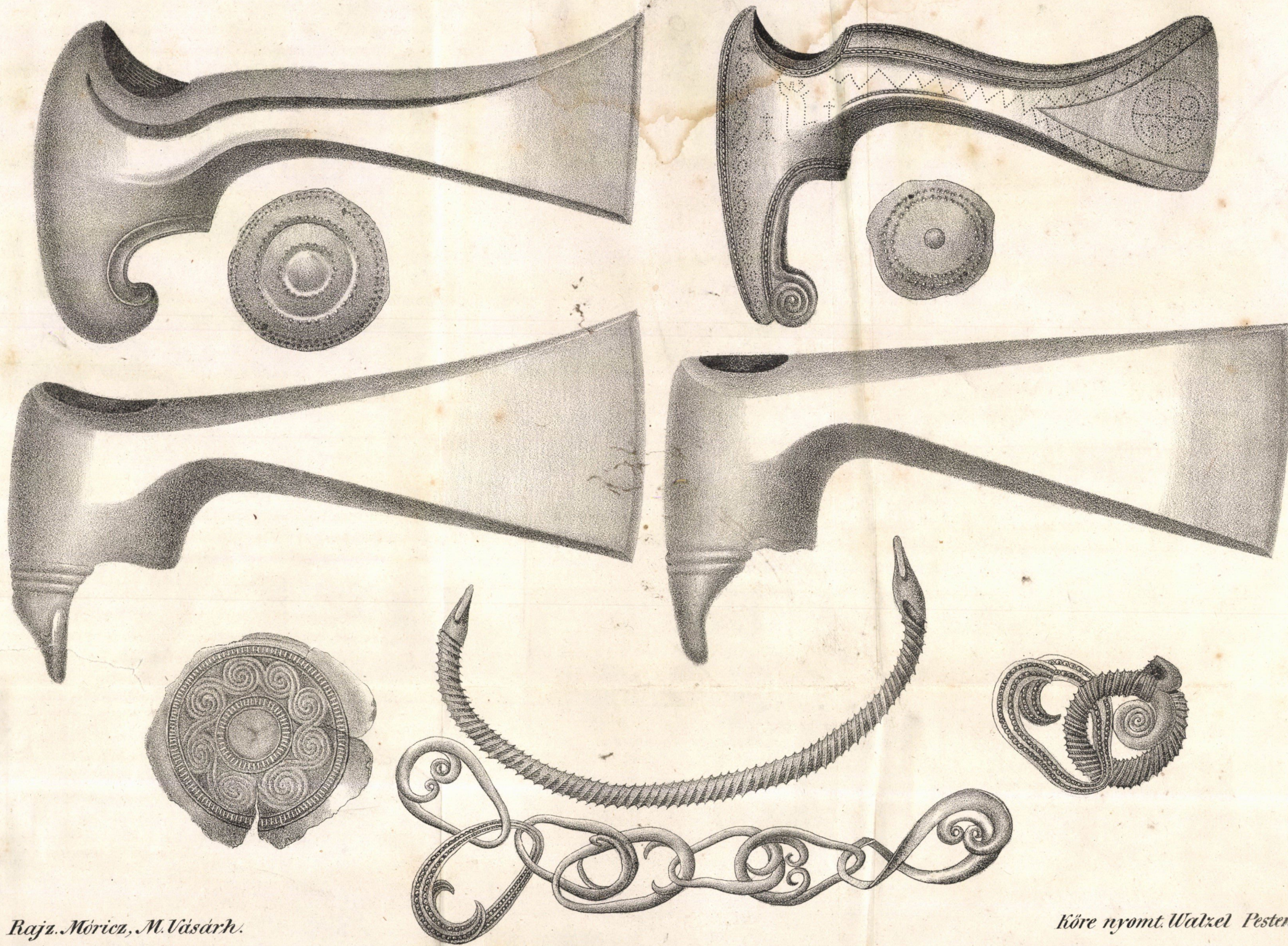
Schedius Lajos tiszt. tag' helyettes elnöklété alatt

Jelen Jankowich tt. — Bajza, Bugát, Gebhardt, Győry, Jerney, Kál-
lay, Luczenbacher, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Fogarasi, Gaal, Garay,
Kiss F., Lukács, II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

KÁLLAY FERENCZ rt. a' szószéken

az Erdélyben, *Orbaj székben legújabbban talált aranyművek-*
ről értekezett. Előadása itt következik:

„Az elmúlt év' november hónapjában sok aranymű dara-
bot találtak Erdélyben; Orbaj székben, székely földön, mely-
lyek mind belső becsőkre, mind régiségekre tekintve megér-
demlik figyelmünket. Orbaji királybíró Horváth Károly és Ko-
vács Dániel táblabíró urakat, kiktől az első tudósítást vettem,
barátsággal felszólítám, írniak meg körülményesbben e' talál-
mányt, 's egy úttal közölnék a' műdarabok' hű rajzát. Kéré-
sem' mind két pontja teljesítetvén, szerencsém van most már
a' Tek. Társaságnak a' rajzot és a' körülményes leírást bemu-
tatni, melyekből kitetszik a' hely, hol a' kincs találtatott, t. i.
szabad országot Czofalva és Barátos faluk közt Orbaj székben,
melly úton több kövel terhelt szekér menvén egymás után, a'
kerekek által okozott mély bevágások' következtében legelégbb
is a' négy arany csákány jött napfényre, melyek egymás mel-
lett élőkkel felállva valának. A' szekerek ostoraik' nyelével

tovább motozván, a' homokos helyen facsarosan vert arany lánczokat, nyeregszerhez tartozó boglárokat, 's szinte arany ló-állazót találtak. A' boglárokból és lánczolatokból sok elveszett az oda csödült nép' kezei közt, ellenben a' négy csákány, az állazó, egy lánczvégdarab, néhány gomb, mint szinte egy borsó nagyságu gyöngyszem, 's téglázó vas formára öntött 1 font 22 lat súlyú tömény arany szerencsésen a' megneveztem királybíró' kezébe kerültek; a' fazék pedig, mellyben a' kincs volt, végkép elveszett. Az utóbb említett tömény aranydarabról nem készült rajz, mivel az nem mesteri mű. A' talált kincsek húsz karatos aranyúak, 's becsök összesen 965½ darab arany. Kétféle vélemény szárnyal helyben e' műdarabokról; némelleyek romai, mások a' német vitézek' idejéből valóknak tartják. Azonban a' hozzám érkezett írásban egyik vélemény mellett sincsenek támogató okok felhordva.

Én, tekintve a' rajzra, 's a' helyet hol a' kincs találtatott, az utóbbi véleményt pártolom, mert az egyik csákányon két, halmon álló pontozott kereszt, 's a' kereszték közt egy szinte kipontozott báránka látható, melly jelek a' szent földre járó vitézek' fegyverein nem szokatlanok. De különben is Barátos falu' közelében találtatván a' kincs, maga a' név mutatni látszik már a' jerusalemi rendü vitézekre, kiket II. András hozott be az erdélyi szélekre, hogy a' kúnok ellen védjék a' határt, 's az elpusztult helyeket megnépesítsék, mint azt a' 'székelység' történeteiben és Erdélyi Nemzeti Társalkodóban 1830-ban előadtam.

Magát Barátos falut is hajdan e' rend bírta; közel fekszik ahhoz *Bodzavár* is, mellyet e' keresztes barátok (Cruciferi de Borza) a' 'székelységgel' együtt építettek őrhelynek II. András alatt, kinek adománylevelét 1223-ból felhozzák Pray és Benkő, III. Honorius pápa' bulláival együtt, nem akarván megengedni a' szent atya, hogy a' király vissza vegye az egyszer ezen rendnek (ordo theutonicus) adományozott földeket. Megvagnak néhány oklevelek ez adományozásról a' Széchenyi-országos könyvtárban is (Catal. bibl. T. I. p. 386.); idézi azokat Schlözer is a' 'szász telepek' történetében (Kritische Sammlung zur Gesch. der Deutschen in Siebenb. p. 310.). Laktak

ezen keresztes barátok a' Barczaságon, és az azzal szomszéd Orbaj székben, nevezetesen Barátoson, melly nevét tőlök vette, Szőrcsén, Haraljban a' hegyek' tövében. Haraljban ma is megvan az általok épített torony; a' szőrcsei és más székely családok' osztozó leveleikben néha említetnek is a' veres barátok, keresztes barátok, 's azoknak egykori birtokaik szomszédságok' megnevezésében, melly okoknál fogva alkalmasint elhihető, hogy a' talált kincsek a' XIII-d. század' első feléből valók, 's a' német vitézi rend' valamelyik főnökének birtokai lehettek. A' tömény aranyra nézve pedig megjegyezhető, hogy régen vasaló téglá mintákra öntetett az arany, nehogy a' tudatlan köznép könnyen rá ismerjen a' kincsre (mint jelenleg is a' találók azt sárgaréznek tartották), 's szükség' idején egy darabban messze útra is könnyebben el lehessen vinni."

Megtekintés végett forogván az előadó által előmutatott rajzok, *Luczenbacher* rt oda nyilatkozott, hogy ez arany eszközök' meghatározása nálunk, hol sem rendezett gyűjteményhez összehasonlítás végett nem folyamodhatni, sem könyvek és rajzokhoz, ha vannak is, nem férhetni, sok időt és utánjárást kíván. Annyit mindazáltal bizonyosnak hiszen ő is, hogy ez arany csákányok vagy harczbalták, pillangólemezek, lánczok és kapcsok' töredékei nem romaiak; ismeretesek lévén ugyan is a' romai legünnepélyesb áldozat- és diadalmenetkor használt balták úgy, miként a' házi vagy közönséges, és hadi balták' nemei; de mind ezek e' csákányoktól csakugyan különbözök, 's azért ezek a' romaiakra nézve idegenek, véleménye szerint *barbarusok*, hihetőleg romai kor előttiék, *dák*, vagy, a' mi mindegy, géta csákányok; mi annál hihetőbbnek látszott szóló előtt, mivel a' pontozatokkal ékes arany csákányon látható *ló* a' barbarus pénzeken, fegyvereken, kapcsokon stb gyakran elő szokott fordulni. Megjegyzé még, hogy illy alkatu csákányok rézből nálunk is találtatnak, hogy több példányra emlékezik, melyeket Jankowich Miklós, Kiss Ferencz' 's mások' gyűjteményeiben látott. Az 1. 2. 3. szám alatti pillangólemezek szerinte ruhakésszégül használtattak, 's ezek többnyire Erdélyben találtatnak; Kiss Ferencznél több nem csak hasonló, hanem szakasztott ilyen arany pillangó van, melly mind Erdélyből került,

ámbár ruhalánczok és kapcsok másutt is fordulnak elő, nem csak ilyen, hanem sokféle változatban.

— A' *titoknok* benyújtotta *Horváth Cyrill* rt' nagyszótári osztályrésze' egyik szakaszát, 's az előleges vizsgálás végett a' philo-aophiai osztálynak adatott ki.

— Egy illy czimű kézirat: „*Régi Magyarországnak helyirási szótára*“, két vizsgálója' egy-értelmű ítélete' következtében nyomtatástól elmozdítatott; egy másról: „*Romai magánjog' története*“ címűről különböztén a' bírálók' véleménye, annak még egy harmadik vizsgáló rendeltetett.

— Nyomtatás végett beküldetett „*Horáth ódái*“nak egy új fordítása, melynek szokott mód szerint két vizsgáló rendeltetett.

KIS GYÜLÉS, JUL. 19. 1841.

Schedius Lajos tt. helyettes elnöklete alatt

Jelen Fáy András tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Czech. Győry, Jerney, Kállay, Luczenbacher, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Erdélyi, Fogarasi, Gaal, Garay, Kacskovics, Kiss F., Taubner ll. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

FOGARASI JÁNOS It. a' szószeréken

egy magyar jegybankról 's egy ilyennek főbb alapszabályairól értekezett. Elsőben is gyakorlatilag és történetileg fejtegette, miképen nyernek a' hitellel bíró jegybankok, hitelők' czélszerű használásával csupán négy kamatra kölcsönözés mellett is száztól 10—12 századbért, a' nélkül, hogy okos, t. i. jó lelkű 's tapasztalt kezelés mellett legkisebb veszélytől, jegyei' értékének csökkenésétől, vagy épen bukástól kelljen vagy lehessen tartaniok. Ezen czélszerű hitelhasználást és okos kezelést pedig köz tapasztalás szerint abban adta elő, hogy az alaptőke, péld. száz ezer ft., kölcsön kiadás helyett a' bankban híven őriztessék. Készítetnek péld. három annyi, tehát háromszáz ezerről szóló jegyek. Ezekből száz ezer kiadatik (kölcsönöztetik) ingó zálogokra,

a' másik száz ezer szilárd hitelű 's biztos váltók mellett, a' harmadik végre ingatlan vagyponra hypothecai lekötés mellett: valamennyit pedig visszafizetés' fejében és száztól négy kamat mellett; 's nyer e' szerint száz ezer tőkéjétől háromszor négy (tizenkét) száztulit, a' mellett, hogy adósai csak négyet fizetnek. Ezek szerint jegyei (kötelezvényei) azaz tartozásai ugyan a' banknak háromszáz ezerre mennek, de értéke négyszáz ezeret tevéen (100 ezer kész pénzben, 100 ezer ingó zálogban, ismét ennyi váltókban, és ugyan annyi hypothecában) tartozását jóval meghaladja. 'S ha szinte történnék is, hogy hitelét a' közönség előtt bármí okból (de nem saját hibájából) elvesztené, 's jegyei beváltás végett minden felől 's mindenki által előmutattatnának — minthogy jegyeit nem ingyen, hanem nagy részben rövid időni visszafizetés' fejében bocsátotta ki — míg száz ezerről szóló jegyeit, kész pénzével beváltja, addig 's az alatt adósaival szinte visszafizetteti a' kölcsönt, még pedig vagy magának a' banknak jegyeiben, a' mikor a' további beváltás' kötelessége önkényt megszűnik (mert nem volna többé mit beváltania), vagy kész pénzben, mellyel aztán a' még hátralevő bemutatott jegyek váltattatnának be. Hogy ha pedig a' bank' adósai ezen visszafizetést önkényt nem teljesítnék, a' bank szigorú (váltó-) törvények' útján rövid idő alatt könnyen tudná a' nála levő ingóságokból kifizettetését eszközölni stb. Előadván továbbá, egy részről melly könnyen nyernek a' mondott munkálatok által a' bankalapító tőkepénzesek 6—10 's több kamatot, más részről a' kölcsönvevők, főképen iparúzők 's földmivelők is az általok' fizettetni szokott kamat' csekélysege (száztól három, négy) mellett milly hasadást 's emelkedést tehetnek; általment értekező arra is, miképen lehetne hazánkban egy illy bankot létesíteni, tudniillik egy részről, mint másutt is többnyire, részvények' útján, más részről pedig a' házi adótár által is, melly annál fogva az ország' javára ohajtana nyereséget. Utóljára némelly alapszabályokat is megemlített, azon ohajtással fejezván be az egészet: bár ez ügy elég erővel bírna figyelmet gerjesztetni azokban, kiktől azon intézet' valósítását várja 's várhatja!

— Szilasy J. rt' előadására Edvi Illés Pál' újra átnézett *Olvasókönyve* sajtó alá adadni; Balásházy J. rt' észrevételei pedig azon

szerző' Kézikönyve' gazdaságtudományi részéről, vele szabad használás végett közölni rendeltettek.

— Egy névtelennek értekezése „a' hegyes szeglet' háromfelé metszéséről“ két szakbeli vizsgáló' előadására, mint tudományos alap nélkül szűkölködő, elmellőztetett.

KIS GYÜLÉS, JUL. 26. 1841.

Schedius Lajos tt. helyettes elnöklete alatt

Jelen Bajza, Balogh, Bugát, Győry, Kállay, Luczenbacher, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Erdélyi, Gaal, Kacs Kovics, Lukács, Taubner, Vajda, II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay László segédjegyző.

GYÖRY SÁNDOR rt. a' szószeréken

a' hasznos ismeretek' népszerűsítéséről értekezvén, elsőben is mind a' nép, mind a' hasznos ismeretek' fogalmát oly határozatlan tág értelműnek mutatgatá, mellynél fogva, ha mindkettő szorosabban meg nem határoztatik, a' szándéknak sem céljáról, sem kiviteléről 's annak eszközeiről tiszta belátást magunknak nem szerezhethünk. A' „nép“ nevezet határozatlanul tág, 's szinte így határtalanul megszorított értelemben vétethetik; első esetben az egész nemzet' egyetemi népességét magában foglalhatja, másokban a' nemzet' legmiveletlenebb osztályára szoríthatatik. Ezen tétovázó értelemből kell következtetni, hogy a' hasznos ismeretet terjesztő vállalatok más nemzeteknél sem igen feleltek meg a' célnak, 's a' hasznos ismeretek' terjesztése helyett előbb utóbb mulattató felületes ismeretek' terjesztőivé lettek. Ha azt kérdjük: mi a' nép? ez nem a' nemzetnek bizonyos számra menő vagy bizonyos körbe tartozó öszvete, hanem elvont fogalom, fokonként előre menő lépcsőzet a' miveltség' legalsó kezdetétől fogva annak elérhető tetőpontjáig. Ha azt kérdjük: mik a' hasznos ismeretek? lehetetlen az ismereteket ekképen két felé szakasztani: hasznosak és haszontalanok; mert a' mi

egyik körben hasznos, haszontalan a' másikban és viszont. Ha azt kérjük: mik a' közhasznúak? kétség kívül nem mások, hanem mellyeknek mindenki hasznát veheti, 's ez értelemnél fogva a' közhasznú ismeretek, a' legalsóbb 's nem annyira oktatás mint tapasztalás által megszerezhető mindennapi ismeretek lesznek. Itt sem tehetünk egyebet, hanem az ismeretek' terjesztésében fokenként 's lépcsőnként kell előre haladnunk, azok' terjedésének alapot vetnünk 's utat készítenünk. E' munkát pedig akár magányos vállalkozóktól, akár egyesületektől várni hiú reménység. A' vállalkozóknak szükségképen a' közönség' kívánataihoz kell magokat alkalmazni; 's a' közönség, mint a' mindennapi tapasztalás mutatja, mindenkor több élvezetet talál a' mulattató olvasmányokban, mint a' komoly 's hasznos oktatásokban. Ezért állítottak minden mivelt nemzeteknél eleitől fogva közönséges nevelő intézetek, 's ezért módosítottak azok időnként a' kor' kívánataihoz, 's ezeknek a' kor' kívánataihoz alkalmazott módosítását jelelé ki előadó mint leghathatósabb eszközét a' hasznos ismeretek' terjesztésének.

— A' *titoknok Fabó András'* részéről *nógrádi tájszók'* lajstromát mutatott be, mellyek a' Tájszótár folytatása' anyagai közé tettek.

— *Ugyanaz a' könyvtár'* számára a' követk. ajándékokat adta be:

Gévay Antal ltól: * Budai pasák. Bécs, 1841.

Hollók Imrétől: * *Solemnia cultus exuv.* S. Neithi. Rosn. 1841.

Kovács Sebestyéntől: * A' hebegésről. Pest, 1841.

Löwy Hermantól: *Biblia sacra hebr. chald. lat. graec. germ. gallice.* Studio El. Hutteri. Norimb. 1599.

Nagy Ignác ltól: * *Színműtér*, 21-d. füz. Második kiadás. Buda, 1841.

Némethy Páltól: * Olvasásra vezető könyvecske. Kassa, 1840.

Szentkirályi Zsigmondtól: * Az erdélyi bányászat' ismertetése. Első köt. Kolosv. 1841.

Szeremlei Gábertől: * Az új philosophia, szellemvilági fejletében. Pest. 1841.

Vachot Imrétől: * Még egy szózat a' pesti m. színház' ügyében. Pest, 1840.

Warga János ltól: * Olvasó és tanítókönyv. 3 rész. Pest, 1841.

A' *szepesti egyházmegyétől* legújabb névkönyvét. Lőcse, 1841.

— *Ugyanaz a' pénzgyűjteménybe Fejérváry Miklós'* ajándékából 3, és *Palugyay Lajoséból* 2 db régi pénzt adott be.

M A G Y A R

ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ.

I. Év.

1841. AUG. SEPT.

V. Sz.

E' lapok időről időre minden, az academiai gyűlésekben előforduló 's közzé tételre alkalmas tárgyakat, valamint az intézetet illető fontosabb hivatalos jelentéseket, közlik. — Kaphatók Eggenberger J. és fia academiai könyvtárosoknál 's általok a' két haza' minden hiteles könyvtárusainál.

KIS GYÜLÉS, AUG. 2. 1841.

Schedius Lajos tt. helyettes elnöklete alatt

Jelen Jankowich tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Czech, Frivaldszky, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bloch, Fogarasi, Gaal, Garay, Kacskovics, Lukács, Székács, Szigligeti, Taubner, Vajda ll. tt. — Schedel Ferencz titoknok, Szalay László segédjegyző.

Megnyitotta az ülést

SCHEDEL FERENCZ tit., a' szószéken

a' következő gyászbeszéddel:

Ismét kitörölve egy név, 'Tek. Academia, társaink' sorából! 'S noha nagyon is igaz a' kifejezés, mellyel élek, noha Budai Ézsaiás, négy esztendei szenvedés' súlya alatt, erkölcsileg régen meghalt, 's a' név már csak testét jelelte közöttünk; 's noha kérdés, ne mondjunk-e szíves áment halála felett, mellyel a' gondviselés e' kínos, e' már csak jajokban nyilatkozó életet mentette fel gyötrelmeitől: mégis, fájdalmat érzek midőn a' T. Társaság előtt a' gyázhírt kimondanom kell: Budai is meghalt; 's érzem, hiszem, hogy e' fájdalomban e' terem'

férfiai is osztoznak. Mert a' lélek nehezen válik meg azon tudat' kedves szokásától, hogy az, kit ismert: személyesen vagy nem; kitől tanult: élő szavaiból vagy munkáiból; kit tisztelt jeles tulajdonai és érdemei miatt: 's kit hogy az élők között tudhata örvendett: mondom, e' tudattól nehezen válik meg, 's az élő kép' helyébe egy holtnak emlékezetét nem iktathatja keserűség nélkül.

Nem érzem magamat meghivatottnak, hogy a' Tek. Társaság előtt Budai Ézsajas' élete' képét állítsam fel, 's érdemei' emlékezetét méltólag megüljem: azt e' székben nem sokára egy, tehetségre, gyakorlatra 's szónoki erőre gyengességemet messze felülmúló, 's a' meghalttal szoros viszonyokban élt férfi fogja tenni; mindazáltal több mint csak hivatalos készséggel lépek e' szószekekre, kevés szóval megújítani a' boldogult társ' fáradalmái' emlékezetét, 's így a' magam' részéről is lefizetni egy részecskéjét azon hálának, mellyel én is, és kétség kívül többen, kik jelen vagyunk, nekie tartozunk.

Budai Peerban, Közép Szolnok vármegyében született 1766; 's itt kezdé tanulását, mellyet a' debreczeni főiskolában végzett. Első pályája a' tanítói volt, mellyen az egykor nagy hírű Sinai Miklóst a' hellen és romai irodalom' előadásában pótlotta, 's egyzsersmind a' könyvtár' gondjaiban is osztozott. Alapossága 's képessége reá vonván előljárói' figyelmét, a' literatura' és historia' tanszékére jeleltetett ki, 's maga' bővebb kimívelhetése végett, nyilvános segedelemmel ellátva, 1792-ben külföldre küldetett. Először is Göttinga, Németországnak akkor első rangu egyeteme vonta Budainkat magához; két évet töltött ő ott, a' nagy Heynét hallgatva a' görög és romai literaturában, Spittlert a' historiában, Schlözert az országtudományban, Meinerst az emberi nem' történetében: oly sikerrel, mellyet később munkáiban fényesen bebizonyított. A' tudományt és világismeretet egyformán ahítozó fiatal férfit szomja tovább is űzé: megjárta a' deventeri Athenaeumot, hol az ottani phil. prof. Csernákkal, szinte a' debreczeni iskola' egykori növendékével, ismerkedett meg; az utrechti egyetemet, hová őt az akkor híres Ruhnkenius vonta; sőt átkelve az Éjsz. Tengeren, a' régi Oxfordot is meglátogatta. Visszatérét, Göttingában a' philosophiai tanárkoszorút vette fel, értekezése' tárgyaul e' nagy érdekű kérdést

választván: de causis culturae tardius ad aquilonares quam ad australes Europae regiones propagatae. Tanítószékét Debreczenben nov. 1. 1794-ben foglalta el. Már ekkor magyarul zengett a' történetek' és régi literatura' tudománya a' debreczeni tere-
mekben, azért első gondja volt a' lelkes Budainak hallgatói' könnyebbségére 's előmenetelére őket a' szükséges eszközökkel ellátni. Első munkája, 1800-ban látott világot: *Közönséges Historia* a' napkeleti birodalom' elenyészteig, mely kevés évek alatt két kiadást ért; következett a' *Régi Tudós Világ' Historiája* 1802-ben, mind maig nem csak az egyetlen, de önálló tudós munka, mely szerkezetben, szellemben és kidolgozásban Heyne 's a' göttingai könyvtár' növendékét tanusítja. Három esztendővel utóbb Budaink kiadója lőn Ferencz bátyja' nevezetes lexiconának hazánk' polgári történeteihöz; 's ezt követte *Magyarország' Historiája*, három kötetben, mely másodszor, sőt harmadszor is javítva, 's időnkig felhozva, mind maig az egyetlen egy bővebb 's egyszersmind *teljes* magyar hazai-történetünk. Ki ne ismerné azt közölünk, mellyikünk nem olvasta, sőt hányan nem tanultunk belőle. Budai olly irodalmi felekezethez tartozott ugyan, mely classicae studiumai' daczára is nem csak nem igyekezett a' forma' mesterévé lenni, hanem félre értett nyelvtani nézeteivel 's az izlés' elhanyaglásával jelezte meg magát irodalmunkban; de hirt, nem tagadhatjuk, más, hason becsűbár magát kevesebbé kellett érdemekkel: tudományossággal, alacpossággal, a' literatura 's idő' haladásai' ösmeretével: 's e' tulajdonok önálló, vigyázatos criticával 's szabadelmű országtani nézetekkel párosúlva tevék — a' külső csín' hiánya mellett is — Budai' magyar történetét olly nagy körbelikezi könyvvé, 's nem hagyák mind e' napig közöttünk elavulni. Időközben készültek a' debreczeni collegium' költségein több classicusok' kiadása; Budai' ügyelése alatt; több rendbeli latin nyelvtanító munkái, sőt miután 1808-ban historiai tanszékét a' hittudományával váltotta fel, még akkor is, 1814-ben, kiadta a' Régi tudós világ historiája nyomán a' *Régi Romai Írók' életét* a' gymnasiumi ifjuság' számára.

1808-tól tehát más körbe látjuk Budait lépni, 's ezzel irodalom körüli munkásságát is nagy részt más mezőre átvinni,

mellyen azonban szinte nem dicsőség nélkül járdalt. Ide tartozik latin munkája: Propaedeumata Theol. Christianae, 1817-ben, mellyért Göttinga neki a hittudományban is megadta a tanárkoszorút. Egyházkerületének főjegyzője 1813 óta, 1821-ben a tanítószéket az egyházi szónokszékekkel váltotta fel, hogy egy évvel utóbb, feleinek bizodalma által, superintendensségre emeltessék. E' helyzetének terhei és haladó kora lelépteték őt az olly hasznosan járt írói pályáról; azonban még egyszer vett közvetlen befolylást ez ügyre, 's különösen e' nemzeti academiára, midőn a nádor által 1828-ban társaságunk' alaprajza' elkészítésével megbizott küldöttség' tagjává neveztetett.

Ezen és ennyi érdemek — érdemek, gyűjtve nagyobb részt irodalmunknak egy kevesbbé kedvező korában — bírák e' nemz. intézetet arra, hogy legelső nagy gyűlésében Budai Ézsajst tiszteleti tagjai' sorába végye fel: ki, ha hivatalai' és éveinek súlya alatt tollal és tettel többé közöttünk nem lehetett is, közöttünk volt mindig szívvel és lélekben, örömmel látva haladásunkat, áldással követve lépteinket, élesztve és buzdítva azokat, kik körötte éltek, 's velünk egy célra munkálkodtak. Kövesse őtet tisztelet, 's emlékezete szent legyen közöttünk!

— A' *játekészini választmány* jelentést tett a' folyó év' második negyedében folytatott munkálkodásairól, melly szerint ezen idő alatt a' következő darabokkal gyarapította a' magyar színműtárt:

124. *A' szegény költő*, dráma 1 felv. Kotzebuetól, ford. Fekete Soma.

125. *Legjobb az egyenes út*, vigj. 1 felv. ugyan azoktól.

126. *Ármány és szerelem*, szomoruj. 5 felv. Schillertől, ford. Szenvey József.

127. *Sakk gép*, vigját. 4 felvon. Beck Henriktől, ford. Makay László.

128. *Két apa egy személyben*, vigj. 3 felv. Romanus és Hagemann ut. németből Fekete Soma.

129. *Rágalom*, vigját. 5 felv. Scribetől, francziáb. ford. Tóth Lőrincz.

130. *Kaland IX. Károly alatt*, vigj. 3 felv. francziáb. Soulié és Badon ut. Fekete S.

131. *Viola*, vigj. 5 felv. Shakespartól, Deinhardstein' kidolgozása szerint ford. ugyanaz

132. *A' 18 évü ezredes*, vigj. I felv. Melesville és Angell ut. francz. ford. Tompa Imre.

133. *St. Georges lovag*, vigj. 3 felv. Melesville és Royer után Csepregi Lajos.

134. *Margit*, vigj. 3 felv. Ancelot assz. ut. ford. francziából Erdélyi János.

135. *A' gyárnok*, színj. 3 felv. Souvestre Emiltől, francz. ford. Csepregi Lajos.

— „*A régi Görögországnak helyirási vizsgálása*“ czimű kézirat, a' megbízott vizsgálók' tudósítására nyomtatástól elmozdítatott.

— „*Az állatország*, fölosztva alkotása szerint“ Cuvier után, második kötet; valamint: „*A' nemzetiség' életeszközei*“ czimű kéziratoknak vizsgálók rendeltettek.

— A' *titoknok* felolvasta az academia' kilenczedik évi, maga által szerkesztett történetei' első szakaszát, 's az az Évkönyvek' V-d. kötetében kiadatni rendeltetett.

KIS GYÜLÉS, AUG. 9. 1841.

Schedius Lajos tt. helyettes elnöklete alatt

Jelen Jankowich tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Gebhardt, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Bertha, Bloch, Fogarasi, Garay, Kacs Kovics, Nagy Ign., Székács, Taubner, Vajda II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

VAJDA PÉTER It. a' szószéken

a' természeti tudományok' befolyásáról az emberre 's a' köz társaságra értekezett. Szerinte a' természet' első hatása az emberre kellemek' osztása, kellemekkel kínálás, a' természeti tudományok emelik ezen élvezeteket és újakkal szaporítják. A' mi természeti tudományaink csak töredékei azon tökéletes tudománynak, melly a' természetben kifejtve láttatik, melyet onnan elővarázsolni az embernek föladása. E' tudományok' viszonyát az ember iránt különféle szempontokból vizsgálhatván, kö-

vetkező négy kérdés tétethetik. 1. Mi az ember a' természet' ellenében és a' természeti tudományok nélkül; 2. az ember a' természeti tudományok' szárnyai alatt; 3. minő lehet az ember és a' köztársaság a' természeti tudományok' szárnyain; 4. mi sors vár az emberre, ha a' természeti tudományok fölé akar emelkedni? — Az elsőre nézve víttatta, hogy az ember erőtelen féreg a' természet' mindenhatósága ellenében, mellyel daczolni eszünkbe sem juthat, a' természeti igazságok' mellőzése, félreismerése 's megvetése által pedig vakság', habona, előítélet, testi 's lelki szolgaság és rabság' zsákmányává lesz az ember, lesznek a' nemzetek. — Ellenben a' természeti tudományok' örökdedése alatt egyre jobb és jobb sors derül az emberi faj fölé, az előítéletek szűnnek, a' habona a' fölvilágosodás' máglyáján égettetik meg, az ember ügyesebb, gazdagabb, szabadabb lesz. Illyennek állíthatni p. o. Németország' jól nevelt köznépét, 's nálunk a' míveltebb polgári osztályt. A' harmadik kérdésre válasza előadónak, hogy az ember a' természeti tudományokban tökélyre jutván, némi mindenhatóságra fog vergődni: ekkor el fogott tűnni minden habona 's előítélet, a' fölvilágosodás örök időkre biztosíttatik, az egyedi 's polgári szabadság a' legnagyobb fokon kifejlődik. Közelebbről fejtegeté itt értekező a' természeti tudományok' jótékony befolyását a' mezei gazdaságra, a' művek és mesterségekre, a' gyároknál, továbbá a' böleselkedési 's politikai tudományoknál, hol mindenütt alapot nyújt, mellyre biztosan építhetni, 's kútfőül szolgál, mellynek ép nedvei életerők gyanánt dolgoznak, 's a' tan' vagy társaság' testét jelesen virágoztatják. Az utolsó kérdésre nézve megjegyzé előadó, hogy a' természetén túl mi sem létezhetvén, a' természeti tudományon túl sem lehet tudomány. De mivel a' mi töredékes tudományunk és a' természetben tökélyre fejlett természeti tudomány között roppant hézag van, ezt a' költészet és vallás' kizárólagos mezejének mutatta lenni, hol azon kérdésekre adatik felelet, mellyre a' tudomány' állásánál fogva még nem felelhetünk. A' classici költészet szerinte valóban e' hiányt törekvék pótolni, 's innen a' költészetnek a' vallással rokonságára térvén értekező, magyarázta egyszersmind az ó költés' bensőségét, melly vallási ömlengés is lévén egyszersmind, olly mélyen gyökerezett a' szív-

ben. Bezárólag a' természeti tudományoknak egyesek által 's országosan műveltetését ajánlta.

— A' *titoknok* benyújtotta Czuczor Gergely rt' nagyszótári osztályrésze' egyik szakaszát, 's az előleges vizsgálás végett a' nyelvtudományi osztálynak adatott ki.

— Illy című könyvészeti kéziratnak: „*Magyar könyvtár*“ bírálok rendeltettek.

— A' *titoknok* az academia' kilenczedik évi történetei' második szakaszát is felolvastván, az helyben hagyatva, az Évkönyvek' V-dik kötetében közzé tétetni rendeltetett.

KIS GYÜLÉS, AUG. 16. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, Balogh, Bugát, Czech, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Sztrokay, Vársárhelyi, Vörösmarty rr tt. — Bloch, Erdélyi, Gaal, Garay, Kacs Kovics, Kiss F., Nagy Ign., Szigligeti, Taubner, Tóth, Vajda, Waltherr ll. tt. — Schedel F. titok., Szalay L. segédjegyző.

Olvastatott

BRIEDL FIDÉL II.

értekezése az *aesthetikai lángészről*. Előadó szerint a' lángész olly testi, lelki 's szellemi erők' öszeve, mellyel valami szokatlant 's rendkívülit szépen, könnyeden 's gyorsan gondolunk, létesítünk, és teremtünk; egy olly eredetileg-egyedi adomány, mellyet sem tanítás, sem önszorgalom' útján meg nem szerezhetni. A' tudományos, gyakorlati és művészi lángelmék közül értekező különösen az utolsót veszi vizsgálata' tárgyaul; azt a' talentomtól eredetiség és sokoldalúságával találja különbözönek, a' virtuositástól pedig, a' mennyiben ez csak előadási készség 's ügyességben áll. Ezek után bővebben vizsgálja értekező az *aesthetikai lángész*' jellemző sajátságait, mellyekhez számítt bizonyos testi

épséget, különösen az idegek 's kül érzékek' művelt érzékenységet, eleven költő (visszatermő) és képző erőt; az értelem, ítélet és ész' magasb foka' jelenlétét — magyarázván közben, mikép az értelemnek a' képző erővel egyesültéből áll elő az elmésség és elmeél, amaz a' hasonlatosságok', ez a' hasonlatlanságok' érzéke, mindkettő szinte tulajdona a' lángésznek; továbbá a' kedélymelységet, melly az észerővel szövetkezve közvetíti azon éles vizsgálódó szellemet, min nagy művészek' világ- 's emberismerete alapszik; az eredetiséget, mint a' lángész' legcsalhatatlanabb jelét; az ezzel járó példányiséget az előadásban; az ihletést, 's végre bizonyos jelentés személyességet, melly épen mind ezen sajátságok' öszhangzatából ered. Befejezőleg érintvén a' lángelmék' ritkaságát, tehetségeink' szorgalmas kiképzésére 's a' példányírókon kívül a' természet' tanulására is intett, mi által, lángész nélkül is, tudomány 's művészetben jeles szolgáltatokat tehetni a' hazának.

— *Hoblik Márton* lt' munkája: „*Szerém vármegye' ismertetése*“, *Schedius Lajos* tiszti. és *Fényes Elek* lev. tagok' előadásaira nyomtatás végett a' nagy gyűlésnek ajánlatni, 's az elsőbbik tudósító' észrevételei, szerzővel, szabad használás végett közöltetni, rendeltettek.

— A' „*Romai magánjog' története*“ című munka, harmadik vizsgálójának a' másodikéval egyező tudósítására, mint tárgybeli járatlanságot bizonyító, szerzőjéhez visszautasított.

— A' *titoknok* a' Tudománytár' számára két értekezést: „*A' görbe körvonal' kiegyenesítése és kiszámításának egy új módja*“, és „*Négyszöggyökér-vétel és osztás' egy új módja*“ mutatott be, 's azoknak vizsgálata elrendeltetett.

— *Ugyan az, a' cseh kir. tudományos társaság' nevében benyújtotta: Abhandl. der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Fünfte Folge erster Bd. Prag, 1841. 8-dr.*

— *Ugyan az* illető szerzőiktől a' követk. munkákat adta be a' *könyvtár' számára:*

*Kovács Józseftől: *Latin költők 's írók' jelesmondásai. Pécs, 1840.*

*Nagy Ignácztól: * Színműtár 22-d. füzet. Buda, 1841.*

*Óváry Páltól: * Értekezés a' léles italokról. Pest, 1841.*

*Taubner Károlytól: * Mértan. Első rész, Külön számtan.*

Pest, 1841.

—A' *természetiek'* tára' számára Balogh Pál rt Szilasy György (bíró' részéről a' követk. különös szépségű kitömött madárpéldányokat *) mutatta be: 1. sárgabegyű piripió, merops apiaster, 2. szalagos babutka, upupa epops, 3. havasi sármány, plectrophanes nivalis, 4. rózsaszínű legély, merula rosea, 5. havasi pusztyály, alauda alpestris — több egyebek' ígérete mellett.

KIS GYÜLÉS, AUG. 23. 1841.

Gróf Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, Jankowich és Schedius tt. tt. — Bajza, [Bugát, Gebhardt, Győry, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. t. — Bloch, Erdélyi, Fogarasi, Gaal, Garay, Kaeskovics, Nagy Ign. Székács. Vajda H. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

GYÖRY SÁNDOR tt. a' szószékben,

a' hasznos ismeretek' népszerűsítéséről folytatólag értekezvén**), előzményeiből következtette, hogy iskolákban kell a' hasznos ismeretek' terjesztésének alapját megvetni, vezetve a' népet, utat egyengetve az értelmi kifejlődésnek, biztos léptekkel az elérendő cél felé, függetlenül a' nép' kedvétől és vonzalmaitól. Az iskolákban megvetett szilárd alapokra kell és lehet egyedül a' hasznos ismeretek' nagy tárházát felépíteni, 's ezen alapok teszszik az igazán közhasznu ismereteket, mellyeknek kimutogatásával egyszersmind a' nép 's közhasznu ismeretek' fogalmát is szorosabban igyekezett meghatározni. 'S ezek' következtében a' tudományos kifejlődés' első lépcsőzete a' legelső elemi ismeretek, mellyek csupán eszközül szolgálnak a' felsőbbek' megszerzésére: írás, olvasás, számvetés, mások' gondolatainak felfoghatása és megértése, 's a' magunkéinak másokkal közölhetése. Melly tárgyakhoz alkalmazván az iskolai előleges készületet,

*) Petényi Sámuel' műszavaival élünk.

**) L. a' jul. 26. tartott ülést, a' IV-d. számban, 77. lapon.

s azt négy évre szabván, a' gyermeki életkor' 6—10-d. éveig, a' mondottévek alatt tanítandó tudományok' rendszerét 's egybefüggését terjesztette elő.

— Az *elnök*' Ő Exja' jelentésére, miszerint *Schedius* Lajos tt. Bonnba készül utazni a' német philologusok és paedagogusok' ez idei köz gyűlésére, az ülés a' tisz. tagot egyetértőleg megkérte, hogy ama' tudós gyülekezetet mint az academia' követe üdvözléné, 's ott a' magyar tudományosság' érdekét képviselné. A' mire, midőn a' tiszteleti tag szívesen ajánlkozott volna, elnöki megbízó levéllel felruházatása is elrendeltetett.

— A' *titoknok* nyomtatás végett egy „*Polgári Lexicon*“ czimű munkát jelentett be, mellynek ennél fogva vizsgálók rendeltettek.

— *Schedel* Ferencz r. és *Pölya* József l. tt.' előadására az illy czimű kézirat: „*Az állatország fölosztva alkotása szerint*, Cuvier ut. Vajda Péter, második kötet' első fele“ kiadni ajánltatott a' nagy gyűlésnek.

— Előadván a' *titoknok*, hogy gróf Batthyány Kázmér a' magyar *földtekék*' készítését megszüntette, miután kívánatos volna a' közönségre nézve, hogy jutányos áron illyekhez juthasson, a' tiszteelt gróf az iránt megkerestetni rendeltetett, engedné át az academiának ama' tekékhez szükséges készületeket, becsök' megtérítése mellett, hogy ez azok' segedelmével tekéket készíthessen, 's olcsó áron a' venni szándékozók' számára kiadhassa.

— A' *titoknok*, az *edinburghi kir. tud. társaság*' nevében bemutatta annak legújabb évkönyv-kötetét: *Transactions of the Roy. Society of Edinburgh*. Vol. XV. Part I. Edinb. 1811.

— *Ugyan az*, illető szerzőiktől beadta a' *könyvtár*' számára: *Bloch Móricz* ltól: * *Mózsés*' öt könyve. IV-d. köt. Buda, 1811.

Prelick Istvántól: * *Blicke auf Ungarns Zustände*. Buda, 1811.

'S egyszersmind Literáti *Nemes Sámuel*től 45 darab régiebb és újabb könyvet.

KIS GYÜLÉS, AUG. 25. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Fáy, Schedius tt. tt. — Bajza, Bugát, Czech, Fábíán, Gebhardt Győry, Hetényi, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty, Zsoldos rr. tt. — Bloch, Erdélyi, Gaal, Garay, Kacs Kovics, Nagy, Vajda ll. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay L. segédjegyző.

— A' *titoknok* felolvasta a' társaság' 1840-ben folyt munkálkodásairól szóló jelentését, 's az elfogadtatván, az igazgatóság elébe terjesztetni határozottatott.

— A' legszükségesebb *bányászati műszók*' készítésével megbízott választmány (Bugát, Frivaldszky és Kacs Kovics rr. és l. tt.) benyújtotta munkálatát, 's az előleges használat végett is a' felső-magyarországi bányabirtokossággal, melly ez iránt a' társaságot felszólította, közölni rendeltetett; egy úttal a' választmány az e' tárgyban teendők' folytatására is felszólítatott.

— Olvastattak 1. *Kis János* r. és *Bloch* Móricz l. tt.' jelentéseik *Plutarchnak Székács és Taubner* acad. ll. tt. által fordított *Parallelái* második füzetéről; 2. *Luczenbacher J.* és *Schedel F.* rr. tagoké *Jankowich Miklós* tt. „*Magyar könyvtáráról*“; és 3. *Bajza J.* és *Schedel F.* rr. tagoké *Lessing*' „*Miss Sara Sampson*“ című szomorujátékának *Kazinczy Ferencz* által készült fordításáról; mellyek szerint e' kéziratok kiadásra méltóknak találtatván, e' végre a' nagy gyűlésnek fölterjesztetni határozattak.

— A' *könyvtár*' számára bemutatta a' *titoknok*, az illető szerzők' részéről:

*Nagy Ignác*z ltól: * Színműtár, 23-d. füz. Buda, 1841.

Péterfi Károly ltól: * Alapfilozófia. N. Enyed, 1841.

TIZENKETTÖDIK NAGY GYÜLÉS.

Gr. Teleki József úr Ő Exja' elnöksége alatt

Jelen gr. Andrassy György, b. Eötvös József, Fáy András, Jankowich Miklós, gr. Károlyi György, Schedius tt. tt. — Bajza, Balásház y, Balogh, Bitnicz, Bugát, Czech, Czuczor, Döbrentei, Fábíán, Gebhardt, Győry, Hetényi, Horváth Cyr. és József, Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Nagy J., Péczely, Pulszky, Stettner, Szemere, Szilasy, Szlemenics, Sztrokay, Tarcy, Vásárhelyi, Vörösmarty, Zsoldos rr. tt. — Antal, Bloch, Császár, Csatsko, gr. Dessewffy Aurél, Erdélyi, Fényes, Flór, Fogarasi, Gaal, Garay, Gegő, Horváth M., Jakab, Kacskovics, Karácson, Kiss Ferencz, Lukács, Mátray, Nagy Ign., Széchy, Székács, Szenczy, Szigligeti, Taubner, gr. Teleki L., Tóth, Vajda. II. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay I. segédjegyző.

ELSŐ ÜLÉS, AUG. 26. 1841.

— Az *Elnök Ő Exja* üdvözlőlvén a' társaságot, először is a' rendszeres munkálatok' előkészítése végett a' szokott küldöttségek' elválasztására szólította fel; minek következtében, szavazatok' többségével 1) az 1840-ki *nagy jutalom* iránt adandó javaslat' készítésével megbizattak Fáy tt. elnöklete alatt: Czuczor, Fábíán, Jerney, Péczely, Pulszky, Stettner, Szemere és Vörösmarty rr. tt.; — 2) az *Évkönyvek'* tárgyai 's a' köz ülés' elrendezése' dolgában teendő tudósítás' készítésével pedig Schedius tt.' elnöklete alatt: B. Eötvös tt. Bajza, Bitnicz, Bugát, Kiss, Luczenbacher, Schedel, Szilasy, Tarcy, Vörösmarty és Zsoldos rr. tt.

— Az elhunyt tagok közül a' következőknek emlékszócnokok rendeltettek, u. m. Péchy Imre ig. tagnak Tóth; Gombos Imre tiszt. tagnak Császár; Baricz György I. tagnak Döbrentei; Csató Pál I. tagnak Czuczor; Magda Pál I. tagnak Székács.

MÁSODIK ÜLÉS, AUG. 27. 1841.

— *Luczenbacher J.* rt, mint az academiai pénz- és régiség-gyűjtemény' öre, jelentést tön ez idei munkálkodásairól, 's egyszersmind a' magyar gyűjtemény' harmadik, ugymint I. Ferdinandtól be-

zárólag I. Leopoldig terjedő időszakának leíró lajstromát is bemutatta; melly teljes helybenhagyással vétetvén, a' tisztelt őr az új korbéli magyar, és az idegen pénzek' rendezése 's leírására utasítatott.

— A' kis gyűlések' tudósítására a' követk. kéziratok fogadtattak el kiadás végett, 's tiszteletdíj 's kiadási költség' kirendelése végett az Igazgatóságnak ajánlottak: 1. Szerém vmegye' ismertetése, Hoblik Mártontól, ivenkénti 3 arany tiszteletdíj mellett. 2. Cuvier' Állatországa, II-d. kötet' első füzeté, Vajda Pétertől, 3 arany. 3. Plutarch' Parallélái, 2-d. füzet, Székács és Taubnertől, 3 ar. 4. Magyar Könyvtár, Jankowichtól, 100 példány díj mellett, soron kívüli nyomtatásra. 5. Külföldi Játékszin, XIX.: Miss Sara Sampson, Kazinczy Ferencztől, 4 ar.

— Kisgyűlési javaslatra az igazgatóság kéretni rendeltetett, eszközölné ki a' Főhg-Nádor-Pártfogó Ö Fenségénél, mint a' nemz. muzeum' Pártfogójánál, miszerint néh. *Weszerle József* pénz-tudományi kéziratai és táblái az academiával azon végre közölteknének, hogy azok ez által kidolgoztatván, a' tudomány' gyarapodására közzé tételhessenek.

— Újra szőnyegre kerülván ismét a' *közhasznu tudományos kézikönyvek*' gyűjteménye, melly pénz' szűke miatt évről évre elmaradozott; a' kis gyűlés választmány' kinevezésére bízott meg, melly alapul vévén az 1837-ben e' tárgybankiküldve volt választmány' munkálatát, az azóta változott körülményekhez képest új tervet készítsen ez ügyben; de egyszersmind az inánt is adja véleményét, mi módon eszközölthetnék a' társaság' jelen, rendkívüli kiadásokat meg nem bíró pénzereje mellett, e' kézikönyvek' kiadása; nevezetesen, nem tüzetethetnék-e ki egy egy illetén kézikönyv' készítése jutalom-feladasképen váltva minden második évben az illető osztálybeli jutalomkérdés' helyébe.

— Felolvastattak a' mathem. osztály által 1843ra ajánlott jutalomkérdések, 's a' terem' asztalára tétettek le.

HARMADIK ÜLÉS, AUGUSTUS 28. 1841.

PULSZKY FERENCZ a' szószékben

a' régi műemlékek' befolyásáról az új művészetre értekezvén elfoglalta nyelvtudomány-osztályi rendes-tagi székét. Értekező

a' régiségtudomány' mostani állását 's a' fölfedezett régi műemlékek' sokaságát említvén, korszerűnek nyilvánítá azon kérdést: mi volt 's mi lehet a' régiség' műemlékeinek hatása az újkor' képző művészetére. Előhozván itt azon körülményt, hogy a' keresztény művészet függetlenül fejlődött ki, 's a' tökélyhez már közel állt, midőn a' XV. és XVI-d. században a' régi műemlékek' legnagyobb része fölfedeztetett, képét adja azon időnek, mellyben Vasco de Gama és Columbus' fölfedezései, a' görög tudósok' elszéledése Byzancz' bevétele után, 's a' könyvsajtó' feltaláltatása az emberiség' látkörét egyszerre megtagították. Ezen időközben fedeztettek föl a' Vatican' nagy hírv szobrai, melyek a' művészekre külszépségek 's szabadságok által olly nagy befolyással lettek, hogy az élettől és nemzetiségtől elválva, most a' régi emlékek' studiumához fordulnának, fel nem fogván, hogy ezeknek szépsége is csak az élet' felfogásából creedett. Így állítottak fel a' festészek' számára szorosan meghatározott arányok, így szerkesztettek össze a' legtokéletesebb régi műemlékekből eszmények (ideálok), a' művészek nem merítették többé az életből, 's a' művészet maga elaljasodott Olaszországban 's Németországban. Caravaggio és Caracci' iskolája csak rövid időre tarták fel a' művészet' hanyatlását, de ők sem mentek vissza az élethez, 's műveikben hiányzott az ifjontiség. Németországban máskép éledett fel a' művészet. Rubens és Rembrandt elhagyták a' tévutat, 's visszafordultak az élethez, nem ügyelvén canonokra, eszményre, boncztanra. A' műacademiák által azonban, kevés idővel ezután, a' francziák még is uralkodtak a' művészet felett, ezt elkülönözték az élettől, szoros szabályokba hozták 's ez által életerejétől fosztották meg; a' legújabb vizsgálhatás is Winckelmann óta megint csak a' régiség' művein alapult, 's az élettől elkülönözve, szinte nem nyerhetett nagyobb befolyást az életre.

A' régi műemlékek' ezen hatását tekintve, értekező kételkedését fejezte ki abban, vajjon fölfedeztetések nélkül nem fejlődött volna-e függetlenebbül a' keresztény művészet, 's virágkora nem tartott volna-e tovább. Ezen befolyás azonban a' régi műemlékek' bal használatának következménye, a' mennyiben azon kütfő tökéletesen elhanyagoltatott, mellyből a' régi mű-

vészek merítették, *az élet* t. i., vagy még szorosabban, *a' val-lás és nemzetiség*. 'S ezen nézetből vizsgálván a' régi művészet' történeteit Aegyptus, 's Görögország, Hetruria és Romában, azt találta, hogy valahányszor a' nemzetiség 's vallás' érzete ezen népeknél erős volt, a' művészet is virágzott, ezen érzet' hanyatlásával pedig hanyatlott. Ugyanezt találja a' régi keresztény művészetnél Byzanczban, Német- és Olaszországban.

Azon kérdést tekintve, melyik tehát a' valódi út a' művészet' fölelevenítésére, úgy nyilatkozott értekező, mi szerint a' műacademiák mostani alakjokban arra nem alkalmasok, 's röviden előadá a' mostani műnevelés' hiányait. Nézete szerint az ifjúnak mestere' műhelyében kell előbb a' művészet' technicájával megbarátkozni, 's hozzá szokni, hogy művei' tárgyait az őt köröző életben keresse. Ekkor ismerkedjék meg a' művészet' különböző időszakaival, a' nemzetek' különböző műgyakorlatával, hogy a' régi műemlékeket ösztönül használja, ne pedig szolgáilag utánozza, 's hasonló nemzeti úton, mint a' régiek, szint olly nagyszerűt alkosson mint ők. A' művészet' történeteinek szemléleti megismertetésére szolgáljanak a' műacademiák, melyek kisebb eszközökkel 's szerényebb módokon, mint a' museumok, a' művészet' egészét jobban állíthatják előnkbe, mint ezek. Ha a' művész ilyenek által kifejlődött, akkor látogassa meg, mint érett férfi, a' külföldöt, hol őt a' külső fény többé meg nem vakítja, 's akkor, ha nemzetiségéről le nem mond, 's világeszméletet nyert, alkothat ő is eleven műalakokat, melyek századok után is korának, hazájának, egyediségének dicsőítő emlékei maradnak.

— Előadák *Balásházy, Bugát és Frivaldszky* rr. tt., mint az 1839-ben kihirdetett *természettudományi jutalomtételre* érkezett három pályamunka' vizsgálói, ezekről szóló véleményeiket. Ezek' következtében a' 3-d. számu, mint saját kísérletek és tápasztalatok' gyűmölése, első helyre rangoztatott 's így jutalomra; az 1. számu pedig, mint jeles gyűjtő szorgalom' műve tiszteletdíj melletti nyomtatásra érdemesített. A' felbontott illető jeligés levelek a' koszorút nyert munka' szerzőjének Wagner Daniel vegytanárt, a' másod ranguénak Török József ötöd évi orvos növendéket vallották. — A' felbontatlan maradt levél egy küldöttség által elégettetett.

NEGYPEDIK ÜLÉS, AUGUSTUS 30. 1841.

HETÉNYI JÁNOS a' szószékben,

az ész és philosophia' fölségéről értekezvén, elfoglalta philosophiai-osztályi rendes-tagi székét. Bevezetőleg mutogatván előadó, hogy valamint életben az észt illeti a' törvényhozói jog, úgy tudományokban a' philosophia azon forrás, melyből azoknak elveiket 's alakjokat kölcsönözniök kell; majd azon okok' vizsgálatába ereszkedett, miért a' philosophia mind eddig el nem foglalhatta az őt illető helyet? Ez okokat értekező az eddigi philosophiai rendszerek' két tetemes hibájában találja, melyek' elseje az, hogy, ámbár a' philosophia a' socratismus' egyedül igaz nézete szerint élettudomány, és, mint ilyennek, rendeltetése az ész' organumának lenni: még is sem az étellel, sem az észszel nem igyekeztek mindig a' szakbölcselők azt összehangzásba hozni; másika pedig, hogy meghasonolván az étellel, a' philosophia iskolaiságra fajult. Értekező tehát azon feladást tűzte ki magának, oly rendszert alkotni, mely az eddigieknél nagyobb összehangban legyen észszel és étellel, 's tükre és képviselője az észfölségnek; 's mellynek szükségét náluuk annál nagyobbnak ismeri, minél kevesbbé várhatni az eddigi rendszerektől, hogy az ázsiai természetéből még ki nem vetközött, gyakorlati irányu magyarnál beütat 's megmaradást találhassanak. Ezen eredményt várja pedig székfoglaló a' maga „harmonistícai vagyis *egyezményes* rendszerétől“, mellynek fő vonalai a' következőkben határozódnak. „Ész, élet és egyezmény“ a' három alapeszme, mellyből a' philosophia' fogalmának ellőállani kell, azaz a' philosophia azon tudomány „melly észszeressé, azaz széppé tenni tanítja az *életet* az *egyezmény* által: semmi nem levén szép, mi nem észszeres és egyezményes.“ Határa, u. mond, „ezen élet-tannak az élet: minek erre közvetlen befolyása nincs, az innen kireked, és hagyatík az iskolai philosophiának“. „A' philosophia egyedül észfölséget ismer, és semminemű idegen elemmel nem szövetkezik“. „Legfőbb tanulmánya az ész és élet“. „Az élettudomány korántsem egy az eddig úgy nevezett életphilosophiák-

kal“. „A' harmonisticában helyt talál a' metaphysica úgy mint az aesthetica, politica úgy mint a' morál; sőt az alapi élettudomány is, melly a' testi és kereseti élet' philosophiája“. „Minden tudományok' alaki fő elve a' harmonia“, míg tehát hittudományban a' tetteges az észlegessel, jogtanban a' történeti 's az eszjog, gyógytanban elmélet és empiria, politicában ez a' morállal, morálban az eudaemonismus és rigorismus, széptanban az idealismus és naturalismus ki nem egyenlítettnek, addig e' tudományok az életre sikeresen be nem folyhatnak; ez ellenkezetek' kibékítése pedig, előadó szerint, az egyezményes philosophia' dolga, mellynek először is a' logica' átalakításával kell munkálkodását kezdeni. Részei e' philosophiának, az alaptudományon túl: a' *magányos és társas élettudomány*. Amannak elméleti részét teszi „az alapi élet' philosophiája, mellynek tárgya a' testi és kereseti élet“, 's „a' szellemi élet' philosophiája, mellynek elméleti tárgyai szellem, világ, isten“, gyakorlati része a' morál, melly az alapi és szellemi élettan' elméleteiből eredő elveket adja elő. Ennek, u. m. a' társas élettudománynak részei a' házi élet, jog és politica (polgári élettan), cultus és egyház (vallásos vagy egyházi élettan) philosophiája. Egyébiránt e' rendszer' részletes kivitele az előadó' egy külön munkájának tárgya leszen.

— A' folyó évi *drámai jutalomtételre* érkezett szomorujátékok' ügye vétetvén fel, az azok' megítélésére rendelt küldöttség' négy tagja, u. m. Fáy tt., Bajza, Czuczor és Vörösmarty rr. tt.' egyhangu előadása szerint kilencz pályázott mű közül a' „*Korona és kard*“ című legjobbnak ugyan, de nyomtatásra nem méltónak találtatván, és csak egy küldöttségi tag u. m. b. Eötvös J. tt. által méltattatván nyomtatásra is: a' többség' ekkép nyilatkozott ítéletére támaszkodva a' gyűlés, a' viszonylag legjobbnak talált darabot is, mint nyomtatásra nem, tehát legkisebb figyelemre sem méltót, a' jutalomtól elmozdította. — Ezért a' jelmondatos levelkék is egy arra rendelt küldöttség által mind elégettettek.

ÖTÖDIK ÜLÉS, AUGUSTUS 31. 1841.

Taubner Károly lt. olvasta

SZTROKAY ANTAL rt'

emlékbeszédét *Gorove László* néhai levelező tag felett, melyben az elhunynak irodalmi és academiai érdemei méltányoltattak.

HATODIK ÜLÉS, SEPT. 1. 1841.

— Másod ízben olvastattak a' *mathem. osztály* által jutalomkérdésül ajánlott tárgyak, valamint a' *történettudományi* osztályéi is, 's közülök szavazatok' többségével azok fogadtattak el, melyek alabb a' köz ülés' folytatában előadatnak.

— Olvastattott a' *játékszini választmány*' tudósítása, mely szerint ez, 1841-ben harminczkét ülésben 28 darabbal gyarapította a' magyar színműtárt, azokra összesen 351 ftot e. p. költvén. Eredeti darab, vegyes ülésekben, csak 2 fogadtathatott el. A' választmány munkálkodásai' folytatására utasítatott, 's az igazgatóság e' célra ismét 400 ft' kirendelésére kéretni határoztatott.

HETEDIK ÜLÉS, SEPT. 2. 1841.

— Jegyzőkönyv-olvasáskor, a' játékszini választmány' kérésére, az eredeti darabok' szaporodása' tekintetéből, még Szemere rt., Garay és Nagy Ign. lt. tt. csatoltattak hozzá.

— *Tóth Lőrincz* lt. az „országgyűlési képegyesület“ választmánya' azon kérelmét terjeszté elő, vizsgáltatná meg az academia arra nevezendő tagjai által azon négy természettani kézikönyvet, melyek ezen egyesület' jutalomtételére érkeztek, 's közölné véleményeiket nov. elejéig. Mellyre, miután azon egyesület' több jelen volt tagjai kinyilatkoztaták, hogy az acad. tagok' véleményei minden esetre elhatározóknak fognak tekintetni, az említett munkák' bírálóiává Balásházy, Gebhardt rr. és Vajda l. tt. nevezettek.

— Örömmel értette az ülés gróf *Batthyány Kázmér* és *Nagy Károly* uu. leveleiből, hogy a' tisztelt hazafiak az első föld- és égtékék' réztábláit, valamint az ezekhez tartozó némely nyomatokat, alkotási anyagokat, könyvecskéket stb, miután a' két haza' iskolái azokkal ellátattak, minden költségtérítés nélkül, új kiadásra, de azon kikötés mellett engedék át az academiának, hogy a' készülendő példányokból, mind a' sorból eddig netalán kimaradt, mind az ezután felállandó nagyobb oktató intézeteknek jussanak. Elfogadtatván eképen a' nemes ajánlat, a' tekekésztés' ügyeletével *Vásárhelyi Pál* rt bizatott meg; az igazgatóság pedig költség-rendelésre kéretni határoztatott.

— A' *titoknok*' indítványára határozatba ment, hogy az ezen-tul választandó lev. tagok *beköszöntő* munka', akár tudom. értekezés, akár szépirodalmi mű', készítésére köteleztessenek, mely általok az ülésekbeni első megjelenésökkor személyesen, vagy beküldetés' esetében képökbén más tag által felolvastassék. Kinyomatás előtt e' dolgozatok, mint a' társaságnak benyújtott egyéb értekezések, vizsgálat alá meunek.

— Következett az 1840-ki *nagy jutalom* iránt véleményadás-sal megbízott küldöttség *) tudósításának olvastatása. A' küldöttség az említett évben megjelent munkák közt hármát talált különös megkülönböztetésre méltót: *Horváth Mihály*ét „Az ipar és kereskedés' története Magyarországnban a' három utolsó század alatt“; *Szemere Bertalan*ét: „Utazás külföldön“, két köt., és *Vörösmarty Mihály*' „Újabb munkáit“ négy kötetb. Tekintetbe vevén azonban, miképen az említett munkák két különböző osztályhoz tartozván, a' rangozás közöttök szinte lehetetlen, a' jutalomnak mindenben egyenlő megosztását Szemere Bertalan' és Vörösmarty Mihály' munkáik közt ajánlá; különösen az elsőt, mert az adatok' összeszerzésében kifejtett szorgalom, külföldi institútiók' ismerete, folytonos tekintet hazánk' szükségeire 's a' művészi előadás Szemere Bertalan' Utazásának maradandó értéket is ígér; más részről pedig Vörösmarty Mihály' Újabb Munkáit, különösen lyrai költeményeit, lángelmi erő és aesthetical tökélyeik költészetünk' legszebb virágai közé helyhetik. Olvastattak ezek' folytában a' tagok' egyes véleményeik is az említett három munkáról, 's ezek közül több oda nyilatkozván, miszerint Horváth Mihály' munkáját azonkívül hogy korszerű 's fontos adatokban dús,

*) Lásd a' 90. lapon.

még a' reá fordítani kellett különös szorgalom 's az hogy irodalmunkban egyetlen egy a' maga nemében, különösen ajánlja, azon kérdés : felosztandó-e a' nagy jutalom ez úttal, vagy pedig csak egynek adandó, titkos szavazatra bocsátatván, 19 szavazattal 14 ellen a' nagy jutalomnak fel nem osztása alapítotott meg ; azon kérdés pedig : melyik nyerve el már az osztatlan jutalmat a' kérdésben levő három munka közül, 18 szavazattal Horváth Mihályénak részére döntetett el.

NYOLCZADIK ÜLÉS, SEPT. 3. 1841.

— Folytatván a' társaság a' *nagy jutalmi tárgy'* vitatását, Szemere Bertalan' Külföldi Utazásán és Vörösmarty Mihály' Újabb Munkáin, mint különösen kitünőkön kívül, betűrendben még a' következő munkáknak dicsérettel említése határozatott, u. m : 1) *Császár Ferencz'* Váltójoga és Váltó óvásai. 2) *Győry Sándortól* : A' felsőbb analysis elemeinek 2-dik füzeté. 3) *Báró Jósika Miklóstól* : Élet és Tündérhon, 3 k. 4) *Kölcsey Ferencz'* minden munkái I és 2 kötete. Figyelmet gerjesztettek még mint hölgy által készített közhasznú munkák Flóri könyve és Földesi estvék *Bezeredy Amáliától*.

— A' törvénytudományi osztály' véleményére Szlemenics Pál r. tagtól : „*A' magyar törvények' történetirata*“ az Évkönyvek' VI-dik kötetébe iktattatni rendeltetett.

— A' *választásokra* menvén által az ülés, tiszteleti taggá választatott *Pulszky Ferencz* r. tag ; ennek ekképen megürült nyelvtudományi rendes tagi helyére *Jászay Pál* lev. tag ; hasznosnak látván a' gyűlés a' törvénytudományi osztályban levő ürességet is betölteni, erre az igazgatóságnak kinevezés végett első helyt *Fogarasi János*, második helyt *Tóth Lőrincz*, harmadik helyt *Bertha Sándor* lev. tagok ajánltattak ; a' Kossovich Károly r. tag' halála által a' történettudományi osztályban megürült helyre *Horváth Mihály* lev. tag ; levelező tagokul *Henszlmann Imre*, *Hunfalvi Pál*, *Kriza János*, *Kubinyi Ferencz*, *Lugossy József*, *Peregriny Elek*, *Török János* és *Trefort Agoston* ; végre az 1842-ki drámai jutalomért pályázandó színművek' vizsgálóivá Eötvös és Fáy tiszteleti, Bajza, Czuczor és Vörösmarty rendes tagok választattak.

— Az elnök *Bielfeld Fridrik* Károly' nevében a' könyvtár' számára a' következő munkát adta be: *On the use of the improved papier maché in furniture.* London, é. n. fol.

KILENCZEDIK ÜLÉS, SEPT. 4. 1841.

— Olvastattak *Stettner* György, *Szalay* László és *Szlemenics* Pál r. tagok, mint az 1841-dikre szóló *törvénytudományi pályamunkák'* bírálóinak részletes tudósításaik; mellyek' következésében a' X^t. szám alatti nyerte el a' száz arany jutalmat, a' VI. szám alatti pedig mint másod rangú ívétől három arany tiszteletdíj mellett nyomtatni ajánltatott az igazgatóságnak. Feltűretvén a' szerzők' neveit rejtő jeligés levelek, kiviláglott, hogy a' jutalomra érdemesített munka' szerzője *Szemere Bertalan*, a' másodrangúé pedig *Sárváry Jakab*.

— Következett *Döbrentei Gábor* r. tag mint a' régi magyar nyelvemlékek' szerkesztőjének jelentése, mellyben előadván, hogy idei Julius és augustusban az elnök' megbízásából több közlevéltári helyeket meglátogatott, vizsgálatainak következő eredményeit állította elő: 1. Hunyad vmegye' levéltárában a' legrégibb fenlevő jegyzőkönyv 1637-ből való, régibb deák vagy magyar irat itt nem találthatik, az említett jegyzőkönyvben mindazonáltal a' felek' ügyvédeknek feleselesei, 's ezekre az ítéletek magyarul állnak. 2. Fogaras vidéke' levéltárában a' legrégibb jegyzőkönyv 1633-beli 's magyarul és németül elegyesen van írva, az irományok közt a' legrégibb 1636-ból való. 3. Brassó vidéke' és városa' levéltárában legrégibb deák oklevél 1353. ból való; a' legrégibb magyar 1656-bóli: *Articuli D. D. Universitatis trium nationum regni Transylvaniae in generali eorum congregatione in Szászsebes celebratae editi*; azon innen az erdélyi országgyűlési törvények eredetiekben, vagy másolatokban megvagnak, 's a' legrégiebbek' hiteles másoltatása a' társaság' számára meg is kezdett. 4. Háromszéknek Szepsi Szent-Györgyön levő levéltárában a' legrégibb jegyzőkönyv 1628-ból való. 5. Csik-Gyergyó-Kászon szék' levéltárában a' legrégibb iromány maga a' jegyzőkönyv, 's ez 1607-ből való. Balla József gyergyói alkirálybíró, ki ez előtt 20 évvel a' Gyergyó-Ujfalu' és Szárhegy' határlevelét Zsigmond király' idejéből magyarul látta volt, ez iránt bővebb tudósítást ígért, valamint hiteles tudósítás váratik a' Maksa, Eresztevény és Laborfalva' XV-dik

századbeli határlevelökről is. 6. Udvarhely anyaszék 's Keresztur és Bardocz fiaszék' levéltárában a' legrégibb jegyzőkönyv 1585-ből való, de van 1506-ból eladási magyar levél, melyet tudósító azonnal le is másolt. Udvarhely' városának legrégibb magyar irata 1572-ből való. 7. Macskásy Lajos Udvarhely széki főkirálybíró, míg saját nemzet-sége' levéltárát bővebben megvizsgálná, általadta „Karansebes városi constitutióit“ 1577-ből. 8. Segesvár' széke és városa' levéltárában a' legrégibb magyar irat 1580-ból való. Intézkedett pedig a' tudósító, hogy a' szászvárosi szék' és város' levéltárai, a' szász nemzet' n. szebeni levéltára és Segesvár' széke és városa' levéltárában, valamint Bukarestben az oláh nemzeti levéltárban találtató régi magyar iratok is lemásoltassanak; hasonlókép a' székelyföld' egyéb köz és magános levéltáraiban is kereséseket intézett el. A' csiksomlyói ferenczi klastromból tudósító több régi magyar nyomtatványokon kívül egy régi kéziratot hozott: *Conciones manuscriptae de sanctis*, azaz magyarául irt predikációk kevés deákkal elegyesen, melyek a' kézirat' jegyzése szerint 1617. 1621, 's a' XVIII. század' elején mondatlak el, de némellyiknek írása 's nyelve a' X VI-d. századra mutat. — A' nagy gyűlés köszönetet szavazott a' tudósítónak, hogy a' gondjaira bízott nyelvregiséggyűjtemény' öregbítésére illy szép sikerrel törekedett; a' csiksomlyai ferenczieknek pedig ajándékaikért viszont kedveskedésül a' társaság által kiadott „Magyar nyelvemlékek“ egy példánya rendeltetett megküldetni.

— A' nyelvtudományi osztály' tagjai bemutatván *szókötési munkálataikat*, azok észrevételek és pótlások' tétele végett minden taggal külön közölni 's az osztály következő nagy gyűlés előtt néhány nappal összehívatni rendeltetett, hogy a' tárgyat szóbeli vitatkozás' útján is tisztába hozván, az 1842-diki nagy gyűlés elébe kész munkát terjeszthessen.

— Jeleltvén a' titoknok, hogy *Czech János* r. tag „*A' zsidók' polgári állapotjáról Magyarországbán*“ szóló, az Évkönyvekbe szánt értekezését több még szükséges oklevelek' hiányzása miatt csak utóbb terjesztheti elő, annak vizsgálatára a' történettudományi osztály felhatalmaztatott.

— Mik után az elnök e' XII-dik nagy gyűlést befejezettnek nyilvánítja.

TIZEDIK KÖZ ÜLÉS, SEPTEMBER' 5. 1841.

a' ns vmegye' nagyobb teremében.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen a' nagy gyűlésen voltak; 's számos mind két nemen levő vendégek.

Megnyitotta az ülést az Elnök a' társaság' első évtizedére vetett átnézettel. — Következett a' *titoknok*' előadása a' társaság'nak 1841-ki munkálkodásairól; *Pulszky Ferencz*' székfoglalója (l. a' 91. 's köv. 11.); *Zsoldos Ignác* rt' emlékbeszéde *Kossovich K.* rt' felett; *Kiss K.* rt' székfoglalója (l. a' 7. 's köv. 1.); *Pécze*ly J. rt' emlékbeszéde *Budai Ferencz* tt. felett; a' *hivatalos jelentések*' olvastatása az 1840-ki nagy jutalomról, az 1839-ben kihirdetett törvény-és természettudományi jutalomkérdésekre érkezett feleletekről, a' drámai jutalom' mibenlétéről; végre az új jutalomtétélek' kihirdetése, u. m.

Történetiródsi: Beköltöző őscink micsoda népségeket találtak hazánkban; megtelepedésök után III. András' halálaig kik szállották meg ez országot; 's mellyik nép mi befolyással volt nemzetünk' életére?

Mathesisi: Adassanak elő, a' szükséges rajzokkal felvilágosítva, valamelly hegyháton átszállító, 's vizét egy közös vilápontnál nyerő hajózási zsilípes csatorna' tervezésének alapelvei.

Mindegyik' jutalma száz arany; beküldés' határnapja mart. 20. 1843.

KIS GYÜLÉS, SEPT. 6. 1841.

Gr. Teleki József úr Ó Exja' elnöksége alatt

Jelen Jankowich és Pulszky tt. tt. — Bajza, Fogarasi', Horváth J., Jerney, Kállay, Kiss, Luczenbacher, Péczely, Sztrokay, Vásárhelyi, Vörösmarty rr. tt. — Gaal, Henszlmann, Nagy Ign., Taubner ll. tt. — Schedel F. titoknok, Szalay László segédjegyző.

— A' *titoknok* a' Tájszótárhoz *Horváth J.* rttől Vas és Hont vmegyei *tájszókat*; a' bányászati műszótárhoz *Hell János* kir. bányafőügyelőtől a' nagybányai bányászati kerületben divatos *bányászati műszókat*; a' nagy szótárhoz *Hetényi Janos* rt' philosophiai osztály-része' egy csapatját mutatta be; *Szlemenics Pál* rt pedig, a' törvénytudományi osztálynak, szótári dolgozatáról adott tudósítása szerint, a' munkának hasonló mód szerint folytatására szólítatott fel.

— Olvastattak *Tarcy Lajos* rt' észrevételei *E. Illés Pál* lt' Kézi-könyvének természettudományi részéről, 's azok használás végett a' szerzővel közölni rendeltettek.

— „*Horatius*’ *Ódái*“ új fordítása a' vizsgálók' előadására nyomtatástól elmozdítatott; ellenben *Zengedy István*' értekezése „*A görbe körvonal' vagy körület' kiegyenlítése és kiszámításának egy új módja*“, *Taubner K.* lt' előadására a' Tudománytárban kiadatni rendeltetett.

— „*Az aesthetikai lángész*“ czimű értekezés, a' Tudománytár' számára bemutatván, vizsgálat alá bocsátatott.

— A' *titoknok* a' *könyvtár*' számára a' következő munkákat mutatta be szerzőik' részéről:

*Rosenthal Móricz*től: * *Dávid király' énekei.* Első r. Buda, 1841. — * A' régi rabbik' erkölestudománya. Buda, 1841. — * A' zsidók és a' korszellem Európában. Pest, 1841.

Török János ltől: * *Landwirthschaftliche Beschreibung der erzherzogl. Herrschaft Alesüt in Ungern.* Aus d. Magy. Buda, 1841.

Ezeken kívül *Bajza J.* rt 5, *Czech J.* rt. 12, *Literáti Nemes Sámuel* 12, *Szucknyovics Jakab* 2 kötet régibb munkákkal nevelték a' könyvtárt.

— A' *kézirattár*' számára ugyan az a' következőket mutatta be: Erdélyi másképp *Verebélyi József*től: * *Nyelvészet, vagyis bevezetés a' philológiába általánosan és a' m. nyelvre különösen.* KI. —

Horváth J. rtól egy XV. századbeli deák oklevelet. — *Hladik* Bernát és *Matusik* Jánostól: * Zobori viszhangok (kézirati folyóirat). — *Zsoldos Ignác* rtól: Kollár György balatonfő-kajári lelkipásztornak egy nyelvészeti kéziratát.

— Végre ugyanaz a' pénz- és régiséggyűjtemény' számára beadta a' következőket: Literati *Nemes Sámuel*től: Rudolf kir. aranyát 1586.; két ezüst emlékpénzt, egyet Nándorfejérvár' bevételeiről Loudon által, mást Metternich hgre 1836-ból; végre a' híres Teleki Mihály' egy ékes mivű kucsmáját. — *Szuknyovics* Jakabtól 3 db réz pénzt, *Varga Sámuel*nétől 13 db új pénzt.

— Ezek után az Elnök a' két havi szünidőt jelentette ki.

IGAZGATÓSÁG' JELENTÉSEI.

I.

— Az igazgatóság, sept. 3. és 4. tartotta X-d. gyűlését. Ebben

I. Olvastatott a' fens. főherczeg-nádor-pártfogó' k. levele a' két elnöknek 1841-re történt királyi megerősítéséről.

II. Az elnök a' pénztárnak júliusban véletlenül tett megvizsgálásáról tudósítá a' gyűlést, miszerint pénz és irományok (u. m. az alapítvány- 's kötelező levelek és a' számolókönyvek) teljes rendben találtattak.

III. A' pénztári hivatal' 1840-ki számadásai szokott módon mind a' tiszti ügyész, mind egy igazgatósági biztosság által szorosán megvizsgáltatván, szinte rendben találtattak.

IV. A' társasághoz újabban tett következő ajánlatok jelentettek be, mellyekért ezennel nyilván is kifejeztetik az igazgatóság' köszönete: 1) *Pollack* Márk pesti izraelita nagykereskedő 1840. oct. 22. kelt alapítványlevele' erejével 42 pftnyi évi járulékot alapított, melly summa általa 's halálózása után özvegye által évenként lefizetendő leszen, mindkettőjök' kimúltával pedig 700 pft. járuland vagyonjokból az acad. pénztárába. 2) *Jerney* János rendes tag egy 3000 pgő ftról szóló váltóját szállította a' társaságra azon czélból, hogy ezen özvegy, kamataival együtt egy

a' magyar nemzet' ázsiai maradéka, rokonsága, úgy ottani történeti emlékei' kinyomozására rendelendő utazásra fordítassék, mellyútnak, academiai utasítás mellett megtételére, ha körülményei engednék, magának tartá fen az elsőséget. 3) *Péczely* József rt. 5000 pftot ajánlott a' társaság által kezelendő jutalom-alapítványul, mellynek szerkezetéről mai kelet alatt külön jelentés szól. 4) *Tököly Szabassz* kir. tanácsos 2000 pftot tett le a' társasági pénzalap' nevelésére. Végre 5) *Gózon* György sz. fejérvári szentszéki ülnök és jegyző, 'Egyházi törvénykezés' című munkájából 30 példányt ajánlott; ára mindeniknek 1 ft 40 kr.

V. A' nagy gyűlés által nyomtatás végett fölterjesztett következő kéziratoknak tiszteletdíj határoztatott: 1) *Edvi Illés Pál* ltagnak a' Közhasznú Kézikönyv' harmadik javított kiadásaért 6 ft p. p. ív szerint. 2) *Hoblik Márton* ltagnak, 'Szerém vármegye' ismereteért' ívenként 3 arany. 3) *Vajda Péter* ltagnak Cuvier' Állatországa' II-dik köteteért hasonlóképen 3 arany ív szerint. 4) *Szekács J.* és *Taubner K.* ltagoknak Plutarch' Parallelaí' második füzetéért ívenként szinte 3 ar. 5) *Jankowich* Mikl. t. tagnak, 'Magyar könyvtáraért' száz kötött példány. 6) *Kazinczy* Ferencz néhai rendes tag' árváinak Lessing' Miss Sara Sampsona' fordításaért ív szerint 4 arany.

VI. *G. Batthyány* Kázmér és *Nagy Károly* rt. az academianak engedték által, amaz a' saját költségein kiadatott *földteke*, ez a' maga által közre tett *égteke*' rezeit, egyéb készületeit 's a' hozzájuk tartozó könyvecskéket, azon kikötéssel, hogy miután ők a' két haza' minden felsőbb 's legtöbb közép-iskoláit e' tekékben már részeltették, az academia az ezentul netalán keletkezendő nagyobb intézetek és tanodáknak, valamint a' fenálló közöl azoknak, mellyek az első szétosztás' alkalmakor a' névsorból kimaradtak, juttasson egyegy példányt. Az igazgatóság ez ajánlatot örömmel és köszönettel vette, 's mind két rendbeli tekék' készíttetését elrendelte, azon meghatározással, hogy azok' példányai a' szükséges pcentek' betudása mellett, előállítási áron bocsáttassanak ki, a' felebb említett iskoláknak pedig azok ingyen adassanak. Ennek következtében, mihelyt bizonyos számú te-

kék el fognak készülni, e' tárgyban külön hirdetés értesítendi a' közönséget.

VII. Az álló játékszíni választmánynak 184½-re ismét 400 pft adatott rendelkezése alá.

VIII. A' törvénytudományi osztály' helybeli harmadik tag-ságára a' nagy gyűlés által kijelelt három lev. tag közül *Fogarasi János* neveztetett ki egy értelemmel.

IX. *Péchy Imre* septemvir' halálával egy hely megüresül-vén az igazgatóságban, arra titkos szavazás' útján egy értelem-mel báró *Vay Miklós* septemvir választatott. Végre

X. Elnök és másodelnök, a' rendszabályok' értelmében, lemondván hivatalaikról, 1842re egyetértőleg ismét megválasztat-tak 's kir. megerősítésök' kieszközlésére őFensége a' főhg-nádor-pártfogó kéretett.

Az elnök' rendelkezésből Pesten, jan. 18-dikán, 1842.

D. *Schedel F.* titoknok.

II.

— *Péczely József* rt 1841. aprilis' 15. költ alapító-levele' erejével 5000 pftot olly feltétel mellett alapított, hogy ezen summa az évenkénti kamatokból mindaddig növekedni enged-tessék, míg évi kamataiból (a' társaság' alapítókéje' nevelésére fordítandó hatodnak levonta után) százaranyos jutalom for-máltathatik, melly évenként egyik esztendőben egy a' magyar (legszélesb értelemben vett) történettudományból felteendő kér-dés' legjobb megfejtőjének, másokban egy tárgyát ugyancsak a' magyar történetekből vett drámairónak adassék; kéretvén az academia, hogy mindkettőben a' biráskodást, az elsőben a' kér-désfeladást is vállalja magára, 's mindent a' jutalmak körül általa gyakorolni szokott módon végezzen; kikötvén még különösen a) hogy a' történettudományi kérdés' kidolgozására mindenkor két esztendő engedtessek: b) hogy a' drámai jutalomért necsak az azon esztendőben, mellyen épen a' jutalmazás sora, hanem a' felebbiben megjelent minden (főlebb meghatározott tárgy) drámák is víthatnak, kivevén csupán a' régibb drámai nagy ju-talomban netalán már részesülteket; c) számba csupán magyar

nyelven irt munkák jöhetnek; d) mindegyik jutalom csak úgy adathatik ki, ha lesz mű, melyet arra az illető academiai bíróság érdemesnek ítél; ellenkező esetben a' történettudományi jutalom fordíttassék mindenkor az academia', a' drámai pedig a' pesti nemzeti színház' pénzalapjának szaporítására; e) ha pénzváltozás, vagy akármelly véletlen eset által valamikor a' tőkepénznek hía esnék, függesztessenek fel a' jutalmazások mindannyiszor 's mindaddig, míg a' tőke maga magát kiegészíti; f) ha eljő az idő, melyben a' magyar játékszín' teljes kifejlésével, a' nemzeti színeköltő elégséges ösztönt és jutalmat találand a' nemzet, a' mívelt nagy közönség' részvételében, meghatározni ezen időpontot 's azon-
tul a' drámai jutalmat más, a' kor' szükségeinek inkább megfelelő, szellemileg rokon célra fordítani, az academiától függjön; g) ha az academia megszűnnék, valamint egyedüli, úgy teljes joga legyen az academia' akkori igazgatóságának ezen alapítványról szabad tetszése szerint, de csak valamely hazai, tudományos intézet' javára rendelkezni. — Melly ajánlat e' módon elfogadtatván, a' pénztárhivatal annak az alapítvány' értelmébeni kezelésére utasítatott, azon meghagyással, hogy mihelyt a' summa annyira nő, hogy kamatai' öt hatoda 100 aranyra rugand, az igazgatóságnak jelentést tegyen.

Az elnök rendelkezéséből, Pesten, jan. 18-d. 1842.

D. *Schedel F.* titoknok.